

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
UNIVERSITY OF PIRAEUS

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
“ΔΙΚΑΙΟ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ”
“MASTER in LAW & ECONOMICS”**

Διπλωματική Εργασία

**«Οι ΜμΕ,
οικονομικές επιπτώσεις, ενδεδειγμένες πολιτικές»**

ΚΑΡΑΜΠΑΤΕΑ ΜΑΡΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΠΕΚΚΑ-ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Πειραιάς, 2019

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, «Δίκαιο και Οικονομία» με τίτλο Ο.Μ.Ε., οικονομικές επιπτώσεις, ενδογενές πολιτικές

έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή/ τριας.....

Όνοματεπώνυμο..... Μαρία Καραπαπά

Ημερομηνία..... 8/7/2019

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

- Η χρηματοπιστωτική κρίση της τελευταίας δεκαετίας έχει έντονη διάχυση και σοβαρότατες επιπτώσεις παγκοσμίως και πανελλαδικά. Μάλιστα η χώρα μας, στα πλαίσια αυτά, έφθασε στο πρόσφατο παρελθόν στο χείλος της χρεοκοπίας, με βαρύ αντίκτυπο στο σύνολο του εγχώριου επιχειρηματικού κόσμου και φυσικά στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν το κυριότερο επιχειρηματικό σκέλος της εθνικής μας οικονομίας και το αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

Υπό αυτές τις συνθήκες, επήλθε μείωση των επενδύσεων και κάμψη της κατανάλωσης, που μεταφράστηκε σε ελεύθερη πτώση του τζίρου των ΜμΕ, τεράστιες ελλείψεις ρευστότητας, αδυναμία ανταπόκρισης στις ανειλημμένες χρεωστικές υποχρεώσεις, εκτίναξη των μη εξυπηρετούμενων δανείων, πτωχεύσεις και χρηματοδοτικά αδιέξοδα. Αυτά, σε συνδυασμό με τον υπέρμετρο δανεισμό των προ της κρίσης ετών, τις πολιτικές αναταράξεις και τις αβλεπίες ή τις αστοχίες των κρατικών ρυθμίσεων έγιναν αιτία σοβαρότατων προβλημάτων με γενικευμένη μορφή.

Η πλειοψηφία των έως τώρα ακολουθούμενων πολιτικών, παρά τις ευνοϊκές προθέσεις, φαίνεται ότι πάσχει εν τοις πράγμασι και μάλλον επιδεινώνει τα προβλήματα, τις ελλείψεις και τις αδυναμίες των ΜμΕ, αφήνοντάς τις να συντρίβονται ανυπεράσπιστες και να παρασύρονται μέσα στον κυκλώνα του δυσμενούς οικονομικού περιβάλλοντος, όπως αυτό διαγράφεται από την κρίση, τις δημοσιονομικές επιλογές, την πολιτική αστάθεια, τη διοικητική και θεσμική πολυπλοκότητα και δυσκαμψία και την οικονομική αβεβαιότητα.

- Στην παρούσα εργασία θα δούμε αρχικά κάποιες βασικές έννοιες για τις επιχειρήσεις και πώς αυτές διακρίνονται με βάση διάφορα κριτήρια και χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα (1^ο Κεφάλαιο). Έπειτα, θα προβούμε στον ειδικότερο προσδιορισμό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, και θα εξετάσουμε τις συνθήκες, τις εγγενείς και επίκτητες αδυναμίες, τις επιδόσεις και τη σημασία τους σε Ελλάδα και Ευρώπη (2^ο Κεφάλαιο) και, ακολούθως, την κατάσταση που διαμορφώνεται γι' αυτές λόγω των συνεπειών που υφίστανται ως απόρροια των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, σε συνδυασμό με τις ιδιαιτερότητές τους, ιδίως στον ελλαδικό χώρο (3^ο Κεφάλαιο). Στο τέλος της εργασίας επιχειρείται μία μελέτη των δυνατοτήτων για τη διέξοδο ή την άμβλυση των προβλημάτων, με προσέγγιση και προτάσεις για μία σειρά μέτρων και επίσημων πολιτικών προς το σκοπό της αποκατάστασης και επανάκαμψης των μικρομεσαίων ελληνικών επιχειρήσεων (4^ο Κεφάλαιο).

[I]

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	I
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	15
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15
1.2 ΤΥΠΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	15
1.2.1 ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ	16
1.2.2 ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ	16
1.2.3 ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ	16
1.2.4 ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥΣ ΜΟΡΦΗ	17
1.3 ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	25
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ 1 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΟΙ ΜμΕ	28
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	28
2.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜμΕ	28
2.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΜμΕ.....	33
2.4 ΟΙ ΜμΕ ΣΤΗΝ ΕΕ	34
2.4.1 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΙΡΛΑΝΔΙΑΣ	36
2.4.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ.....	37
2.5 ΟΙ ΜμΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	38
2.6 ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΥΓΚΥΡΙΑΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ (ΕΤΕ)	47
2.7 ΤΡΩΤΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΩΝ ΜμΕ	48
2.7.1 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΜμΕ	49
2.7.2 ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΑΙΤΙΕΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ ΤΩΝ ΜμΕ.....	54
2.7.3 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΜμΕ	56
2.8 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΜμΕ	59
2.8.1 ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	60
2.8.2 ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	60

2.9 ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	67
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ 2 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	68
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	74
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	74
3.2 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	74
3.2.1 ΤΑ ΜΗ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΑ ΔΑΝΕΙΑ	77
3.3 Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΤΩΝ ΜμΕ	79
3.4 Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ	81
3.5 ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ 3 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΕΝΔΕΔΕΙΓΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ	86
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	86
4.2 ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ	86
4.3 ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ	87
4.3.1 ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ	90
4.3.2 ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ	91
4.4 ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΟΟΣΑ	92
4.5 ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΤΟΥ ΣΕΒ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜμΕ	94
4.6 Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	96
4.7 ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	108
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ 4 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	109
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ	113
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	116
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	126

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο σύνολο των δυτικών οικονομιών οι επιχειρήσεις βρίσκονται πάντοτε στο επίκεντρο του οικονομικού και πολιτικού ενδιαφέροντος, καθώς αυτές διαδραματίζουν σπουδαίο ρόλο στο οικονομικό και κοινωνικό γίνεσθαι. Οι ΜμΕ συνεισφέρουν σημαντικά, ιδίως στην παραγωγή καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών, στη δημιουργία ευκαιριών για νέες θέσεις εργασίας και εντέλει στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και την εδραίωση της ανάκαμψης. Ειδικότερα, στη χώρα μας οι ΜμΕ αντιπροσωπεύουν το 87% της απασχόλησης και το 19,3% του ΑΕΠ, σύμφωνα με στοιχεία του τέλους 2017, κάτι που καταδεικνύει τη βαρύτητά τους ως κινητήριων δυνάμεων της εθνικής οικονομίας.

Στα πλαίσια της πολυετούς πλέον παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, της ύφεσης ή της αναιμικής ανάπτυξης, εθνικές οικονομίες δοκιμάζονται έντονα, με τεράστιο δυσμενή αντίκτυπο στην πλειονότητα των οικονομικών μονάδων τους, συμπεριλαμβανομένων φυσικά των επιχειρηματικών, οι οποίες επιχειρούν, αλληλεπιδρούν και συμβαδίζουν με το σύνολο της οικονομίας, μέσα σε ένα ρευστό περιβάλλον αβεβαιότητας και πολυάριθμων απειλών.

Βεβαίως στην εποχή της παγκοσμιοποίησης¹ που διανύουμε, είναι πραγματικό το γεγονός ότι η οικονομία έχει εκ βάθρων μετασηματιστεί και ασκείται εντός των διευρυμένων πλαισίων του παγκόσμιου ιστού. Έτσι, οι εξαγωγές και οι εισαγωγές, τα χρηματιστήρια, οι αλληλεπιδράσεις των νομισμάτων και άλλα πεδία της οικονομίας υπόκεινται και επηρεάζονται πλέον από τις διεθνείς αγορές. Κατ' ακολουθία, η παγκόσμια οικονομική κρίση, είχε τεράστιες επιπτώσεις στις ευρωπαϊκές κι ελληνικές επιχειρήσεις, μεταξύ των οποίων οι μικρομεσαίες.

¹ Η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη και την ανέλιξη της ποιότητας ζωής άλλοτε με θετικό και άλλοτε με αρνητικό πρόσημο. Ο J. Stiglitz για παράδειγμα, έχει σταθεί επικριτικά απέναντι στην παγκοσμιοποίηση, από την άποψη ότι αυτή συμβάλλει στην επιδείνωση της παγκόσμιας ανισότητας, ιδίως στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες. Από την άλλη πλευρά, ο I. Goklanj (science & technology policy analyst for the US Department of the Interior) υπογραμμίζει τη θετική επίδραση της οικονομικής παγκοσμιοποίησης, από την άποψη ότι το ελεύθερο εμπόριο συμβάλλει στην ενίσχυση της ανθρώπινης ευημερίας. Η αλήθεια είναι ότι σε όρους εξαρτώμενης από τις εξαγωγές οικονομικής ανάπτυξης, υπάρχουν θεωρήσεις τόσο θετικές όσο και αρνητικές. Στο θετικό σενάριο, των ευνοϊκών εμπορικών όρων, επιτυγχάνεται αύξηση της πραγματικής αγοραστικής δύναμης της εγχώριας παραγωγής, η οποία ισοδυναμεί με μεταφορά εισοδήματος από τον υπόλοιπο κόσμο, με θετικές επιπτώσεις στην κατανάλωση, τις καταθέσεις και τις επενδύσεις. Στο αρνητικό σενάριο, οι δυσμενείς εμπορικοί όροι θα οδηγήσουν σε χαμηλή ή αρνητική οικονομική ανάπτυξη, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς αυτές βασίζονται στην εξαγωγή ενός μόνο ή λίγων πρωτογενών εμπορευμάτων. Η βασιζόμενη στις εξαγωγές ανάπτυξη είναι μία εμπορική και οικονομική πολιτική που αποσκοπεί στην επιτάχυνση της διαδικασίας εκβιομηχάνισης μιας χώρας μέσω της εξαγωγής αγαθών. <https://www.omicsonline.org/open-access/the-effect-of-consumption-on-economic-growth-in-asia-2375-4389-1000259-94084.html>

Πράγματι, ο επιχειρηματικός κόσμος στην Ευρώπη -ιδιαίτερα στη νότια Ευρώπη- ακόμα και σήμερα ταλανίζεται από οικονομική δυσπραγία, συγκεντρώνοντας υψηλά επίπεδα εταιρικών χρεών και υψηλά ποσοστά μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPLs). Σύμφωνα με το Δείκτη Δανειακών Κεφαλαίων προς Λειτουργική Κερδοφορία, διαφαίνεται ως γενική εικόνα, ότι η συντριπτική πλειονότητα των ΜμΕ είναι υπερδανεισμένες, καταλαμβάνοντας ένα μεγάλο τμήμα των μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPLs) και γενικότερα των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων (NPEs) των Τραπεζών. Τα προβλήματα είναι ιδιαίτερα έντονα στην υπό μελέτη κατηγορία των ΜμΕ, απαιτώντας άμεσες και ικανοποιητικές διεξόδους, δεδομένου ότι οι ΜμΕ θεωρούνται η “ατμομηχανή” της εθνικής μας οικονομίας. Ειδικά για την ελληνική πραγματικότητα, τα προαναφερόμενα είναι ως ένα βαθμό και απόρροια του υπερδανεισμού στον οποίο προέβησαν πολλές επιχειρήσεις τα προηγούμενα χρόνια της επίπλαστης οικονομικής ευμάρειας της χώρας.

Το κυρίως αίτιο για την υψηλή μόχλευση² ανευρίσκεται κυρίως στο γεγονός ότι η κεφαλαιακή διάρθρωση των ΜμΕ είχε δομηθεί με σκοπό να αντιμετωπίζει πολύ μεγαλύτερη καταναλωτική **ζήτηση** και όγκους πωλήσεων, σε σχέση με τα σημερινά δεδομένα, ως ανταπόκριση στην φρενήρη κατανάλωση των προηγούμενων ετών, καθώς και για να απολείπει στον επιχειρηματία την ευχέρεια να εκμεταλλεύεται τα μεγάλα **αποθέματα**, που δημιουργούσε αξιοποιώντας χαμηλές τιμές κτήσης και διαθέσιμη ρευστότητα, για την αύξηση του περιθωρίου κέρδους (mark-up), δηλαδή με σκοπό να επιτυγχάνει συμφέρουσες εμπορικές συναλλαγές και κέρδη. Όταν όμως, συνεπεία της οικονομικής κρίσης, η καταναλωτική κίνηση και η ζήτηση έφθινε, τότε τα αποθέματα άρχισαν να μένουν αδιάθετα, ο κύκλος εργασιών να μειώνεται, η δυνατότητα συνεπούς ανταπόκρισης στις ανειλημμένες υποχρεώσεις -μεταξύ των οποίων οι δανειακές- να ξεθωριάζει και τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και οι επισφάλειες να εκτινάσσονται. Σύμφωνα με αποτελέσματα μελέτης της εταιρίας Ernst & Young επί ευρέος δείγματος ΜμΕ, οι οικονομικοί κλάδοι με τη μεγαλύτερη μέση μείωση του κύκλου εργασιών τους τα τελευταία χρόνια, είναι αυτοί των υπηρεσιών υγείας, των αγροτικών προϊόντων και του λιανικού εμπορίου. Αναφορικά με τον κλάδο των υπηρεσιών υγείας για παράδειγμα, εξέχοντα και πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαπιστούμενη κάμψη, έχει διαδραματίσει η **εξαρτημένη σχέση των επιχειρήσεων από την Πολιτεία**, με φυσικό επακόλουθο τον άμεσο δυσμενή αντίκτυπο στις πρώτες λόγω της

² Μόχλευση (financial leverage): (Χρηματοοικονομικά) Χρήση δανειακών κεφαλαίων με προκαθορισμένο κόστος (τόκους) με σκοπό την έναρξη, συνέχιση ή επέκταση μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας με στόχο υψηλότερες αποδόσεις, αλλά συνήθως με υψηλό ρίσκο. Μια επιχείρηση ή οργανισμός θεωρείται ότι κάνει ιδιαίτερη χρήση χρηματοοικονομικής μόχλευσης αν επιδιώκει χρηματοδότηση μέσω ξένων κεφαλαίων έναντι ιδίων κεφαλαίων (έκδοση ομολόγων ή άλλου χρέους έναντι έκδοσης μετοχών-equity).

συμπίεσης του κρατικού προϋπολογισμού για δαπάνες υγείας. Το παράδειγμα αυτό καταδεικνύει την ύπαρξη έντονης συνάφειας της πορείας των επιχειρήσεων προς τις εκάστοτε ακολουθούμενες **δημόσιες πολιτικές**.

Πάντως, το εξ ορισμού **μικρό μέγεθος** των ΜμΕ μπορεί να αποτελέσει αφεαυτό την αχίλλειο πτέρνα τους, για πολλούς λόγους, με εξέχον το πρόβλημα της δύσκολης πρόσβασής τους σε **χρηματοδότηση**. Μάλιστα, στα πλαίσια της οικονομικής κρίσης, όπου οι όροι της χρηματοδότησης έχουν καταστεί για όλους αυστηρότεροι και πολύ περιοριστικοί, το πρόβλημα της πρόσβασης των ΜμΕ στον τραπεζικό δανεισμό για κεφάλαια κίνησης και επενδυτικά projects, εντείνεται ακόμα περισσότερο. Επιπροσθέτως, οι ΜμΕ έχουν το μειονέκτημα ότι κατά κανόνα δεν απασχολούν εξειδικευμένο **προσωπικό** με σύγχρονη επιστημονική κατάρτιση και ψηφιακή μόρφωση. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις με έδρα στην Ελλάδα, εκτός των ανωτέρω, υποχρεούνται να αντιμετωπίζουν την **υπερφορολόγηση** που έχει προκύψει λόγω επανειλημμένων διαδοχικών αυξήσεων στην άμεση και έμμεση φορολογία και, ακόμα, το οξύ ζήτημα της **πολυνομίας και της γραφειοκρατίας**, που γι' αυτές μεταφράζεται σε πολύ υψηλό κόστος συμμόρφωσης.

Περαιτέρω, η **μείωση της κατανάλωσης** επέφερε πτώση του τζίρου των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, που τα προηγούμενα χρόνια της τεχνητής ευμάρειας είχαν πολλαπλασιαστεί αλλά και υπερδανειστεί, στην προσπάθειά τους είτε να ανταπεξέλθουν στον σκληρό μεταξύ τους ανταγωνισμό, υιοθετώντας πρακτικές επιθετικών τιμολογήσεων, είτε να μεγαλώσουν το περιθώριο κέρδους τους μέσω της απόκτησης μεγάλων ποσοτήτων εμπορευμάτων, πρώτων υλών κλπ. σε ευνοϊκότερες τιμές κτήσης, προβαίνοντας σε καθ' υπερβολήν χρήση κεφαλαίων κίνησης και λοιπών δανειακών προϊόντων. Έτσι, η πτώση του τζίρου είχε αφενός ως **αιτία** τη μείωση της κατανάλωσης και αφετέρου ως **κατάληξη** το να καταστεί δυσχερής έως αδύνατη η συνεπής ανταπόκριση σε ανειλημμένες δανειακές υποχρεώσεις, με αναπόφευκτες συνέπειες την εκτίναξη των μη εξυπηρετούμενων δανείων, την αύξηση των επισφαλών απαιτήσεων, την χαμηλή σε πιστοληπτική ικανότητα κατάταξη πολλών επιχειρήσεων από τα πιστωτικά ιδρύματα και την φραγή περαιτέρω πιστοδοτήσεων ή, στην καλύτερη περίπτωση, μία πολύ φειδωλή και περιορισμένη χρηματοδότηση.

Προκύπτει, επομένως, ότι ένα ακανθώδες σήμερα ζήτημα για τις ΜμΕ είναι η κάμψη της ζήτησης και της κατανάλωσης, που καταλήγει με ακρίβεια σε μείωση του τζίρου, σε οικονομική δυσπραγία και έλλειψη ρευστότητας, σε αδυναμία εξυπηρέτησης των δανειακών και λοιπών υποχρεώσεών τους και αναπόφευκτα σε πτωχεύσεις.

Ασφαλώς, μέσα από προσεκτική μελέτη, διαφαίνεται πλέον ότι η κρίση είναι και **δομική**, εντασσόμενη στο πλαίσιο της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης³, και ότι η λανθάνουσα γενεσιουργός αιτία της βρίσκεται στο γεγονός ότι τα βασικά εργαλεία παραγωγής πλούτου σήμερα είναι η εξειδικευμένη γνώση και η επιστήμη.

Ακολούθως, η στροφή του ενδιαφέροντος προς τις ΜμΕ οφείλεται σε μεγάλο βαθμό, μεταξύ άλλων, στην ανάπτυξη νέων ηλεκτρονικών τεχνολογιών αυτοματισμού, οι οποίες βελτιώνουν την παραγωγικότητα της μικρής και μεσαίας κλίμακας παραγωγής και οδηγούν στην υποβάθμιση της σπουδαιότητας των οικονομιών κλίμακας, τουλάχιστον σε κάποιους κλάδους της οικονομίας. Σημειωτέον εδώ ότι η τεχνητή νοημοσύνη, που τείνει να είναι το “next big deal” της αυριανής τεχνολογίας, και η ρομποτική, εξασφαλίζοντας διαρκή βελτίωση στις διαδικασίες παραγωγής, αναδεικνύονται ως τα βασικά θεμέλια στα οποία η τέταρτη βιομηχανική επανάσταση θα οικοδομήσει τη δυναμική πορεία της και γίνονται έτσι η αναπόφευκτη κατεύθυνση για όσους αποβλέπουν σε θετικά πρόσημα αποτελεσματικότητας. Εξυπακούεται ότι στο νέο ψηφιακό περιβάλλον που δημιουργείται, η σημασία της ασφάλειας και της κατοχύρωσης των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας είναι κεφαλαιώδης.

Πάντως, παρά τις δυσχέρειες, είναι αισιόδοξη η διαπίστωση ότι υπάρχουν αξιόλογοι και διορατικοί Έλληνες επιχειρηματίες που διερευνούν και δράττονται των αναφυόμενων ευκαιριών για ανάπτυξη, μέσω των επενδύσεων σε καινοτομία, της αξιοποίησης των ψηφιακών τεχνολογιών, της πελατοκεντρικής αντίληψης και της επανεκπαίδευσης και ανάπτυξης του προσωπικού τους. Οπωσδήποτε απαιτείται η άμεση λήψη μέτρων προς το σκοπό της ενίσχυσης και ανάπτυξης των ΜμΕ, με εξεύρεση ουσιαστικής λύσης στο θέμα των μη εξυπηρετούμενων δανείων των ΜμΕ, με αντιμετώπιση του ζητήματος της ρευστότητάς τους και με θέσπιση και υλοποίηση κατάλληλης οικονομικής και αναπτυξιακής πολιτικής.

Ούτως ή άλλως, σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, επιχειρηματίας είναι το άτομο που διαδραματίζει κεντρικό και καταλυτικό ρόλο στην οικονομία και την οικονομική ανάπτυξη, ιδίως εν μέσω δύσκολων συνθηκών, ορμώμενος από τη διορατικότητά του και την

³ Βιομηχανία 4ης γενιάς ή “INDUSTRIE 4.0”. Όρος γερμανικής προέλευσης, που δόθηκε στην τρέχουσα τάση της αυτοματοποίησης και της ανταλλαγής δεδομένων στις τεχνολογίες παραγωγής. Περιλαμβάνει τα κυβερνο-φυσικά συστήματα, το Διαδίκτυο των πραγμάτων, το cloud computing και τη γνωστική υπολογιστική. Η βιομηχανία 4.0 αναφέρεται συνήθως ως η “τέταρτη βιομηχανική επανάσταση” και ενισχύει αυτό που ονομάστηκε “έξυπνο εργοστάσιο”. Στη Βιομηχανία 4ης γενιάς οι υπολογιστές και η αυτοματοποίηση συνεργάζονται με έναν εντελώς ρηξικέλευθο τρόπο, με τα ρομπότ να συνδέονται εξ αποστάσεως με υπολογιστικά συστήματα, τα οποία, εξοπλισμένα με αλγόριθμους μηχανικής εκμάθησης (machine learning), έχουν τη δυνατότητα να μαθαίνουν και να ελέγχουν τα ρομπότ με ελάχιστες εισροές από τους χειριστές. https://el.wikipedia.org/wiki/Βιομηχανία_4.0 + <http://www.epixeiro.gr/article/48191> 10/4//2019

ικανότητα να οραματίζεται, να επαγρυπνά, να εντοπίζει έγκαιρα τις πιθανές επικερδείς ευκαιρίες και να δραστηριοποιείται για την προς όφελός του αξιοποίησή τους, συνδυάζοντας και οργανώνοντας τους παραγωγικούς συντελεστές, τολμώντας να καινοτομεί και όντας πρόθυμος να αναλαμβάνει τους σχετικούς κινδύνους, με στόχο την εξεύρεση λύσεων σε συνδυασμό πάντα με την επίτευξη κέρδους.

Δεδομένης εξάλλου της μεγάλης σημασίας των ΜμΕ για την ελληνική οικονομία, είναι αναμενόμενο ότι θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο και στην επίτευξη των βραχυπρόθεσμων στόχων του τραπεζικού συστήματος, καθώς καταλαμβάνουν καίρια θέση στο εντονότατο ζήτημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων, που στις μέρες μας είναι η αιχμή του δόρατος για τα πιστωτικά ιδρύματα αλλά και για την Πολιτεία. Με βάση τα ανωτέρω, αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα για διαφορετική διαχείριση του χαρτοφυλακίου των ΜμΕ από το τραπεζικό σύστημα και για κατάλληλη και επωφελή αξιοποίηση των εθνικών και κοινοτικών υποστηρικτικών εργαλείων, έτσι ώστε να μην αποθαρρύνεται ο μικρομεσαίος ικανός και φερέγγυος επιχειρηματίας να επενδύει και να επιχειρεί.

Με την παραδοχή του ευεργετικού ο ρόλου των ΜμΕ στο αέναο ζητούμενο του οικονομικού οφέλους, αφού παρουσιάζουν ικανότητα για καινοτομία, δυναμική απορρόφησης μέρους της ανεργίας, άρα, αύξησης της συνολικής απασχόλησης και του εισοδήματος και, ακολούθως μεγάλη συμβολή στην παραγόμενη προστιθέμενη αξία αλλά και στη διατήρηση της συνοχής του κοινωνικού ιστού, που διαβρώνεται έντονα εξαιτίας της απομείωσης της μεσαίας τάξης, είναι αυταπόδεικτη η βαρύνουσα σημασία τους και αναγκαία η επίσημη μέριμνα με προσανατολισμό στη στήριξη κι ενθάρρυνσή τους.

Έτσι, στα πλαίσια μιας ενδεδειγμένης οικονομικής πολιτικής, θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να χρηματοδοτούνται οι επενδύσεις σε έρευνα, ανάπτυξη και καινοτομίες και να ενθαρρύνεται η υιοθέτηση νέων τεχνολογιών, ώστε να γίνεται πιο αποδοτική η παραγωγή και πιο ανταγωνιστικά κι ελκυστικά τα παραγόμενα αγαθά, κάτι που θα έχει ως αποτέλεσμα να παρακινείται η κατανάλωση και να αφυπνίζεται η ζήτηση και θα οδηγή με τη σειρά του στην ανάκαμψη των επιχειρήσεων και κατ' επέκταση στη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη.

Για να αμβλυνθεί το συγκεκριμένο πρόβλημα, υπό τις δεδομένες περιοριστικές οικονομικές συνθήκες και έχοντας υπόψη ότι οικονομία και εισόδημα είναι συγκοινωνούντα δοχεία, απαιτούνται ενέργειες προκειμένου να σταματήσει η περαιτέρω μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και να τονωθεί η κατανάλωση. Σύμφωνα με τη θεωρία "consumption-led growth" ("ανάπτυξη μέσω της κατανάλωσης"), θα πρέπει οπωσδήποτε να εξευρεθεί τρόπος να τονωθεί η καταναλωτική ζήτηση, ως μέσον οικονομικής ανάπτυξης

καθώς, αφενός η αύξηση της κατανάλωσης μπορεί ως ένα βαθμό να βοηθήσει σε αύξηση της παραγωγής του ΑΕΠ και αφετέρου, κατά τον Keynes, η οικονομική συγκράτηση επιφέρει φθίνουσα συνολική ζήτηση και κατ' επέκταση διακινδύνευση της ευημερίας.

Ένας τρόπος λοιπόν, σύμφωνα με τη Γενική Θεωρία του Keynes, είναι η κρατική παρέμβαση, είτε με μείωση των φόρων ή μέσω της αύξησης των δημοσίων δαπανών, δηλαδή με διοχέτευση χρήματος στην αγορά, που θα οδηγούσε σε αύξηση των επιπέδων της κατανάλωσης, της παραγωγής, της απασχόλησης και του εισοδήματος αλλά και των ιδιωτικών επενδύσεων, και τελικά σε ικανοποίηση της οικονομικής λειτουργίας του Κράτους, με έξοδο από την ύφεση, σταθεροποίηση της οικονομίας και οικονομική ανάπτυξη.

Αναμφισβήτητα λοιπόν, η κατανάλωση παραμένει πάντα μία ευφυέστατη μηχανή οικονομικής ανάπτυξης, χωρίς ωστόσο να μας διαφεύγει το γεγονός ότι η καταναλωτική ζήτηση που συνοδεύεται από προσωρινές ή μη βιώσιμες πολιτικές είναι απίθανο να ωθήσει τις επιχειρήσεις σε άνοιγμα θέσεων εργασίας, άρα, η καταναλωτική ζήτηση δεν μεταφράζεται απαραίτητως σε αύξηση της απασχόλησης, του εισοδήματος κλπ., τουλάχιστον όχι μέσα σε περιβάλλοντα αβεβαιότητας. Έτσι, ειδικότερα για τα ελληνικά δεδομένα, προκειμένου για παράδειγμα μία αύξηση του μέσου ή του κατώτατου μισθού να προαγάγει, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα την κατανάλωση και ακολούθως αυτή να κινηθεί, μέχρις ενός βαθμού, ανοδικά την παραγωγή του ΑΕΠ, θα πρέπει απαραίτητως να συνοδεύεται από μέτρα για αύξηση της παραγωγικότητας. Μόνο με αυτές τις προϋποθέσεις τα οφέλη της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας των τελευταίων δέκα σχεδόν χρόνων, σε όρους ανταγωνιστικότητας και ανόδου της απασχόλησης, μπορούν να καταστούν σταθερά και παγιωμένα.

Ταυτόχρονα, θα πρέπει να επανακαθοριστούν οι όροι δανειοδότησης και να περιοριστούν τα διάφορα δημοσιονομικά και διοικητικά εμπόδια (υψηλή φορολογία, γραφειοκρατία) προς τον επιχειρηματικό κόσμο, προκειμένου να αρχίσουν οι μικρομεσαίοι επιχειρηματίες να επιδίδονται σε περισσότερες επενδύσεις, ώστε, μέσω των λειτουργιών και των κανόνων της αγοράς να οδηγηθούμε ξανά σε οικονομική ανάπτυξη.

Για να γίνουν όμως ελκυστικές οι επενδύσεις, θα πρέπει επιπλέον να μειωθεί η γενικότερη θεσμική αβεβαιότητα και να καλλιεργηθεί ένα περιβάλλον σταθερότητας και ασφάλειας. Σε μία οικονομία της αγοράς, όταν ο επιχειρηματικός κόσμος δεν έχει εμπόδια και ανισορροπίες οφειλόμενες σε εξωγενή αίτια, τότε λειτουργούν οι δυνάμεις της αγοράς, οι

επιχειρήσεις έχουν κέρδη και, ταυτόχρονα, οι πιστωτές τους επίσης απολαμβάνουν κέρδη, καθώς τα δάνεια εξυπηρετούνται.

Οι Τράπεζες συμβάλλουν ουσιαδώς στην επίτευξη της οικονομικής ανάπτυξης, στηρίζουν και βοηθούν τις επιχειρήσεις και την πραγματική οικονομία και ταυτόχρονα οι ίδιες αποκομίζουν κέρδη. Αλλά το τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα έχει δοκιμαστεί και δοκιμάζεται έντονα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Δυστυχώς για τον επιχειρηματικό κόσμο, κάτω από τις ασφυκτικές συνθήκες της οικονομικής κρίσης, οι ελληνικές τράπεζες, λόγω του εκτιναχθέντος όγκου των NPLs, της ραγδαίας επιδείνωσης των χαρτοφυλακίων τους, των συνεχών αυστηρών ελέγχων που υφίστανται και των περιοριστικών και κανονιστικών υποχρεώσεων με τις οποίες έχουν επιφορτιστεί, είναι αναγκασμένες να εφαρμόζουν στην πράξη πολύ αυστηρούς και φειδωλούς όρους χρηματοδότησης, κάτι που έχει δυσμενείς συνέπειες τόσο στις εγχώριες όσο και στις εξαγωγικές πιστώσεις.

Συνοψίζοντας, είναι παραδεκτό ότι οι ΜμΕ αποτελούν σημαντικό πυλώνα της εθνικής παραγωγής και αξιόλογη πηγή θέσεων εργασίας, θα μπορούσαν δε να συμβάλουν ακόμα πιο δυναμικά στην οικονομική ευημερία, ιδίως με δεδομένη την εδώ και χρόνια ροπή για πλήθυσή τους (η οποία αποδίδεται κυρίως στη δομική μεταβολή με την υιοθέτηση νέων ευέλικτων τεχνολογιών παραγωγής στη μεταποίηση αλλά και τη μεταστροφή εν πολλοίς από τη μεταποίηση στις υπηρεσίες, τα οποία υποβάθμισαν τη σπουδαιότητα των οικονομικών κλίμακας σε κάποιους κλάδους). Έχοντας μάλιστα κατά νου ότι συνολικά η οικονομική κρίση είναι και δομική, επομένως η βιώσιμη ανάπτυξη και η επιτυχής έξοδος από αυτήν περνάει αναγκαστικά μέσα από τον παραγωγικό μετασχηματισμό της ελληνικής οικονομίας, θα πρέπει να τεθεί ψηλά στην ατζέντα για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας η οργανωτική ενίσχυση, ο ψηφιακός μετασχηματισμός, ο παραγωγικός εκσυγχρονισμός και η μεγέθυνση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Υπό το πρίσμα αυτό, ο εντοπισμός και η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που συνεισφέρουν σε ιδιαίτερα αξιοσημείωτο βαθμό στο ελληνικό επιχειρηματικό σύστημα, επιχειρώντας με διορατικότητα, νεωτερισμό, τόλμη, προθυμία ανάληψης κινδύνων, με συνέργειες σε παραγωγικά δίκτυα και με ευφυείς διασυνδέσεις -όπως τα 5G, τα δίκτυα (mesh) και το edge computing-, οι οποίες επιτρέπουν αδιάκοπη δικτύωση οπουδήποτε, δημιουργώντας θέσεις απασχόλησης, είναι σημαντική

πρόκληση και την ίδια στιγμή εξαιρετική ευκαιρία για την εκάστοτε επιχειρηματική πολιτική και τους διαμορφωτές της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Βλάδος, Χάρης Μιχαήλ, “Παγκόσμια κρίση, καινοτομία και διαχείριση αλλαγής”, (2017), Εκδ. Κριτική
- Deakins, David και Freel, Mark, Επιμέλεια: Πέκκα-Οικονόμου, Βικτώρια, Χατζηδημητρίου, Ιωάννης, “Επιχειρηματικότητα & μικρές επιχειρήσεις-Νεοφυείς επιχειρήσεις: Μία δυναμική απάντηση των νέων στην ανεργία” (2015), Εκδ. Rosili
- Deakins, David και Freel, Mark (2012), Επιμέλεια: Πέκκα-Οικονόμου, Βικτώρια, Χατζηδημητρίου, Ιωάννης, “Επιχειρηματικότητα & μικρές επιχειρήσεις”, (2017), Εκδ. Rosili
- Σινανιώτη-Μαρούδη, Αριστέα, “Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες: προσωπικές εταιρίες, κεφαλαιουχικές εταιρίες, συνδεδεμένες επιχειρήσεις, κοινοτικό δίκαιο”, (2012), 3^η έκδ., Νομική Βιβλιοθήκη
- Σινανιώτη-Μαρούδη, Αριστέα, “Εμπορικό δίκαιο : προσωπικές εταιρίες, κεφαλαιουχικές εταιρίες, συνδεδεμένες επιχειρήσεις, κοινοτικό δίκαιο”, (2010), 2^η έκδ., Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Σκουλάς, Νίκος Ε., “Το εγχειρίδιο του μικρού και μεσαίου επιχειρηματία”, (2002), Εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- Storey, David J., Greene, Francis J., Επιμέλεια: Χασσίδ, Ιωσήφ, Φαφαλιού, Ειρήνη, “Επιχειρηματικότητα για μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις”, (2011), Εκδ. Κριτική
- Χατζηκωνσταντίνου Θ. Γιώργος, Γωνιάδης Ι. Ηρακλής, “Επιχειρηματικότητα και καινοτομία: από την ίδρυση στη διοίκηση και την επιβίωση της νέας επιχείρησης”, (2009), Εκδ. Gutenberg

ΑΡΘΡΑ

- Cappiello, Lorenzo, Kadareja, Arhan, Kok, Christoffer and Protopapa, Marco, “Do Bank Loans and Credit Standards Have an Effect on Output? A Panel Approach for the Euro Area”, (2010) European Central Bank, Social Science Research Network-SSRN, Working Paper 1150, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1535995 or <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1150.pdf> Προσπέλαση 15/4/2019
- Georgiou, Miltiades, N. (2012b) “Consumption-Led Growth: A Worldwide Panel Data Analysis (2006–2011)”, (2012), Social Science Research Network-SSRN, <http://ssrn.com/abstract=2179569> Προσπέλαση 2/4/2019

- Georgiou, Miltiades, N. "Economic Growth, Economic Freedom, Globalization and Entrepreneurship", (2015), Social Science Research Network-SSRN, <http://ssrn.com/abstract=2593403> Προσπέλαση 2/4/2019
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2593403
- Ghosh, Amit, "Banking-industry specific and regional economic determinants of non-performing loans: Evidence from US states", (2015), Journal of Financial Stability, Vol.20, 93–104, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1572308915000881?via%3Dihub>
Προσπέλαση 18/4/2019
- Jarmuzek, Mariusz and Rozenov, Rossen, "Excessive Private Sector Leverage and Its Drivers: Evidence from Advanced Economies", (2017), International Monetary Fund-IMF, Working Paper 17/72, <http://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2017/03/28/Excessive-Private-Sector-Leverage-and-Its-Drivers-Evidence-from-Advanced-Economies-44770> Προσπέλαση 15/4/2019
- Kerry, Wili, Portier, Jean, Ruggerone, Luigi and Verkoren, Constant, "What a Drag: The Burden International Journal of the Economics of Business, of Non-Performing Loans in the Euro Area", (2014), International Monetary Fund-IMF, Vol.16 (2), 189-203, <https://blog-imfdirect.imf.org/2014/06/23/what-a-drag-the-burden-of-nonperforming-loans-on-credit-in-the-euro-area> Προσπέλαση 15/4/2019
- Lee, Jim, "Does size matter in firm performance? Evidence from US public firms", (2009), International Journal of the Economics of Business, Vol.16 (2), 189-203, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13571510902917400> Προσπέλαση 14/4/2019

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- <https://www.anko-eunet.gr/articles/el/News/readabout/to-topio-ton-mesaion-kai-mikron-epixeiriseon-mme-stin-ellada-to-epixeirimatiko-profil-pou-antexei-stin-krisi>
Προσπέλαση 14/4/2019
- <https://www.douleutaras.gr/ereuna-gia-mikromesaies-epixeiriseis/> ELTRUN Προσπέλαση 12/4/2019
- https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/taxation_el "SME taxation in Europe. An empirical study of applied corporate income taxation for SMEs compared to large enterprises", (2015), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Luxembourg. Προσπέλαση 29/3/2019
- <http://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691150> Προσπέλαση 8/4/2019

- <https://www.eea.gr/arthra-eea/kindini-ke-piges-aveveotitas-gia-tin-elliniki-ikonomia/>
Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών, Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το 2018, Προσπέλαση 7/4/2019
- https://el.wikipedia.org/wiki/Χρηματοοικονομική_μόχλευση
- https://el.wikipedia.org/wiki/Βιομηχανία_4.0 Προσπέλαση 10/4//2019
- <http://www.epixeiro.gr/article/48191> Προσπέλαση 10/4//2019
- <http://iobe.gr> Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), Προσπέλαση 13/4/2019
- <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1315425/4-stis-10-mme-ependuoun-stin-kainotomia>
- <http://www.naftemporiki.gr/story/1327535/mme-i-elleipsi-reustotitas-epideinonei-ta-problimata>.
- <https://www.newsbeast.gr/financial/arthro/3352703/mikromesees-epichirisis-ke-danismos>
- <http://www.oecd.org>
- <https://www.omicsonline.org/open-access/the-effect-of-consumption-on-economic-growth-in-asia-2375-4389-1000259-94084.html> Προσπέλαση 5/4/2019
- <http://www.sev.org.gr/vivliothiki-tekmiriosi/erevnes-meletes-2/>
- <https://www.patrasevents.gr/article/329809-oesna-oi-mikromesaies-epixeiriseis-apoteloun-simantiko-pilona-tis-oikonomias> Προσπέλαση 25/3/2019
- <https://www.poeppp.org/enimerosi/the-blog/i-epomeni-imerag-gia-tis-mikromesees-epichirisis/>
- http://www.sev.org.gr/uploads/Documents/50669/SMEs_partA.PDF Μελέτη ΣΕΒ και ΕΥ με θέμα: “Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα” Προσπέλαση 22/3/2019
- http://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/50656/SMEs_partB_summary.pdf Μελέτη ΣΕΒ & ΕΥ: “Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα” Προσπέλαση 22/3/2019
- <http://www.skai.gr/news/business/article/385136/-i-4i-viomihaniki-epanastasi-fernei-to-aurio/#ixzz5kPV3C500>
- <http://www.skai.gr/news/business/article/396806/cloud-kai-tehniti-noimosuni-allazoun-ton-pagosmio-epiheirimatiko-harti/#ixzz5kPM6Cbtz> Προσπέλαση 7/4/2019
- <http://socialpolicy.gr/2017/04/η-κεϋνσιανή-προσέγγιση-της-αγοράς-εργ.html> Προσπέλαση 25/3/2019

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με τον όρο επιχείρηση εννοείται ένα νομικό πρόσωπο που δραστηριοποιείται στα πλαίσια της κοινωνίας με ένα σύνολο υλικών και άυλων πόρων. Επομένως ως επιχείρηση εκλαμβάνεται εκείνη η οικονομική μονάδα που συνιστά αυτοτελή και έλλογο συνδυασμό παραγωγικών συντελεστών και η οποία εμπλέκεται σε συναλλαγές, μέσω των οποίων αποβλέπει στην επίτευξη κέρδους, του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους με το ελάχιστο δυνατό κόστος υπό συνθήκες σπανιότητας, σύμφωνα με την οικεία θεμελιώδη οικονομική θεωρία. Το κέρδος ανάγεται εξ ορισμού και ευλόγως σε κυρίαρχη επιδίωξη, δεδομένου ότι κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα αξιολογείται με βάση το πόσο προσοδοφόρα αποδεικνύεται. Επομένως **η έννοια του κέρδους**, με την κερδοφορία να εκφράζεται σε χρηματικές μονάδες, έχει με σαφήνεια κεντρικό ρόλο για μία οποιαδήποτε επιχείρηση, διακρίνοντάς την από άλλες οικονομικές μονάδες.

Κάθε περιουσιακό στοιχείο που εμπλέκεται στην παραγωγική διαδικασία μιας επιχείρησης εταιρικής μορφής ονομάζεται κεφάλαιο. Το **κεφάλαιο**, ως ένας από τους παραγωγικούς συντελεστές⁴, περιλαμβάνει τα στοιχεία του ενεργητικού της επιχείρησης που παραμένουν αναλλοίωτα κατά την παραγωγική διαδικασία. Το σύνολο των εργαζομένων στην επιχείρηση (στελέχη, υπάλληλοι, βοηθητικό και εργατοτεχνικό προσωπικό) είναι οι **έμψυχοι πόροι** της, άλλως, το ανθρώπινο κεφάλαιό της, ενώ τα πάγια της επιχείρησης, όπως (α) οι εγκαταστάσεις (γη, κτίρια, αποθήκες κλπ.), (β) ο εξοπλισμός κάθε είδους (μηχανολογικός, ηλεκτρονικός, τηλεπικοινωνιακός, μέσα μεταφοράς κλπ.), (γ) τα άυλα περιουσιακά στοιχεία, άλλως, τα στοιχεία βιομηχανικής και διανοητικής ιδιοκτησίας της επιχείρησης, όπως πχ. η επωνυμία, το εμπορικό σήμα (λογότυπο), η ευρεσιτεχνία, η υπεραξία (φήμη), και τέλος (δ) όλα τα λοιπά μέσα που χρησιμοποιούνται για τη λειτουργική υποστήριξη της επιχείρησης (πχ. τεχνογνωσία, χρηματικά διαθέσιμα, αποθέματα κλπ.) συναποτελούν τους **υλικούς πόρους** αυτής.

1.2 ΤΥΠΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Γενικά, είναι εφικτή η τυποποίηση των επιχειρήσεων με βάση διάφορα χαρακτηριστικά τους. Συνηθέστερα κατατάσσονται ανάλογα με το αντικείμενο των δραστηριοτήτων τους, το

⁴ 1)Κεφάλαιο, 2)Εργασία, 3)Πρώτες ύλες και, κατά πολλούς τελευταία, 4)Επιχειρηματικότητα

ιδιοκτησιακό καθεστώς του επιχειρηματικού κεφαλαίου, το μέγεθος και τον νομικό τύπο τους:

1.2.1 ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

1. Επιχειρήσεις πρωτογενούς παραγωγής
2. Επιχειρήσεις παραγωγής ή μεταποίησης ή μετασχηματισμού. Στη κατηγορία αυτή εντάσσονται όλες οι βιομηχανίες και βιοτεχνίες
3. Επιχειρήσεις γενικού εμπορίου, ή εμπορικές
4. Επιχειρήσεις ασφαλιστικές
5. Επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών
6. Τραπεζικές επιχειρήσεις
7. Επιχειρήσεις μεταφορών (χερσαίες, θαλάσσιες, εναέριες)

1.2.2 ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

1. Ιδιωτικές επιχειρήσεις
2. Δημόσιες επιχειρήσεις
3. Μικτές επιχειρήσεις

1.2.3 ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ

1. Πολύ Μικρές (micro)
2. Μικρές επιχειρήσεις
3. Μεσαίες επιχειρήσεις
4. Μεγάλες επιχειρήσεις
5. Επιχειρήσεις κολοσσοί

Ο όρος "μικρομεσαίες επιχειρήσεις" (ΜμΕ), δεν αποτελεί ενδιάμεση κατηγορία των τριών πρώτων, αλλά χρησιμοποιείται αθροιστικά αυτών ως μία ενιαία κατηγορία, για λόγους πολιτικής ανάπτυξης και ένταξής τους σε προγράμματα ενίσχυσης.

1.2.4 ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΝΟΜΙΚΗ ΤΟΥΣ ΜΟΡΦΗ

(α) Ατομικές

Η **ατομική επιχείρηση** είναι το παλαιότερο και απλούστερο είδος επιχείρησης. Πρόκειται, κατά κανόνα για μικρή και οικογενειακή επιχείρηση που συστήνεται και διευθύνεται από ένα πρόσωπο, το οποίο με την ιδιότητα του ιδιοκτήτη και διοικητή ασκεί αυτεπιστασία και είναι επιφορτισμένο με τη λήψη οποιαδήποτε απόφασης κι επιλογής, καθώς και με τη διαχείριση των παρεπόμενων συνεπειών. Οι ατομικές επιχειρήσεις αποτελούν τον κύριο κορμό της ελληνικής οικονομίας και παρουσιάζουν θετικά και αρνητικά στοιχεία.

Θετικά

Τα πλεονεκτήματα της ατομικής επιχείρησης είναι συνυφασμένα με τη στενή σχέση επιχείρησης-ιδιοκτήτη, από την οποία εκπορεύεται ο μεγάλος βαθμός ευελιξίας, ταχύτητας και προσαρμοστικότητάς της στις εκάστοτε αλλαγές της αγοράς και είναι πρωτευτόντως τα εξής:

1. Δεν υφίσταται περιορισμός ελαχίστου κεφαλαίου ίδρυσης
2. Η οικονομία δαπανών λειτουργίας
3. Η δυνατότητα λήψης άμεσων αποφάσεων.

Αρνητικά

Τα αρνητικά γνωρίσματα της ατομικής επιχείρησης μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να παίξουν καταλυτικό ρόλο, σε σημείο να εκτοπίζουν και ακυρώνουν τα ως άνω θετικά στοιχεία της. Αυτά είναι κυρίως:

1. Ο επιχειρηματικός κίνδυνος που αναλαμβάνεται αποκλειστικά από ένα και το αυτό πρόσωπο, τον ιδιοκτήτη-διοικητή.
2. Στις προσωπικές εταιρίες ο επιχειρηματίας συμπτωχεύει μαζί με την επιχείρησή του που τυχόν κηρύσσεται σε πτώχευση.
3. Ο άκρατος συγκεντρωτισμός ρόλων και αρμοδιοτήτων, προς περιορισμό των λειτουργικών δαπανών, που ενδεχομένως αποβαίνει τροχοπέδη για τυχόν ανάπτυξη.
4. Η περιορισμένη οικονομική επιφάνεια και η κατά συνέπεια όχι ιδιαίτερα υψηλή πιστοληπτική ικανότητα.

- ✓ Προς αποφυγή τυχόν σύγχυσης, σημειωτέον ότι η ατομική επιχείρηση δεν ταυτίζεται με την "προσωπική", που αφορά νομική μορφή εταιρείας (ομόρρυθμη, ετερόρρυθμη, μετοχική).

(β) Εταιρικές

Κατά τον Αστικό Κώδικα, εταιρία είναι η αμφοτεροβαρής σύμβαση με την οποία δύο τουλάχιστον συμβαλλόμενοι συμφωνούν στη μεταξύ τους ανάληψη της υποχρέωσης επιδίωξης ενός κοινού σκοπού, καταβάλλοντας εισφορές ισομεγέθεις ή όπως αλλιώς έχει οριστεί στην ως άνω σύμβαση.

Συνεπώς, εταιρία είναι η οποιασδήποτε μορφής ένωση Φυσικών ή Νομικών Προσώπων, τα οποία με δικαιοπρακτική ιδρυτική πράξη συμπράττουν για την ικανοποίηση κάποιου σκοπού που είναι κοινός και απαιτεί τη συμβολή όλων των συμπραττόντων, χωρίς ο κοινός αυτός σκοπός να είναι αποκλειστικά η επιδίωξη του κέρδους (εμπορικός σκοπός), αλλά ενδέχεται να έχει χαρακτήρα θρησκευτικό, πολιτικό, φιλανθρωπικό ή άλλον. Συνεπώς, για να θεωρηθεί μία εταιρία ως εμπορική δεν χρειάζεται σε κάθε περίπτωση να επιδιώκει αναγκαστικά και μόνο εμπορικό σκοπό⁵. Από την άλλη πλευρά, κάποιες εταιρίες, εκλαμβάνονται ως εμπορικές εκ προοιμίου, λόγω του εταιρικού τους τύπου, χωρίς να είναι συνυφασμένες με τον επιδιωκόμενο σκοπό, είναι δηλαδή **εμπορικές κατά το τυπικό σύστημα**, που σημαίνει ότι η εμπορική ιδιότητα αποκτάται εκ του νόμου άμεσα, ανεξαρτήτως του εταιρικού σκοπού. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν μόνο κεφαλαιουχικές εταιρίες η Ανώνυμη Εταιρία, η Ανώνυμη Ναυτική Εταιρία, η Εταιρία Περιορισμένης Ευθύνης, ο Συνεταιρισμός (αγροτικός, αστικός), ενώ οι υπόλοιπες είναι **εμπορικές κατά το ουσιαστικό σύστημα**, πρέπει δηλαδή να έχουν εμπορικό σκοπό για να εκληφθούν ως εμπορικές.

Με τη σύσταση μιας εταιρίας υλοποιείται η υπεύθυνη οργάνωση των πόρων των εμπλεκόμενων μερών (μελών), προς την κατεύθυνση της επίτευξης του επιδιωκόμενου κοινού σκοπού, κάτι που είτε δεν θα είχε τη δυνατότητα να ενσαρκώσει καθένας εκ των συμβαλλομένων χωριστά είτε η επίτευξή του θα συνεπαγόταν δυσανάλογα μεγάλο κόστος.

Ως πρώτη γενική διάκριση των εταιρικών επιχειρήσεων έχουμε τις Προσωπικές και τις Κεφαλαιουχικές εταιρίες.

⁵ Ως έχουσα εμπορικό σκοπό εκλαμβάνεται κάθε δραστηριότητα που δύναται να προσδώσει την ιδιότητα του εμπόρου στον ασκούντα.

- **Προσωπικές Εταιρίες** (Ομόρρυθμη, Ετερόρρυθμη, Αφανής), οι οποίες αρμόζουν στη βασική οργανωτική μορφή Εταιρίας κατά τον Αστικό Κώδικα. Η ύπαρξή τους βασίζεται πρωτευόντως στις διαπροσωπικές σχέσεις των εταίρων, οι οποίοι εκτός από κεφάλαιο συνεισφέρουν επιπλέον με προσωπική εργασία, γνώσεις, δεξιότητες κι εμπειρία. Για τα εταιρικά χρέη ευθύνονται τόσο η εταιρική περιουσία όσο και οι εταίροι προσωπικά.
 - **Κεφαλαιουχικές – Απρόσωπες Εταιρίες** (Ιδιωτική Κεφαλαιουχική, Περιορισμένης Ευθύνης, Ανώνυμη) οι οποίες αρμόζουν στη βασική οργανωτική δομή Σωματείου. Οι κεφαλαιουχικές εταιρίες (εταιρικές επιχειρήσεις) στηρίζονται στην περιουσιακή συμβολή των εταίρων και συναντώνται με διάφορες μορφές, όπως Ομόρρυθμη, Ετερόρρυθμη, Ανώνυμη κλπ. Παρουσιάζουν αρκετά πλεονεκτήματα σε σχέση με τις ατομικές, όπως, ευχερέστερη συγκέντρωση κεφαλαίων, πιο επαρκή πιστοληπτική ικανότητα, μεγαλύτερη αξιοπιστία των αποφάσεων λόγω της συλλογικότητας, ελεύθερη είσοδο και έξοδο των εταίρων, μόνη την εταιρική περιουσία ως υπέγγυα για τα εταιρικά χρέη, χωρίς επιπτώσεις για την εταιρία οι τυχόν μεταβολές στην προσωπική κατάσταση των μελών κλπ. Βεβαίως εντοπίζονται και μειονεκτήματα, όπως, για παράδειγμα, η βραδύτητα στη λήψη αποφάσεων, η πιο αργή αντίδραση στις μεταβολές της αγοράς κλπ.
- ✓ Στις κεφαλαιουχικές εταιρίες οι εταίροι δεν συμπτωχεύουν μαζί με την επιχείρηση που τυχόν κηρύσσεται σε πτώχευση.
- ✓ Αμιγώς προσωπική εταιρία είναι μόνο η ομόρρυθμη και αμιγώς κεφαλαιουχική είναι μόνο η ανώνυμη εταιρία. Οι υπόλοιποι τύποι συγκεντρώνουν λιγότερα ή περισσότερα στοιχεία από τις δύο αυτές γενικές κατηγορίες. Αναλυτικά:
- Ομόρρυθμη Εταιρία (Ο.Ε.)
 - Ετερόρρυθμη Εταιρία (Ε.Ε.)
 - Εταιρία Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.)
 - Ανώνυμη Εταιρία (Α.Ε.)
 - Ανώνυμη Ναυτιλιακή Εταιρία (Α.Ν.Ε.)
 - Συνεταιρισμός
 - Συμπλοιοκτησία
 - Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρία (Ι.Κ.Ε.)

- Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση ΚΟΙΝ.ΣΕ.Π.

(γ) Λοιπές

- Κομματικές Επιχειρήσεις
- Ποδοσφαιρικές Επιχειρήσεις (Π.Α.Ε.)
- Καλαθοσφαιρικές Επιχειρήσεις (Κ.Α.Ε.)

Ως προς τις κυριότερες μορφές εταιρικών επιχειρήσεων σημειώνονται περιληπτικά τα εξής:

1) **Ομόρρυθμη/Ο.Ε.** Προσωπική εμπορική εταιρία κατά το ουσιαστικό σύστημα. Προκύπτει από τη σύμβαση στην οποία συμβάλλονται δύο ή περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα με στενούς και έντονα προσωποπαγείς μεταξύ τους δεσμούς αμοιβαίας εμπιστοσύνης, τα οποία συνομολογούν πίστη, εχεμύθεια και παράλειψη ανταγωνιστικών με την εταιρία πράξεων. Οι ομόρρυθμοι εταίροι είναι συνυπεύθυνοι “αλληλέγγυα και απεριόριστα”, έχουν δηλαδή απεριόριστη και εις ολόκληρον ευθύνη. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι σε περίπτωση κήρυξης της εταιρίας σε πτώχευση, οι ομόρρυθμοι εταίροι κινδυνεύουν με απώλεια του συνόλου της προσωπικής τους περιουσίας, καθώς η ευθύνη είναι ανεξάρτητη από το ποσοστό της συμμετοχής στο εταιρικό κεφάλαιο και έτσι, όταν η περιουσία ενός εκ των εταίρων δεν επαρκεί για να αποπληρώσει τη δική του υποχρέωση (την αναλογία του), αυτή υπολαμβάνεται από τις περιουσίες των υπολοίπων εταίρων.

Από την άλλη πλευρά, αυτός ο τύπος της εταιρίας, επιλέγεται συχνά καθώς δεν απαιτεί την τήρηση πολύπλοκων λογιστικών βιβλίων.

2) **Ετερόρρυθμη/Ε.Ε.** Πρόκειται για τύπο προσωπικής εταιρίας που επιλέγεται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ένα μέρος των εταίρων δεν επιθυμεί να ευθύνεται αλληλέγγυα με απεριόριστη και εις ολόκληρον ευθύνη, δηλαδή μέχρι του συνόλου της ατομικής τους περιουσίας για τις υποχρεώσεις της εταιρίας. Τότε λοιπόν οι συμβαλλόμενοι συμμετέχουν στην εταιρία ως ετερόρρυθμα μέλη και ευθύνονται για τα χρέη της μόνο μέχρι του ποσού της εισφοράς τους (μέχρι το ύψος της αναλογίας τους). Στην ετερόρρυθμη εταιρία αρκεί να υπάρχει τουλάχιστον ένας ετερόρρυθμος εταίρος, ο οποίος θα ευθύνεται απεριόριστα και αλληλέγγυα.

Οι ετερόρρυθμοι εταίροι δεν δικαιούνται επιχειρηματικής αμοιβής.

Για την ετερόρρυθμη εταιρία ισχύουν ανάλογες με την ομόρρυθμη ρυθμίσεις σχετικά με την τήρηση βιβλίων και φορολογείται με τον ίδιο συντελεστή.

- 3) **Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρία/Ι.Κ.Ε.** Είναι μία ιδιωτική εταιρία ευρωπαϊκής προέλευσης, που διαθέτει απλότητα κι ευελιξία, εκπορευόμενη από την ανάγκη απλούστευσης των διαδικασιών σύστασης και των λειτουργιών των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Η εταιρική αυτή μορφή ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο με τον Ν.4072/2012. Διαθέτει νομική προσωπικότητα και ανήκει στην κατηγορία της εμπορικής εταιρίας κατά το τυπικό σύστημα, δηλαδή θεωρείται εμπορική εταιρία ακόμη και στην περίπτωση που δεν καλύπτει εμπορικό σκοπό. Μπορεί να συναντάται ως μονοπρόσωπη ή ως σχήμα στο οποίο συμμετέχουν περισσότεροι εταίροι με κεφαλαιακές, εξωκεφαλαιακές ή με εγγυητικές εισφορές.

Η ΙΚΕ συστήνεται με τον τύπο συμβολαιογραφικού, εφόσον επιβάλλεται ή επιλέγεται έτσι από τα συμβαλλόμενα μέρη, ή άλλου εγγράφου, στο οποίο περιέχεται το Καταστατικό της εταιρίας, με κεφάλαιο από € ένα #1# και άνω και με διάρκεια ορισμένου χρόνου, ο οποίος ισούται με δώδεκα χρόνια από την ίδρυσή της, εκτός εάν προβλέπεται άλλη χρονική διάρκεια στο καταστατικό της. Η ΙΚΕ απαλλάσσεται από την υποχρέωση διατήρησης της πραγματικής της έδρας στην Ελλάδα και διαθέτει την ευχέρεια μεταφοράς της καταστατικής της έδρας οπουδήποτε στα πλαίσια του ευρωπαϊκών οικονομικών συνόρων, με μοναδικό όρο η αίτηση μεταφοράς και η συνέχιση της νομικής προσωπικότητας να έχει την αποδοχή της χώρας υποδοχής.

Για τη συμμετοχή στην ΙΚΕ απαιτείται η απόκτηση εταιρικών μεριδίων, τα οποία αντιστοιχούν σε εισφορές των εταίρων. Σύμφωνα με αυτό, το σύνολο των μεριδίων ενός εκάστου εταίρου είναι ανάλογο προς το μέγεθος της εισφοράς του.

Η διαχείριση και εκπροσώπηση της εταιρίας διενεργείται είτε συλλογικά από όλους τους εταίρους (διαχείριση εκ του νόμου) είτε με τον τρόπο που ορίζεται στο καταστατικό της εταιρίας (καταστατική διαχείριση). Στη δεύτερη περίπτωση, διορίζεται διαχειριστής, με κατά πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των εταιρικών μεριδίων απόφαση των εταίρων. Ο διαχειριστής έχει υποχρέωση πίστης απέναντι στην εταιρία, την οποία οι πράξεις του, ακόμη κι αν είναι εκτός του εταιρικού σκοπού, δεσμεύουν απέναντι στους τρίτους, εκτός αν αποδειχθεί ότι ο τρίτος γνώριζε την υπέρβαση του εταιρικού σκοπού.

Οι αποφάσεις λαμβάνονται από τη Συνέλευση των εταίρων, με δυνατότητα εξαίρεσης στην περίπτωση που οι αποφάσεις των εταίρων είναι ομόφωνες, οπότε οι αποφάσεις μπορούν να λαμβάνονται εγγράφως χωρίς συνέλευση.

Από τον Ιούλιο του 2018 ισχύει για τις ΙΚΕ η δυνατότητα ψηφιακής σύστασης μέσω της “υπηρεσίας μιας στάσης”, δηλαδή η μέσω συγκεκριμένης ηλεκτρονικής πλατφόρμας ίδρυση, για την ολοκλήρωση της οποίας ο μέσος χρόνος εκτιμάται σε μόλις 19 ώρες.

- 4) **Περιορισμένης Ευθύνης/Ε.Π.Ε.** Πρόκειται για μία ενδιάμεση εταιρική μορφή, ανάμεσα στις προσωπικές και τις ανώνυμες εταιρίες, στην οποία δεν υπάρχουν εταίροι με απεριόριστη ευθύνη. Αυτό αποτελεί ταυτόχρονα πλεονέκτημα (εύλογα) αλλά και μειονέκτημα, διότι ενδέχεται να μειώνει την πιστοληπτική ικανότητα της εταιρίας, κάτι που ως είθισται, θεραπεύεται με την παραχώρηση πρόσθετων εγγυήσεων με βάση στοιχεία της προσωπικής περιουσίας των εταίρων. Η Εταιρία Περιορισμένης Ευθύνης είναι ο τύπος εταιρίας που προτιμάται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες κανείς εκ των εταίρων δεν θέλει να αναλάβει την διακινδύνευση της προσωπικής του περιουσίας.

Οι εταίροι που είναι διαχειριστές έχουν δικαίωμα αμοιβής για τις υπηρεσίες που εισφέρουν στην εταιρία.

- 5) **Ανώνυμη/Α.Ε.** Αποτελεί την πιο ολοκληρωμένη μορφή εταιρίας και διέπεται από εξειδικευμένο νομικό πλαίσιο. Για τη σύσταση ανώνυμης εταιρίας απαιτείται η συγκέντρωση μεγάλου κεφαλαίου (για μετατροπή ή συγχώνευση, πολύ μεγαλύτερο), το οποίο διαιρείται σε ίσα μερίδια που μεταφράζονται σε μετοχές.

Εδώ ισχύει η περιορισμένη ευθύνη των μετόχων για τα εταιρικά χρέη, η οποία φτάνει μέχρι του ποσού της εισφοράς τους. Σε περίπτωση πτώχευσης δεν ευθύνονται με την ατομική τους περιουσία, εκτός εξαιρέσεων που σχετίζονται με την εμπλοκή τους σε παράνομες δραστηριότητες. Η Ανώνυμη Εταιρία υποχρεούται να τηρεί βιβλία Γ' Κατηγορίας, με διπλογραφικό λογιστικό σύστημα.

Για καθημερινά θέματα ήττονος σημασίας αποφασίζει το ΔΣ, ενώ για μείζονος σημασίας θέματα, όπως για την ανάδειξη του ΔΣ, για ΑΜΚ, για τυχόν μεταβολή του σκοπού ή για τη διάλυση της εταιρίας, οι αποφάσεις λαμβάνονται από τη ΓΣ των μετόχων.

Κάθε μέλος του ΔΣ ευθύνεται έναντι της εταιρίας κατά τη διοίκηση των εταιρικών υποθέσεων για κάθε πταίσμα του. Η ευθύνη αυτή δεν υφίσταται, μόνο εάν το μέλος του

ΔΣ αποδείξει ότι κατέβαλε την επιμέλεια του συνετού επιχειρηματία, σύμφωνα με τον κανόνα της επιχειρηματικής κρίσης (the business judgment rule).

Οι αποφάσεις λαμβάνονται κατά πλειοψηφία. Η πλειοψηφία είναι πολύ ισχυρή και αποφασίζει για όλα τα θέματα, ενώ η μειοψηφία έχει κάποιες -μικρές- δυνατότητες ελέγχου. Αυτό εξασφαλίζει σταθερότητα διοίκησης και απόλυτη, σχεδόν, ευχέρεια χειρισμών στη λειτουργία. Για ορισμένες αποφάσεις μείζονος σημασίας, οι οποίες ορίζονται από τον νόμο ή και το Καταστατικό της εταιρίας, όπως πχ. η λύση της εταιρίας, απαιτείται αυξημένη πλειοψηφία.

Ενώ στην προσωπική εταιρία (Ομόρρυθμη, Ετερόρρυθμη) η καταγγελία της επιτρέπεται οποτεδήποτε, στην Ανώνυμη η λύση επέρχεται μόνο με απόφαση της πλειοψηφίας και μάλιστα αυξημένης πλειοψηφίας. Έτσι, αποκλείεται η πλειοψηφία των μετόχων να αιφνιδιαστεί ή να εκβιαστεί από τη μειοψηφία. Είναι λοιπόν κατανοητό ότι στα μεγάλα πλεονεκτήματα της Ανώνυμης Εταιρίας μπορεί να συγκαταλέγεται η σταθερότητα σε βάθος χρόνου, κάτι που της προσδίδει κύρος και εμπνέει εμπιστοσύνη.

Ομοίως, το μεγάλο κεφάλαιο που διαθέτει, οι δημοσιεύσεις οικονομικών στοιχείων στις οποίες προβαίνει κατά τον νόμο την προικίζουν με μεγαλύτερη εγκυρότητα και αξιοπιστία έναντι δημόσιων αρχών, πιστωτών, πελατών και προμηθευτών. Υπ' αυτήν την έννοια, μία νεοσύστατη επιχείρηση ίσως ενδύεται μεγαλύτερης αξιοπιστίας στα μάτια πελατών και οικονομικών οργανισμών όταν έχει τη νομική μορφή της Ανώνυμης Εταιρίας.

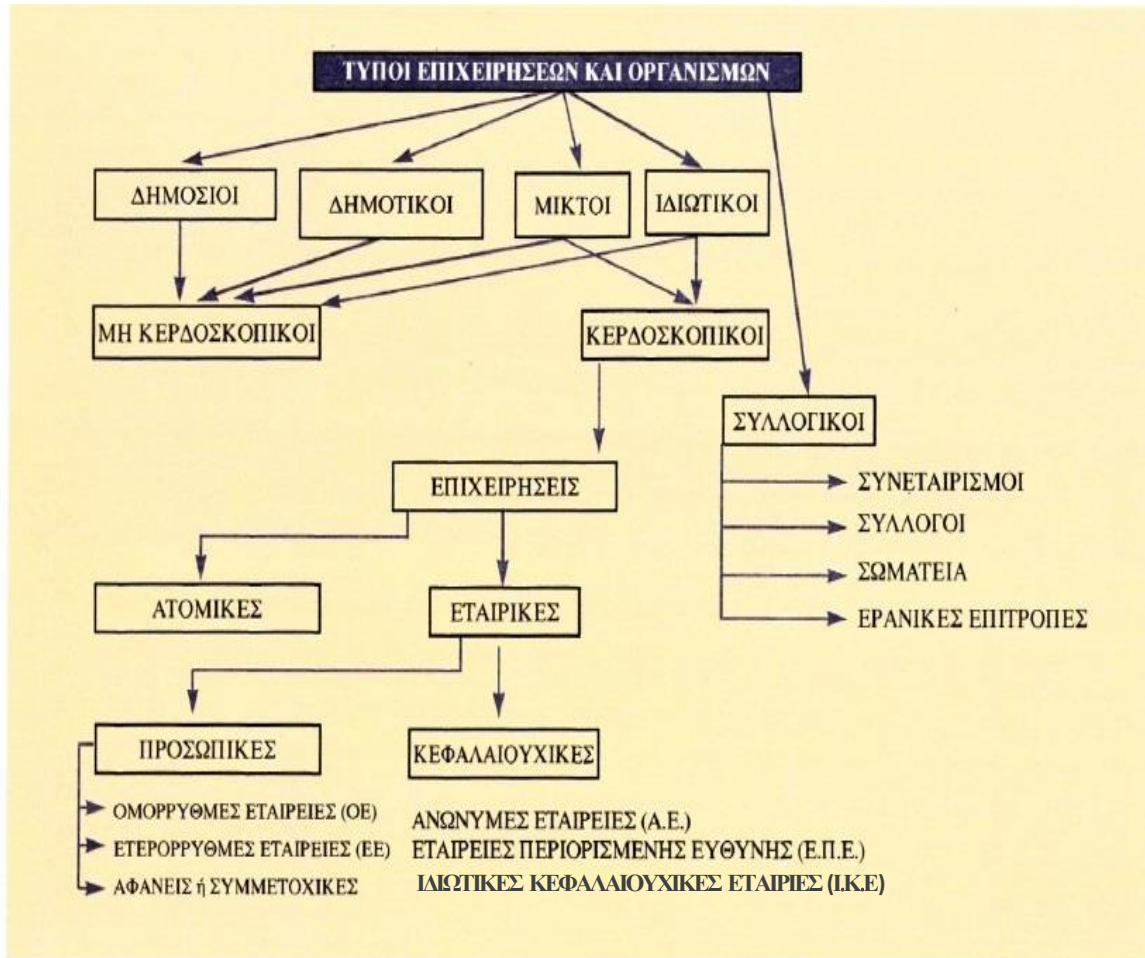
Σημειώνεται, τέλος, ότι αν και, σύμφωνα με τον γενικό κανόνα, η Ανώνυμη Εταιρία είναι εκείνη με το μεγάλο κεφάλαιο, που ανήκει στο ευρύ, ανώνυμο κοινό, υπάρχει και μία ιδιόμορφη κατηγορία Ανώνυμης Εταιρίας, η **οικογενειακή Ανώνυμη Εταιρία**, όπου ανήκει η πλειονότητα των ΑΕ και στην οποία ιδρυτές και μόνοι μέτοχοι είναι τα μέλη της ίδιας οικογένειας. Από 1/1/2019 οι ημεδαπές ανώνυμες εταιρίες διέπονται από τον νέο Νόμο 4548/2018, με τον οποίο εκσυγχρονίζεται το δίκαιο των ανωνύμων εταιριών με φιλικότερες προς τον επιχειρηματία επιμέρους ρυθμίσεις.

Σύμφωνα και με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 4548/2018, μερικές από τις αξιοσημείωτες τροποποιήσεις του ισχύοντος δικαίου είναι οι ακόλουθες:

- Το ελάχιστο μετοχικό κεφάλαιο των ΑΕ αυξάνεται από 24.000 σε 25.000 ευρώ.
- Στο πλαίσιο καταπολέμησης της γραφειοκρατίας αναθεωρούνται ορισμένες διατάξεις για την κρατική εποπτεία επί των ΑΕ. Ο έλεγχος που ασκείται κατά την καταχώριση

εταιρικών πράξεων στο ΓΕΜΗ πρέπει να μην αποτελεί πρόσκομμα στη λειτουργία των επιχειρήσεων.

- Βελτιώνονται οι τεχνικές μέθοδοι λειτουργίας των οργάνων της εταιρείας, με ευρύτερη χρήση των εξ αποστάσεως ψηφοφοριών ΔΣ και ΓΣ. Το βιβλίο μετόχων μπορεί να τηρείται ηλεκτρονικά από το Κεντρικό Αποθετήριο, τράπεζες ή επιχειρήσεις επενδύσεων. Για τις μη εισηγμένες εταιρίες, το βιβλίο πρακτικών ΓΣ μπορεί να τηρείται ενιαία με το βιβλίο πρακτικών του ΔΣ.
- Το ΔΣ, που κατ' αρχήν πρέπει να είναι τουλάχιστον τριμελές, μπορεί εφεξής για τις μικρές και πολύ μικρές εταιρίες να είναι και μονομελές.
- Από 1/1/2020 καταργούνται οι ανώνυμες μετοχές και προβλέπεται η διαδικασία ονομαστικοποίησης των υφισταμένων ανωνύμων μετοχών. Αυτή η κατάργηση οδηγεί σε ρυθμιστική απλοποίηση και εξυπηρετεί τις ανάγκες για την καταπολέμηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, της τρομοκρατίας, της εγκληματικότητας, της φοροδιαφυγής.
- Αρμοδιότητα για την έκδοση ομολογιακού δανείου και για την έγκριση συναλλαγών της εταιρείας με συνδεδεμένα μέρη έχει το ΔΣ.
- Οι δύο επαναληπτικές συνεδριάσεις της καταστατικής ΓΣ περιορίζονται σε μία και προστίθεται νέος τρόπος λήψης αποφάσεων από τη ΓΣ χωρίς συνεδρίαση ή συνεδρίαση εξ ολοκλήρου από απόσταση.
- Προστίθενται νέα δικαιώματα του μετόχου, πχ. για ατομική πληροφόρηση σχετικά με την κεφαλαιακή συγκρότηση της εταιρείας και τη δική του συμμετοχή.

Διάγραμμα 1.1 Τύποι επιχειρήσεων

Πηγή: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C122/38/218,1099/> Προσπέλαση 4/4/2019

1.3 ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι επιχειρήσεις αποτελούν ιδιαίτερα σημαντικές οικονομικές μονάδες, οι οποίες αποσκοπούν στην επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού κέρδους με το ελάχιστο δυνατό κόστος και διακρίνονται σε ποικίλους τύπους, με βάση διάφορα χαρακτηριστικά τους.

Η ως άνω κατάταξή τους συνήθως γίνεται αναλόγως του αντικειμένου των δραστηριοτήτων τους, του ιδιοκτησιακού καθεστώτος του επιχειρηματικού κεφαλαίου, του μεγέθους τους και του νομικού τύπου τους.

Σημειώνεται ότι η επιλογή της κατάλληλης εταιρικής μορφής είναι ουσιώδους και πρωταρχικής σημασίας για κάθε ΜμΕ. Εδώ θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι

επιδιωκόμενοι σκοποί, τα διαθέσιμα κεφάλαια και οι σχέσεις μεταξύ των προσώπων, νομικών και φυσικών.

Ο όρος “μικρομεσαίες” επιχειρήσεις αφορά τυποποίηση με βάση το μέγεθος και συμπεριλαμβάνει τις πολύ μικρές, τις μικρές και τις μεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες θα μελετηθούν διεξοδικά στο κεφάλαιο που ακολουθεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ 1^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- Deakins, David και Freel, Mark (2012), Επιμέλεια: Πέκκα-Οικονόμου, Βικτώρια, Χατζηδημητρίου, Ιωάννης, “Επιχειρηματικότητα & μικρές επιχειρήσεις”, (2017), Εκδ. Rosili
- Σινανιώτη-Μαρούδη, Αριστέα, “Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες: προσωπικές εταιρίες, κεφαλαιουχικές εταιρίες, συνδεδεμένες επιχειρήσεις, κοινοτικό δίκαιο”, (2012), 3^η έκδ., Νομική Βιβλιοθήκη
- Σινανιώτη-Μαρούδη, Αριστέα, “Εμπορικό δίκαιο : προσωπικές εταιρίες, κεφαλαιουχικές εταιρίες, συνδεδεμένες επιχειρήσεις, κοινοτικό δίκαιο”, (2010), 2^η έκδ., Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Σκουλάς, Νίκος Ε., “Το εγχειρίδιο του μικρού και μεσαίου επιχειρηματία”, (2002), Εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- Storey, David J., Greene, Francis J., Επιμέλεια: Χασσίδ, Ιωσήφ, Φαφαλιού, Ειρήνη, “Επιχειρηματικότητα για μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις”, (2011), Εκδ. Κριτική
- Αστικός Κώδικας, Αρ. 741-784
- Ν.3190/1955 περί Εταιριών Περιορισμένης Ευθύνης
- Ν.4072/2012 περί Προσωπικών Εμπορικών Εταιριών και Ιδιωτικών Κεφαλαιουχικών Εταιριών
- Ν.4441/2016 Απλοποίηση διαδικασιών σύστασης επιχειρήσεων, άρση κανονιστικών εμποδίων στον ανταγωνισμό και λοιπές διατάξεις
- Ν.4548/2018 περί Ανωνύμων Εταιριών και ΚΝ 2190/1920
- Ν.4601/2019 Εταιρικοί μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- <https://www.e-forologia.gr/> Προσπέλαση 7/4/2019
- <https://el.wikipedia.org/wiki/Πύλη:Κύρια> Προσπέλαση 25/3/2019
- <https://el.wikipedia.org/wiki/Επιχείρηση> Προσπέλαση 25/3/2019
- <http://www.skai.gr/news/business/article/382990/apo-to-2019-se-ishu-oi-allages-sto-nomiko-plaisio-ton-anonumon-etaireion/#ixzz5kPWV6lvU> Προσπέλαση 7/4/2019

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΟΙ ΜμΕ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι μικρές επιχειρήσεις έχουν πρωτοστατήσει στην «επιχειρηματική επανάσταση» των τελευταίων τριών δεκαετιών (Audretsch και Thurik 2000), αποτελώντας την πιο αντιπροσωπευτική εκδήλωση της επιχειρηματικότητας, και είναι με διαφορά το δημοφιλέστερο μέγεθος επιχείρησης στον κόσμο. Είναι κοινή η πεποίθηση για τις ΜμΕ ως εφαλτήριο δημιουργικότητας και οικονομικής ευρωστίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εδώ και δύο δεκαετίες στρέψει την προσοχή της σε αυτές και τις ειδικές ανάγκες τους, τοποθετώντας τις στο επίκεντρο όλων των δραστηριοτήτων και πολιτικών της, σύμφωνα με την αναθεωρημένη “Στρατηγική της Λισσαβόνας”, (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2005), λοιπές μεταγενέστερες πολιτικές, αλλά και την έκδοση “SMEs, Entrepreneurship and Innovation” του ΟΟΣΑ, όπου υπογραμμίζεται η μεταστροφή του ενδιαφέροντος από τη “διοικούμενη” στην “επιχειρηματική” οικονομία, δηλαδή από τις παραγόμενες οικονομίες κλίμακας στην Έρευνα & Ανάπτυξη και στη χρηματοδότηση, αποδίδοντας μάλιστα μείζονα σημασία στα νέα επιχειρηματικά εγχειρήματα.

2.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜμΕ

Οι ορισμοί της μικρής επιχείρησης είναι αρκετά αμφιλεγόμενοι και τα διαθέσιμα στοιχεία δεν εμφανίζουν συνέπεια, ούτε διαχρονικά ούτε μεταξύ κρατών. Δεδομένης όμως της σημασίας τους για την οικονομία της Ευρώπης, αφού σε κάθε ευρωπαϊκή οικονομία αποτελούν πάνω από το 99% των επιχειρήσεων, οι ΜμΕ αποτελούν μείζονα προτεραιότητα της πολιτικής της Ε.Ε., θα πρέπει ωστόσο να διασφαλίζεται ότι τα διάφορα μέτρα υποστήριξης χορηγούνται μόνο στις επιχειρήσεις εκείνες που τα χρειάζονται πραγματικά.

Στο περιβάλλον της ενιαίας αγοράς, με την απουσία των εσωτερικών συνόρων, και του βαθμιαία όλο και περισσότερο παγκοσμιοποιημένου επιχειρηματικού περιβάλλοντος, είναι ζωτικής σημασίας τα μέτρα υπέρ των ΜμΕ να βασίζονται σ’ έναν κοινό ορισμό, η έλλειψη του οποίου θα μπορούσε να οδηγήσει σε άνιση εφαρμογή των ως άνω πολιτικών και, ως εκ τούτου, στη στρέβλωση του ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων και μεταξύ των κρατών-μελών. Για παράδειγμα, μια επιχείρηση σε ένα κράτος-μέλος ενδέχεται να είναι εντάξιμη σε καθεστώς ενίσχυσης, ενώ μια επιχείρηση σε άλλο κράτος-μέλος, με το ίδιο

ακριβώς μέγεθος και δομή, ενδέχεται να μην είναι επιλέξιμη. Γι' αυτό, ένας κοινός ορισμός συμβάλλει στη βελτίωση της συνοχής, της ομοιογένειας και της αποτελεσματικότητας της πολιτικής για τις ΜμΕ σε ολόκληρη την Ε.Ε., και είναι ακόμη πιο απαραίτητος, λόγω της μεγάλης αλληλεπίδρασης μεταξύ των εθνικών μέτρων και των μέτρων της Ε.Ε., που στόχο έχουν να βοηθήσουν τις ΜμΕ σε τομείς όπως η περιφερειακή ανάπτυξη και η χρηματοδότηση της έρευνας.

Προκειμένου στη συνέχεια να είναι εφικτή η διάκριση και ο ασφαλής προσδιορισμός εκείνων μόνο των επιχειρήσεων που, λόγω του περιορισμένου μεγέθους τους, είναι περισσότερο εκτεθειμένες στις ατέλειες της αγοράς και στις ανακύπτουσες προκλήσεις του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, και που, επομένως, μπορούν και χρειάζεται να τυγχάνουν προτιμησιακής μεταχείρισης όσον αφορά τη δημόσια στήριξη, παρέχεται με τη Σύσταση 2003/361/ΕΚ ο ορισμός των ΜμΕ, ως διαρθρωτικό εργαλείο για τον προσδιορισμό τους, καθώς επίσης για τον εντοπισμό των προβλημάτων αλλά και των προοπτικών τους, διευκολύνοντας τη χάραξη πολιτικών και δράσεων για την ενίσχυσή τους.

Ο ορισμός των ΜμΕ είναι στοιχείο που ακολουθείται στα Κοινοτικά Προγράμματα και διατρέχει πλείστες όσες κοινές Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως τις Πολιτικές για τις κρατικές ενισχύσεις (ρυθμιστική πολιτική), τα διαρθρωτικά ταμεία, την έρευνα, ανάπτυξη και καινοτομία ("Ορίζοντας 2020") κλπ., και επιπλέον, λαμβάνεται υπόψη για την παραχώρηση ορισμένων ευρωπαϊκών διοικητικών απαλλαγών και μειωμένων τελών, σε επίπεδο Ένωσης, χωρίς να είναι απόλυτα δεσμευτικός για τα κράτη-μέλη και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

Με δεδομένες, λοιπόν, αφενός τη στενότητα των διαθέσιμων οικονομικών πόρων και αφετέρου τη μείζονα σημασία των ΜμΕ για το σύνολο της ευρωπαϊκής οικονομίας, είναι πολύ κρίσιμη η διαφύλαξη των ευεργετικών επιπτώσεων των προγραμμάτων στήριξης των ΜμΕ για καθαρόαιμες ΜμΕ και με αυτό υπόψη, ο ορισμός περιλαμβάνει διάφορα μέτρα κατά τυχόν καταστρατηγήσεων. Βάσει λοιπόν της ανωτέρω σύστασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο ορισμός των ΜμΕ επικεντρώνεται σε τρία βασικά κριτήρια:

- Αριθμό απασχολούμενων
- Ετήσιο κύκλο εργασιών (πωλήσεις/τζίρο)
- Σύνολο του ετήσιου ισολογισμού (ενεργητικό, παθητικό)

Έτσι, έχει υιοθετηθεί από τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. η ταξινόμηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε μεσαίες (medium), μικρές (small) και πολύ μικρές (micro) επιχειρήσεις, ανάλογα με ένα συγκεκριμένο συνδυασμό αριθμού απασχολούμενων, πωλήσεων και του συνόλου του ενεργητικού τους, ως εξής⁶:

- **Πολύ μικρές επιχειρήσεις**, με προσωπικό έως 9 εργαζομένους, κύκλο εργασιών έως €2 εκατ. ή σύνολο ισολογισμού/αξία κεφαλαίων έως και 2 εκατ.
- **Μικρές επιχειρήσεις**, με προσωπικό έως 49 εργαζομένους, κύκλο εργασιών έως και €10 εκατ. ή ισολογισμό/αξία κεφαλαίων έως και 10 εκατ.
- **Μεσαίες επιχειρήσεις**, με προσωπικό έως 249 εργαζομένους, κύκλο εργασιών έως και €50 εκατ. ή ισολογισμό/αξία κεφαλαίων έως και 43 εκατ.

Σύμφωνα πάντα με την ίδια Σύσταση 2003/361/ΕΚ για τον ορισμό των ΜμΕ, στο σύνολο των ως άνω εργαζομένων δεν περιλαμβάνονται οι μαθητευόμενοι ή οι σπουδαστές που πραγματοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση και απασχολούνται με συμβάσεις μαθητείας ή επαγγελματικής κατάρτισης, ούτε οι εργαζόμενοι σε άδεια μητρότητας ή γονική άδεια.

Πίνακας 2.1 Ο ορισμός των ΜΜΕ

Enterprise category	Persons employed	Turnover or	Balance sheet total
Medium	< 250	≤ € 50 m	≤ € 43 m
Small	< 50	≤ € 10 m	≤ € 10 m
Micro	< 10	≤ € 2 m	≤ € 2 m

Πηγή: Eurostat, Statistics on small and medium-sized enterprises, May 2018 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises#SME_definition 30/3/2019

⁶ Πίνακες 2.1, 2.2

Πίνακας 2.2 Ο ορισμός των ΜΜΕ

ΟΡΙΑ (άρθρο 2)			
Κατηγορία επιχείρησης	Αριθμός απασχολούμενων: Μονάδα ετήσιας εργασίας (ΜΕΕ)	Ετήσιος κύκλος εργασιών	Ετήσιος συνολικός ισολογισμός
Μεσαία επιχείρηση	< 250	≤ 50 εκατ. ευρώ (το 1996 40 εκατ. ευρώ)	ή ≤ 43 εκατ. ευρώ (το 1996 27 εκατ. ευρώ)
Μικρή επιχείρηση	< 50	≤ 10 εκατ. ευρώ (το 1996 7 εκατ. ευρώ)	ή ≤ 10 εκατ. ευρώ (το 1996 5 εκατ. ευρώ)
Πολύ μικρή επιχείρηση	< 10	≤ 2 εκατ. ευρώ (χωρίς προηγούμενη αναφορά)	ή ≤ 2 εκατ. ευρώ (χωρίς προηγούμενη αναφορά)

Πηγή: <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/ypo-anatheorisi-o-orismos-ton-mikromesaion-epiheiriseon-mme>

Σημειώνεται, επίσης, ότι δεν θα έχει επίπτωση στο χαρακτηρισμό της και θα διατηρήσει την ιδιότητά της ως ΜμΕ μία επιχείρηση η οποία ξεκίνησε μία λογιστική χρήση ως τέτοια, αλλά υπερέβη τον αριθμό των απασχολούμενων ή των χρηματοοικονομικών ορίων κατά τη διάρκεια ενός ορισμένου έτους αναφοράς, θα απολέσει όμως την ιδιότητά της ως ΜμΕ αν εξακολουθήσει να υπερβαίνει τα όρια επί δύο διαδοχικά οικονομικά έτη. Και αντίστροφα, μία προγενέστερα μεγάλη επιχείρηση έχει τη δυνατότητα να χαρακτηριστεί και να υπαχθεί στο καθεστώς των μικρομεσαίων, αν επί δύο διαδοχικά οικονομικά έτη υπολείπεται των ως άνω ορίων και έτσι να τύχει της ανάλογης μεταχείρισης.

Βεβαίως, ο όρος του μεγέθους μιας επιχείρησης (ως προς τον αριθμό των υπαλλήλων, τον κύκλο εργασιών και το σύνολο του ισολογισμού) δεν είναι το μοναδικό προαπαιτούμενο/η μοναδική αναγκαία και ικανή συνθήκη που λαμβάνεται υπόψη για να προσδιοριστεί αν αυτή εμπίπτει σε καθεστώς ΜμΕ. Πιο συγκεκριμένα, ενδέχεται μια επιχείρηση παρόλο που χαρακτηρίζεται ως μικρομεσαία με βάση τα εν λόγω μεγέθη, να μην είναι εντάξιμη στο ευνοϊκότερο καθεστώς των ΜμΕ εφόσον διαθέτει πρόσβαση σε σημαντικούς επιπλέον πόρους (πχ., διότι ανήκει, συνδέεται ή συνεργάζεται με μια μεγάλη επιχείρηση).

Κατόπιν αυτών, μία σημαντική ειδοποιός διαφορά στον ορισμό των ΜμΕ, είναι η έννοια του **ελέγχου**, τόσο του νομικού όσο και του εκ των πραγμάτων, καθώς επίσης το **μερίδιο**

αγοράς. Ο βαθμός άσκησης του ελέγχου καθορίζει αν μια επιχείρηση θα εκληφθεί ως συνεργαζόμενη ή συνδεδεμένη. Συνεπώς, δεν είναι μόνο το κεφάλαιο ή η κατοχή μετοχών που πρέπει να αξιολογηθούν, αλλά και ο έλεγχος που ασκεί μια επιχείρηση σε μία άλλη. Έτσι, όταν πρόκειται για επιχειρήσεις με πιο περίπλοκη δομή, απαιτείται μία κατά περίπτωση ανάλυση, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι μόνο οι επιχειρήσεις που εμπίπτουν στο σκεπτικό της Σύστασης για τις ΜμΕ αντιμετωπίζονται ως ΜμΕ. Υπόψη λαμβάνονται, λοιπόν, οι πιθανές σχέσεις με άλλες επιχειρήσεις και δεν αποκλείονται περιπτώσεις κατά τις οποίες οι σχέσεις αυτές μπορεί να οδηγούν τελικά στο συμπέρασμα ότι μια επιχείρηση δεν είναι μικρομεσαία, ιδίως εκεί όπου δημιουργούνται σημαντικοί δεσμοί κυριότητας ή καταλήγει να διευκολύνεται η δίοδος σε πρόσθετους χρηματοδοτικούς ή άλλους πόρους.

Γι' αυτό, η ως άνω Σύσταση 2003/361/ΕΚ για τον ορισμό των ΜμΕ προβαίνει και σε μία ακόμα διάκριση μεταξύ τριών διαφορετικών κατηγοριών επιχειρήσεων, καθεμία εκ των οποίων αντιστοιχεί σε ένα είδος σχέσης εξάρτησης που η επιχείρηση θα μπορούσε να έχει με μια άλλη επιχείρηση. Αυτή η διάκριση είναι αναγκαία, προκειμένου να υπάρχει σαφής εικόνα της οικονομικής κατάστασης της επιχείρησης και επίσης για να αποκλείει εκείνες που δεν είναι γνήσιες ΜμΕ και άρα δεν θα πρέπει να υπάγονται σε τέτοιο καθεστώς. Υπ' αυτήν την έννοια, οι κατηγορίες που υφίστανται είναι οι εξής:

- α) **Αυτόνομη επιχείρηση:** αν η επιχείρηση είναι εντελώς ανεξάρτητη ή εάν υφίστανται μία ή περισσότερες μειοψηφικές εταιρικές σχέσεις με άλλες επιχειρήσεις (σε ποσοστό μικρότερο του 25% έκαστη),
- β) **Συνεργαζόμενη επιχείρηση:** στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η εταιρική συμμετοχή σε άλλες επιχειρήσεις ανέρχεται σε ποσοστό τουλάχιστον 25% αλλά όχι περισσότερο από 50%,
- γ) **Συνδεδεμένη επιχείρηση:** στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η εταιρική συμμετοχή σε άλλες επιχειρήσεις υπερβαίνει το όριο του 50%.

2.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΜμΕ

Οι ΜμΕ διακρίνονται, σε δύο μεγάλες κατηγορίες, καθεμία με διαφορετικές ανάγκες και με διαφορετικό επιχειρηματικό προσανατολισμό, τις οικογενειακές επιχειρήσεις-αυτοαπασχολούμενους και τις επιχειρήσεις που απασχολούν προσωπικό κι έχουν σαφώς μεγαλύτερο μέγεθος και κύκλο εργασιών από τις πρώτες:

1) Οικογενειακές επιχειρήσεις - Αυτοαπασχολούμενοι (Επιχειρήσεις “τρόπου ζωής”/“lifestyle businesses”)

Στην πρώτη κατηγορία, υπάγονται οι επονομαζόμενες επιχειρήσεις “τρόπου ζωής”/“lifestyle businesses”. Σε αυτήν ανήκουν στη συντριπτική τους πλειονότητα (α) ατομικές επιχειρήσεις χωρίς νομική προσωπικότητα, στις οποίες εμπλέκονται και απασχολούνται μόνο μέλη της ίδιας οικογένειας (δύο ή περισσότερα), χωρίς επιπλέον προσωπικό με εξαρτημένη σχέση εργασίας, ή (β) επιχειρήσεις με σημαντική οικογενειακή παρουσία, όπου η διεύθυνση, η ιδιοκτησία και η κυριότητα, δηλαδή το μεγαλύτερο ποσοστό ιδιοκτησίας τους ανήκει σε μία οικογενειακή μονάδα, και είναι, συνηθέστερα, προσανατολισμένες προς τον τρόπο ζωής. Αυτό πιο απλά σημαίνει ότι στόχος είναι η απόκτηση εισοδήματος ικανού για την επιβίωση του επιχειρηματία και της οικογένειάς του και η εξασφάλιση του επιθυμητού γι’ αυτούς τρόπου ζωής. Θετικό σημείο είναι το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις αυτές έχουν επιδείξει αξιοσημείωτη ανθεκτικότητα κατά το μεγαλύτερο διάστημα της οικονομικής κρίσης, παραταύτα οι σχετικοί δείκτες παρουσιάζουν σήμερα τάσεις επιδείνωσης.

2) Επιχειρήσεις “επιχειρηματικότητας”/αναπτυξιακές επιχειρήσεις

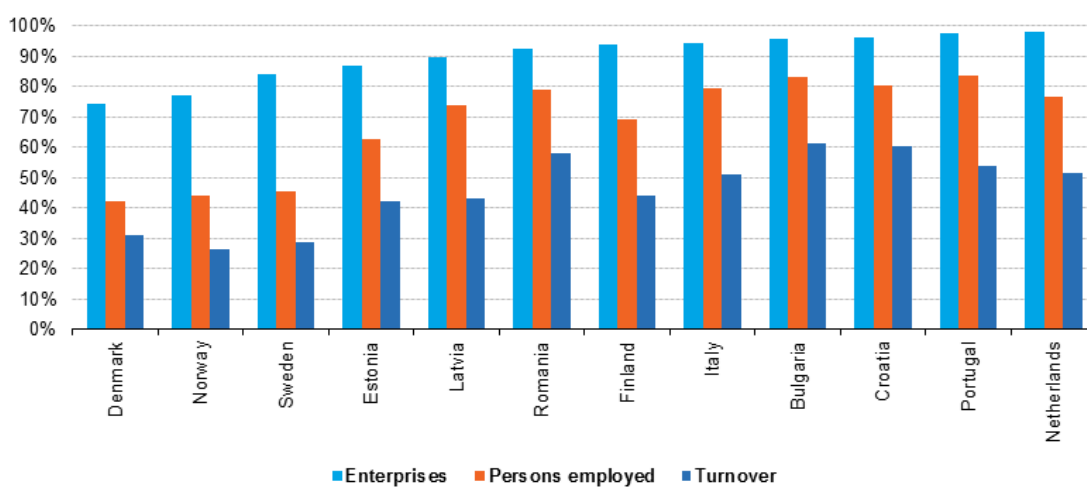
Στη δεύτερη ομάδα ανήκουν οι επιχειρήσεις “επιχειρηματικότητας”, άλλως, αναπτυξιακές επιχειρήσεις, με κύκλο εργασιών και μέγεθος κατά κανόνα μεγαλύτερο από αυτό των ανωτέρω υπό 1) επιχειρήσεων. Σε αυτές, οι οποίες κατά το μεγαλύτερο μέρος τους διαθέτουν νομική προσωπικότητα, εργάζονται μισθωτοί υπάλληλοι ενώ η οργανωμένη δράση τους απλώνεται σε όλους τους τομείς της οικονομικής ζωής. Στόχο έχουν την ανάπτυξη και επέκταση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, που συνήθως εκφράζεται με την ίδρυση περισσότερων της μίας επιχειρήσεων, διερχόμενη μέσα από διάφορα στάδια ανάπτυξης.

2.4 ΟΙ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΕΕ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι ΜμΕ (δηλαδή οι επιχειρήσεις με προσωπικό έως 249 άτομα) είναι μοχλοί καινοτομίας, προόδου, ενίσχυσης της απασχόλησης⁷ και θετικής κοινωνικής ενσωμάτωσης και γι' αυτό θεωρούνται η κινητήριος δύναμη της οικονομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελούν δε τη συντριπτική πλειοψηφία, ήτοι το 99,8% του συνολικού αριθμού των ιδιωτικών επιχειρήσεων της Ε.Ε. (20 εκατ. κατά προσέγγιση), με το ποσοστό τους να είναι υψηλότερο στη νότια Ευρώπη, δημιουργούν 2 στις 3 θέσεις εργασίας του ιδιωτικού τομέα απασχολώντας περίπου το 66% του συνολικού εργατικού δυναμικού της και καταγράφουν σχεδόν διπλάσια ποσοστά στην αύξηση της απασχόλησης σε σύγκριση με τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Πίνακας 2.3 Επιχειρήσεις και απασχόληση

Number of enterprises, persons employed and turnover, independent enterprises share of all enterprises with fewer than 250 persons employed

Countries participating in the 2016 Microdata linking project.

eurostat

Πηγή: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises Προσπέλαση 1/4/2019, Number of enterprises, persons employed and turnover, independent enterprises as a share of all enterprises with fewer than 250 persons employed

⁷ Πίνακας 2.3 Επιχειρήσεις και απασχόληση

Η απασχόληση και το εισόδημα είναι οι δύο πιο άμεσοι δείκτες που καταμαρτυρούν τον κρίσιμο ρόλο των ΜμΕ στην οικονομία, οι οποίες γι' αυτό ακριβώς φαίνεται πως κατέχουν νευραλγικό ρόλο αναφορικά με την ανάταξη της ευρωπαϊκής οικονομίας, και αποτελούν ίσως τον κυριότερο δικαιολογητικό λόγο για το σημερινό ισχυρό βαθμό ενδιαφέροντος γι' αυτές και για το ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση ποντάρει σε αυτές κατατάσσοντας σε περίοπτη και πρωταρχική θέση την άνοδο της ανταγωνιστικότητάς τους στην παγκόσμια αγορά, μέσω πρωτοβουλιών και υποστηρικτικών δράσεων που θα τροφοδοτήσουν την αύξηση της παραγωγικότητάς τους, θα προαγάγουν την ποιότητα και τη διαφοροποίηση των προϊόντων τους και θα επικουρήσουν την ανάταξη των υπηρεσιών τους και την προώθησή τους. Όλα αυτά, συνυπολογίζοντας την ιδιαίτερη βαρύτητά τους για την οικονομία και έχοντας επίγνωση του γεγονότος ότι οι ΜμΕ έχουν ανάγκη επίσημης και ουσιαστικής μέριμνας για τη διευκόλυνση της εξεύρεσης χρηματοδότησης και για την προσέλκυση καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού, καθώς αποδεικνύονται ιδιαίτερα ευάλωτες στις μεταβολές του οικονομικού περιβάλλοντος.

Κατ' ακολουθία, η τελευταία χρηματοπιστωτική κρίση είχε δυσμενή επίπτωση στις ΜμΕ, ιδιαίτερα στις μεσαίες, οι οποίες τέθηκαν σε θέση αδυναμίας εξεύρεσης νέας χρηματοδότησης και εκπλήρωσης των υφιστάμενων δανειακών τους υποχρεώσεων, καταγράφοντας υψηλά επίπεδα εταιρικών χρεών και υψηλά ποσοστά επισφαλών και μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPLs⁸), που επιδείνωσαν και την εικόνα των χαρτοφυλακίων των πιστωτικών ιδρυμάτων. Σημειώνεται ότι από τη νότια Ευρώπη, η Ελλάδα καταγράφει το υψηλότερο ποσοστό NPLs και ακολουθούν η Ιταλία και η Ισπανία.

Οι λόγοι που συμβάλλουν στη δημιουργία των μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPLs) επιχειρείται να αναλυθούν σε διάφορες μελέτες, διαχωρίζοντας τα δάνεια σε τρεις κατηγορίες: στεγαστικά, επιχειρηματικά και καταναλωτικά και το συμπέρασμα που εξάγεται είναι ότι τα NPLs εξαρτώνται σημαντικά από τη γενικότερη κατάσταση στη μακροοικονομία, δηλαδή από διάφορες μακροοικονομικές μεταβλητές.

Η γεωγραφική κατανομή των επιχειρήσεων φαίνεται πως παίζει το ρόλο της, χαράσσοντας μία νοητή γραμμή, υπό την έννοια ότι οι επιχειρήσεις της νότιας Ευρώπης έχουν υψηλότερη δανειακή επιβάρυνση από τις αντίστοιχες του ευρωπαϊκού βορρά, δεδομένου ότι οι τελευταίες είναι οικονομικά πιο εύρωστες και δραστηριοποιούνται σε χώρες στις οποίες καταγράφονται χαμηλότερα επίπεδα δημοσίου χρέους. Ακολούθως, οι επιχειρήσεις στις

⁸ NPLs: Non Performing Loans/Μη εξυπηρετούμενα δάνεια ("κόκκινα δάνεια").

χώρες αυτές έχουν πιο χαμηλά επίπεδα δανειακής επιβάρυνσης. Εκτός αυτού, οι επιχειρήσεις της βόρειας Ευρώπης είναι μεγαλύτερες σε μέγεθος, εκμεταλλευόμενες δε οικονομίες κλίμακος, καινοτομία και παραγωγικότητα, είναι ακόμα πιο ανταγωνιστικές και πιο κερδοφόρες, ενώ οι επιχειρήσεις της νότιας Ευρώπης αντιμετώπισαν σαφώς εντονότερο πρόβλημα από την επελθούσα κάμψη των πωλήσεων τους. Όλη αυτή η αλυσιδωτή κατάσταση οδήγησε στο να αυξηθούν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (NPLs) στη νότια Ευρώπη πολύ περισσότερο σε σχέση με τις χώρες του ευρωπαϊκού βορρά.

Μία σύγκριση της εξέλιξης του αριθμού των ΜμΕ μεταξύ Ελλάδας και άλλων χωρών στην Ευρώπη, ενώ καταδεικνύει ότι στις περισσότερες αυτές χώρες παρουσιάζεται σημαντική μείωση του αριθμού των ΜμΕ μέχρι περίπου το 2011-2012, διαπιστώνει ωστόσο ότι εν συνεχεία ανέκαμψαν αισθητά στην πλειονότητά τους εκτός από τις Ελλάδα και Πορτογαλία, που η μείωσή τους εξακολούθησε ως το 2014. Αισιόδοξα παραδείγματα είναι οι περιπτώσεις της Ιρλανδίας, που παρουσιάζει εντυπωσιακή επιχειρηματική ανάπτυξη, και της Βουλγαρίας, που κατόρθωσε πολύ υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης στα πρώτα χρόνια της κρίσης και συνέχισε διατηρώντας μία σταθερή αύξηση στον αριθμό των ΜμΕ μέχρι το 2014, μετά από ένα σύντομο διάλειμμα το 2010. Σε γενικές γραμμές, διαπιστώνεται αυξητική πορεία στην Ε.Ε. συνολικά από το 2009, ως απόρροια της αυξητικής ροπής που καταγράφηκε σε Γαλλία, Γερμανία, Βέλγιο και Ολλανδία, με σωρευτική αύξηση μεταξύ 19% και 51%.

2.4.1 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΙΡΛΑΝΔΙΑΣ

Η Ιρλανδία, σύμφωνα με την ανάλυση "Doing Business 2017" της Παγκόσμιας Τράπεζας, κατέχει τη 18η θέση στην κατάταξη του ευχερούς επιχειρείν, παρόλες τις δυσχερείς και αντίξοες συνθήκες λόγω της κρίσης. Έτσι, ένας αξιόλογος αριθμός μεγάλων επιχειρήσεων έχουν επιλέξει αυτή τη χώρα για την εγκατάσταση της ευρωπαϊκής του έδρας.

Ένας από τους βασικούς λόγους που συνέβαλαν σε αυτήν την θετική πορεία είναι το εξαιρετικά ευνοϊκό περιβάλλον της χώρας για τις επιχειρήσεις, με τον φόρο εισοδήματος για εταιρίες να είναι ένας από τους χαμηλότερους της Ευρώπης (περίπου 12,5%). Κατά την περίοδο 2008-2011 επιβλήθηκε μείωση κατά 17%, των ονομαστικών μισθών, κάτι που αξιοποιήθηκε από τις επιχειρήσεις για περιορισμό του εργατικού κόστους. Σύμφωνα με τη λίστα Forbes, η Ιρλανδία κατόρθωσε στο διάστημα 2008-2012, να προσελκύσει επενδύσεις

αμερικανικών εταιρειών της τάξης των 129,5 δις δολαρίων, ποσό που υπερβαίνει το σύνολο αυτών που τοποθετήθηκαν στην ιρλανδική επικράτεια συνολικά τα προηγούμενα 58 χρόνια.

Σύμφωνα με έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το επιχειρείν στην Ιρλανδία ενθαρρύνεται και προωθείται συστηματικά, μελετημένα και στρατηγικά, μέσω φορολογικών ελαφρύνσεων, με τον τύπο των ταχύτερων αποσβέσεων για κάθε περιουσιακό στοιχείο που παραπέμπει σε έρευνα και ανάπτυξη, επιτυγχάνοντας να κατέχει ηγετική θέση σε αυτόν τον τομέα, αφού οι επιχειρήσεις που λειτουργούν στη χώρα, μπορούν να κάνουν άμεση χρήση του συνόλου της απόσβεσης για αυτά τα περιουσιακά στοιχεία. Μια τέτοια πρωτοβουλία αποτελεί ευνοϊκή κι ενθαρρυντική πρακτική για την καινοτομία στις ΜμΕ, παρέχοντας ειδικές φόρο-ελαφρύνσεις.

Είναι αξιοσημείωτο ότι στην περίπτωση της Ιρλανδίας οι μεσαίες επιχειρήσεις είναι εκείνες που κατά βάση παράγουν τη συνολική προστιθέμενη αξία των ΜμΕ (περίπου 40%) διαχρονικά, και τη μικρότερη οι μικρές σε ποσοστό 29%, διαπίστωση που αντιδιαστέλλεται πλήρως προς τα καταγραφόμενα συμπεράσματα για τις ΜμΕ στην Ελλάδα, όπου τη σκυτάλη κρατούν οι πολύ μικρές επιχειρήσεις με ποσοστό 48%, έναντι των μεσαίων (25%).

2.4.2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Ομοίως έχει ενδιαφέρον και η περίπτωση της Βουλγαρίας, η οποία έχει αναρριχηθεί στην 39η θέση της παγκόσμιας κατάταξης του "Doing Business", έναντι της 51ης θέσης το 2012, απόδοση που υπερβαίνει το μέσο όρο των χωρών Ανατολικής Ευρώπης και Κεντρικής Ασίας.

Η χώρα αυτή εμφανίζει αξιοσημείωτη επιτυχία στον κλάδο του εμπορίου και της προστασίας μειοψηφικών επενδυτών, ευρισκόμενη στην 21η θέση της παγκόσμιας κατάταξης και καταλαμβάνει επίσης μεγάλη θέση, 32η σε παγκόσμια κλίμακα, σε τομείς όπως η ευχέρεια ανεύρεσης χρηματοδότησης.

Στη Βουλγαρία εφαρμόζεται σύστημα χαμηλών φορολογικών εταιρικών επιβαρύνσεων, που είναι ιδιαίτερα ευνοϊκό για τις ΜμΕ, το οποίο εφαρμόζεται τόσο ως προς τα λειτουργικά κέρδη (EBITDA) όσο και στα ενοποιημένα κέρδη προ φόρων (EBT), όπου η αναλογία φόρου ανέρχεται σε 8,75% για τις μικρομεσαίες και σε περίπου 10% για τις μεγάλες, την ώρα που στη χώρα μας τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 22,3% και 25,5%.

2.5 ΟΙ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σύμφωνα με στοιχεία του 2018 του Ινστιτούτου Μικρών Επιχειρήσεων ΓΣΕΒΕΕ⁹, οι ΜΜΕ συνιστούν σε εθνικό επίπεδο τον κυριότερο φορέα επιχειρηματικότητας, με το ποσοστό τους να ανέρχεται στο εντυπωσιακό 99,95%, την ώρα που ο αντίστοιχος μέσος όρος στις χώρες του ΟΟΣΑ είναι 99,7%, διαφοροποιούμενες όμως στην κατηγορία των πολύ μικρών επιχειρήσεων, δηλαδή εκείνων με προσωπικό έως 9 ατόμων, οι οποίες σε εθνική κλίμακα ανέρχονται στο 96,4% την ώρα που ο αντίστοιχος μέσος όρος του ΟΟΣΑ είναι 90,4%.

Με βάση στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το έτος 2016, το αριθμητικό σύνολο των εγχώριων ΜΜΕ ανερχόταν σε 820.185 επιχειρήσεις, με μόλις 462 μεγάλες. Εξετάζοντας το πλήθος των επιχειρηματικών μονάδων συνολικά, περίπου το 97% είναι micro, το 2,6% είναι μικρές, το 0,3% είναι μεσαίες και το 0,1% μεγάλες. Οι ΜΜΕ απορροφούσαν στο σύνολό τους το 82% του συνόλου της εθνικής απασχόλησης, έναντι περίπου 18% των μεγάλων επιχειρήσεων¹⁰, παράγοντας το 69,6% της προστιθέμενης αξίας έναντι 30,3% των μεγάλων.

Πίνακας 2.4 Η θέση των ΜΜΕ στην Ελληνική Οικονομία

	Number of enterprises			Number of persons employed			Value added (MEUR)		
	Value	%	EU-26 average	Value	%	EU-24 average	Value	%	EU-26 average
Micro	796.454	97,1%	91,8%	1.401.286	56,5%	29,6%	23.379	36,6%	21,1%
Small	21.235	2,6%	6,9%	392.668	15,8%	20,6%	11.845	18,5%	19,0%
Medium	2.496	0,3%	1,1%	240.199	9,7%	16,8%	9.279	14,5%	17,8%
SMEs	820.185	99,9%	99,8%	2.034.153	82,0%	67,1%	44.503	69,6%	57,9%
Large	462	0,1%	0,2%	447.752	18,0%	32,9%	19.387	30,3%	42,1%

Το πολύ μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων, ειδικά όταν δεν διαθέτουν τα μέσα να μεγεθυνθούν, συνιστά από μόνο του σοβαρό μειονέκτημα, δεδομένου ότι καταλήγει σε μειωμένα επίπεδα παραγωγικότητας, σε εμπόδια ως προς την εξεύρεση πιστοδότησης, σε μικρά επίπεδα εξωστρέφειας, σε αδυναμία αναπτυξιακής μεταστροφής, δικτύωσης και

⁹ <https://imegsevee.gr/>

¹⁰ Πίνακας 2.4 Η θέση των ΜΜΕ στην Ελληνική Οικονομία

παραγωγής οικονομιών κλίμακας, και ακόμα σε επικράτηση της επιχειρηματικότητας τρόπου ζωής και σε έξαρση της άτυπης επιχειρηματικότητας, η οποία αποβαίνει σε ένα ακανθώδες ζήτημα διαβρώνοντας τον ανταγωνισμό.

Παράλληλα, το μεγάλο πλήθος των ΜμΕ έχει να επιδείξει και μία ιδιαίτερα θετική πλευρά, με την έννοια ότι, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις συνιστούν τον κύριο σκελετό της εγχώριας οικονομίας και συγκαταλέγονται κατά κανόνα στη μεσαία τάξη, μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην ενδυνάμωση της απομειωμένης, λόγω της οικονομικής κρίσης, κοινωνικοοικονομικής αυτής τάξης και κάτω από τις κατάλληλες συνθήκες να συνεισφέρουν σε μία τελεσφόρα και διατηρήσιμη οικονομική ανάπτυξη αλλά και στην εξασφάλιση οικονομικής δημοκρατίας.

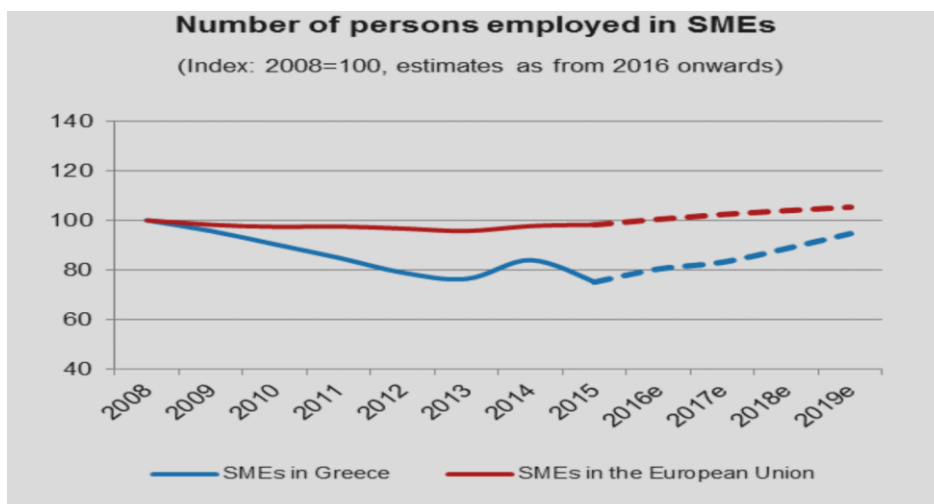
Επομένως, σύμφωνα με όλα τα στοιχεία, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν κατά προσέγγιση το 99,8 - 99,9%¹¹ του συνόλου των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα αντίστοιχα. Οι επιχειρήσεις αυτές, εξαιρουμένου του χρηματοπιστωτικού τομέα, απασχολούν περίπου το 67% των εργαζομένων σε επιχειρήσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ24) και το 87% των εργαζομένων σε επιχειρήσεις στην εγχώρια οικονομία, αντιπροσωπεύοντας περίπου το 19,3% του ΑΕΠ και παράγοντας περίπου το 75% της προστιθέμενης αξίας έναντι του 57,4% στο οποίο ανέρχεται ο συναφής ευρωπαϊκός μέσος όρος.

Περαιτέρω, βάσει των δεδομένων που συγκεντρώνει το SBA Fact Sheet for Greece του έτους 2018 της European Commission, εκτιμάται ότι οι ελληνικές μικρο και μικρές επιχειρήσεις, απαρτίζουν το 99,6% όλων των επιχειρήσεων, καλύπτουν το 76% των απασχολούμενων σε επιχειρήσεις (ενώ αντίστοιχα στην Ευρώπη καλύπτουν το 49,7% κατά μ.ο.) και παράγουν περίπου το 56% της προστιθέμενης αξίας¹², με τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό μέσο όρο να ανέρχεται στο 39% κατά προσέγγιση.

¹¹ Πίνακας 2.5 Αριθμός απασχολούμενων στις ΜμΕ σε Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση

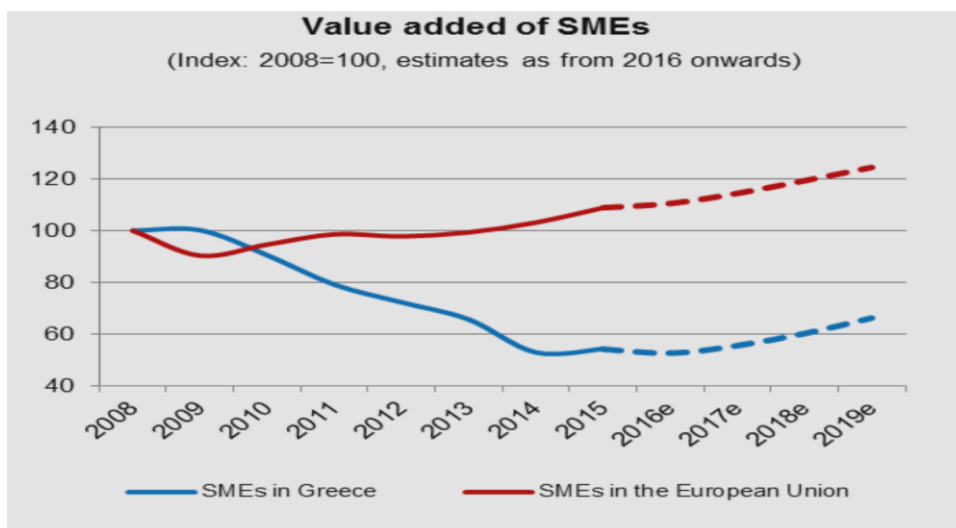
¹² Πίνακας 2.6 Προστιθέμενη αξία που παράγεται από τις ΜμΕ σε Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση

Πίνακας 2.5 Αριθμός απασχολούμενων στις ΜμΕ σε Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση

Πηγή: 2018 SBA Fact Sheet — Greece

Πίνακας 2.6 Προστιθέμενη αξία που παράγεται από τις ΜμΕ σε Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση

Πηγή: 2018 SBA Fact Sheet — Greece, https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en Προσπέλαση 28/3/2019

Αποδεικνύεται επομένως, ότι η σημασία των ΜμΕ επιχειρήσεων είναι καιρία, τόσο για την ελληνική οικονομία όσο και για την οικονομία ολόκληρης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και, επιπλέον, ότι το ειδικό βάρος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι μεγαλύτερο για τη χώρα μας σε σύγκριση με το μέσο όρο της Ευρώπης. Σύμφωνα με αυτά, οι μικρομεσαίες

επιχειρήσεις παραμένουν η καρδιά των θέσεων εργασίας και το άρμα της ελληνικής παραγωγικής διαδικασίας, διαδραματίζοντας πρωταγωνιστικό ρόλο στην ανάπτυξη και στον παραγωγικό μετασχηματισμό της εθνικής οικονομίας.

Όμως, οι πιεστικές και περιοριστικές δυνάμεις που λειτουργούν καθ' όλο το μακρύ διάστημα της κρίσης έχουν μεγάλο κι εκκωφαντικό απόηχο στις επιχειρήσεις (δυσβάστακτες επιβαρύνσεις φορολογικές, ασφαλιστικές κλπ, μειώσεις μισθών, δυσχέρειες ρευστότητας, πτωχεύσεις, συρρίκνωση εισοδημάτων, καταρράκωση του επιχειρηματικού και καταναλωτικού σθένους). Όσον αφορά στην ευρωπαϊκή πραγματικότητα, δείκτες όπως ο αριθμός των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, η απασχόληση, και η συνεισφερόμενη προστιθέμενη αξία καταδεικνύουν ροπή προς τα επίπεδα προ κρίσης, με λίγες μόνο εξαιρέσεις, μία εκ των οποίων είναι η Ελλάδα.

Σε σχετική μελέτη της Εθνικής Τράπεζας για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, αναφέρεται ότι οι ΜμΕ στην Ελλάδα απορροφούν το 87% της συνολικής απασχόλησης. Βάσει δε ενός ερωτηματολογίου σε δείγμα 1.200 επιχειρήσεων, φαίνεται ότι, μετά την καθίζηση της απασχόλησης κατά τα πρώτα χρόνια της κρίσης (-26% την περίοδο 2007–2012), οι ΜμΕ που παραμένουν σε λειτουργία αρχίζουν πλέον σταδιακά να προβαίνουν σε προσλήψεις, με τη μέση απασχόληση ανά επιχείρηση να αυξάνεται κατά 3% την περίοδο 2013-2015. Σε επίπεδο ΜμΕ η πιο αξιόλογη άνθιση διαπιστώνεται στους τομείς της μεταποίησης, των υπηρεσιών μεταφοράς και αποθήκευσης καθώς στον τομέα των προϊόντων διατροφής.

Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι η ανάκαμψη της απασχόλησης αποδίδεται κατά κύριο λόγο σε εκείνο το τμήμα των ΜμΕ που παρουσιάζει εξωστρέφεια ή ενέχει καινοτομία, το οποίο αυξάνει το μερίδιό του, καλύπτοντας έτσι το 40% του τομέα των ΜμΕ το 2016 από 30% το 2013. Συγκεκριμένα, η μέση απασχόληση στις επιχειρήσεις αυτές αυξήθηκε κατά περίπου 25% την τελευταία τριετία, έναντι μίας σταθερότητας για τις υπόλοιπες ΜμΕ. Οι εξωστρεφείς και καινοτόμες ΜμΕ εκτιμάται ότι θα παραμείνουν η ατμομηχανή της ανάπτυξης, καθώς ένα πλήθος σχεδόν 50% αυτών δηλώνει ότι θα αυξήσει την απασχόλησή του (έναντι μόλις 14% για τις παραδοσιακές ΜμΕ) (Π. Μυλωνάς και Ν. Τζάκου – Λαμπροπούλου, ΕΤΕ 2016). Πράγματι, παρατηρώντας την πορεία της απασχόλησης στις ΜμΕ βάσει της έντασης των κλάδων σε τεχνολογία και γνώση, διαπιστώνεται γενική κάμψη στην απασχόληση μέχρι το 2012 και μεγάλη ανάκαμψη των κλάδων έντασης τεχνολογίας από το 2013 και μετά, σχεδόν ισοσκελίζοντας την προηγηθείσα πτώση.

Είναι αληθές ότι οι ΜμΕ έχουν αναγκαστικά ευθυγραμμίσει τη λειτουργία τους με τις παρούσες συνθήκες του ασφυκτικού οικονομικού περιβάλλοντος, γεγονός που, μαζί με τις

ανταγωνιστικές πιέσεις προς αυτές εξαιτίας ενός ιδιόρρυθμου **δυϊσμού** που έχει αναπτυχθεί στην πραγματική οικονομία, δίνει ως ένα σημείο επαρκή εξήγηση ως προς την αργή τους επανάκαμψη. Με τον όρο “δυϊσμό” εννοούμε είτε το φαινόμενο επιχειρήσεων που κατόρθωσαν να ανταπεξέλθουν κατά την πρώτη φάση της ύφεσης (2010-2014), αλλά παρουσιάζουν δυσχερή επανάκαμψη στη συνέχεια, είτε το φαινόμενο επιχειρήσεων που αναδύθηκαν μεσούσης της κρίσης και προσαρμόστηκαν σε αυτά τα δεδομένα, τοποθετώντας χαμηλά τον πήχυ για το μέλλον, και επιχειρήσεων που ιδρύθηκαν προ κρίσης, με δυσχέρειες προσαρμογής.

Έτσι, διαπιστώνεται η συνύπαρξη αφενός επιχειρηματικών μονάδων που προσαρμόζονται και κινούνται σύμφωνα με την τρέχουσα αναπτυξιακή δυναμική και αφετέρου ενός καθόλου αμελητέου επιχειρηματικού τμήματος (50% περίπου) με σημαντική συνεισφορά στην απασχόληση και την κοινωνία, το οποίο αφορά κυρίως την “επιχειρηματικότητα ανάγκης”, που δυσκολεύεται να προσαρμοστεί. Με τον όρο “**επιχειρηματικότητα ανάγκης**” νοείται η προσφυγή στην επιχειρηματική δραστηριότητα ελλείψει ικανοποιητικών εναλλακτικών απασχόλησης. Σε έρευνα μελετητικού φορέα¹³ για τις ΜμΕ, καταγράφεται ότι πολύ περισσότερο πλήττονται ο κλάδος του εμπορίου στις μικρο επιχειρήσεις και στους αυτοαπασχολούμενους, ενώ καλύτερες επιδόσεις έχουν οι επιχειρήσεις με προσωπικό άνω των 5 ατόμων ή με ετήσιο κύκλο εργασιών άνω των €300 χιλ. καθώς και εκείνες που ιδρύθηκαν εν μέσω κρίσης (έως 10 χρόνια).

Πάντως, όλες οι κατηγορίες ΜμΕ μειώθηκαν τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, με τις μεσαίες επιχειρήσεις να έχουν υποστεί το μεγαλύτερο πλήγμα από την κρίση. Όσον αφορά στην εξέλιξη του αριθμού των ΜμΕ στην εμπορική μη χρηματοοικονομική οικονομία (non-financial business economy), από την αρχή της κρίσης, σωρευτικά ο αριθμός τους έχει μειωθεί κατά 21% περίπου. Η υποκατηγορία που εμφανίζει τη μεγαλύτερη πτώση είναι οι επιχειρήσεις μεσαίου μεγέθους, με τη σωρευτική πτώση να φτάνει στο 33%, ενώ η υποκατηγορία των πολύ μικρών επιχειρήσεων εμφάνισε πτώση της τάξης του 21%. Τεκμαίρεται, λοιπόν, πως η κρίση έχει πλήξει συγκριτικά περισσότερο τις επιχειρήσεις μεσαίου μεγέθους, οι οποίες, μάλιστα, φαίνεται να παρουσιάζουν και τη μεγαλύτερη συνεισφορά από πλευράς ΜμΕ στην προστιθέμενη αξία της χώρας, αλλά και μεγαλύτερη παραγωγικότητα σε σύγκριση με μικρότερες επιχειρήσεις.

¹³ ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, Το υπ' αρ. 20, 2/2018 βμηνιαίο Δελτίο Οικονομικού Κλίματος για τις ΜμΕ.

Σήμερα πλέον το σύνολο των εγχώριων ΜμΕ καταγράφει μία αυξητική ροπή, ενώ ταυτόχρονα φθίνει το πλήθος των πτωχεύσεων. Επίσης, μεγάλη άνθιση γνωρίζουν την τελευταία πενταετία οι ελληνικές νεοφυείς επιχειρήσεις, με την υποσημείωση βέβαια ότι είναι μικρότερο σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μ.ο. το ποσοστό εκείνων ανάμεσά τους που αναπτύσσονται με ταχείς ρυθμούς.

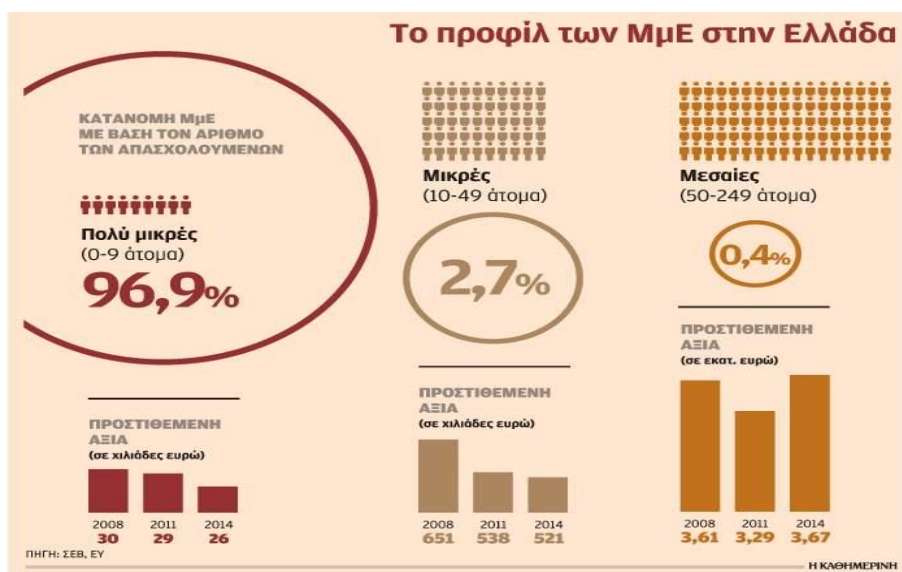
Περαιτέρω, οι ελληνικές ΜμΕ στα χρόνια της κρίσης, ενδεχομένως λόγω και της μείωσης της εσωτερικής ζήτησης, φαίνεται πως αναγκάστηκαν να γίνουν περισσότερο εξωστρεφείς αυξάνοντας τις εξαγωγές και έτσι βελτιώνοντας σταδιακά την εικόνα του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας, η οποία εμφανίζει έλλειμμα διαχρονικά, λόγω των παραδοσιακά αυξημένων εισαγωγών, που αποτυπώνουν εν μέρει την έλλειψη ανταγωνιστικότητας σε όρους διεθνούς εμπορίου. Η πρόοδος αυτή υποδεικνύει και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών ΜμΕ. Σχετικά με τις εξαγωγές, προκύπτει ότι οι μεσαίες επιχειρήσεις είναι αυτές που προπορεύονται μακράν έχοντας βελτιώσει αισθητά την εξωστρέφειά τους, με τις micro να υπολείπονται σε μεγάλο βαθμό παρουσιάζοντας ήπια ανοδική πορεία.

Εξάγεται λοιπόν το συμπέρασμα της καλύτερης προσαρμογής των μεσαίων επιχειρήσεων στα επιχειρηματικά δεδομένα, όπως αυτά διαμορφώθηκαν στα πλαίσια της οικονομικής κρίσης, με ενίσχυση της εξωστρέφειάς τους, δηλαδή με αναπροσανατολισμό τους προς τις αγορές του εξωτερικού, επιτυγχάνοντας έτσι μία γεωγραφική διαφοροποίηση.

Μέσα από μελέτη της **προστιθέμενης αξίας**¹⁴ που παράγουν οι ΜμΕ μπορεί να καθοριστεί το μέγεθος της συνεισφοράς τους στο ΑΕΠ και έτσι να καταδειχθεί ακόμα περισσότερο η συμβολή τους στο σύνολο της εθνικής οικονομίας. Σχετική εξέταση των δεδομένων της ελληνικής πραγματικότητας το 2014 κατέληξε σε προστιθέμενη αξία €35,8 δις προερχόμενη από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ήτοι περίπου 22% του συνόλου της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στην ελληνική οικονομία, η οποία είναι σημαντικά μειωμένη σε σχέση με τα δεδομένα πριν από μία δεκαετία. Συνολικά, η μείωση αυτή εκτιμάται σε 35% για το χρονικό διάστημα που μελετάται.

¹⁴ Πίνακας 2.7 Το προφίλ των ΜμΕ στην Ελλάδα

Πίνακας 2.7 Το προφίλ των ΜμΕ στην Ελλάδα

Πηγή: http://www.sev.org.gr/uploads/Documents/50669/SMEs_partA.PDF

Πιο αναλυτικά, **σε όρους ΑΕΠ**, για το έτος 2014, εκτιμάται ότι οι ΜμΕ συνεισέφεραν στην εμπορική μη χρηματοοικονομική οικονομία μερίδιο προστιθέμενης αξίας της τάξης του 19,3%. Από αυτό, το 9,3% προερχόταν από τις *micro*, το 5,2% από τις μικρές και το 4,8% από τις μεσαίες. Το 2014 ήταν και η πρώτη φορά στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, που καταγράφηκε μια ελάχιστη αύξηση (υπολογιζόμενη σε μόλις 1%).

Ερευνώντας την παραγόμενη προστιθέμενη αξία λεπτομερέστερα (ΣΕΒ 2014), διαπιστώνεται ότι οι *micro* επιχειρήσεις επιτυγχάνουν την παραγωγή προστιθέμενης αξίας σε ποσοστό 48% και έπονται οι **μικρές** επιχειρήσεις με 27%. Στα ευρήματα αυτά αντικατοπτρίζεται κι επιβεβαιώνεται η παραδοχή ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν τη μεγάλη πλειονότητα του συνόλου των επιχειρήσεων, αλλά δεν αποτυπώνουν με ακρίβεια την πραγματική δυναμική, η οποία φαίνεται να προκύπτει από τις **μεσαίες** επιχειρήσεις και συνίσταται στο ότι οι τελευταίες έχουν να επιδείξουν την υψηλότερη παραγωγή προστιθέμενης αξίας που ανέρχεται σε €3,67 εκατ. ανά επιχείρηση, έναντι €0,52 εκατ. των μικρών και €0,02 εκατ. των πολύ μικρών επιχειρήσεων.

Σε όρους οικονομικών κλάδων, καλύτερες επιδόσεις στο σκέλος των εξαγωγών των ΜμΕ καταγράφουν αυτοί των τροφίμων, των ποτών και των καπνικών ειδών, της ένδυσης, των χημικών, των φαρμακευτικών και των πλαστικών, των μετάλλων και των ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών ειδών, ενώ διαπιστώνονται χαμηλότερες οι εξαγωγικές επιδόσεις στους κλάδους της εξόρυξης, της ξυλείας και των υπηρεσιών. Ιδιαίτερη είναι η περίπτωση του

εμπορικού κλάδου, ο οποίος παρουσιάζει μεν υψηλή εξαγωγική δραστηριότητα, αλλά και το μεγαλύτερο έλλειμμα.

Όπως έχει προαναφερθεί, διαπιστώνεται ότι οι ιδιωτικές επιχειρήσεις και κυρίως οι ΜμΕ επενδύουν στην αναζήτηση της **καινοτομίας**. Μέσα από στοιχεία μελετών σχετικά με την έρευνα και την καινοτομία, εμφανίζεται η σταθερή πρόοδος των τελευταίων ετών στον συγκεκριμένο τομέα, που είχε ως αποτέλεσμα την αναρρίχηση της Ελλάδας στην 44η θέση μεταξύ 127 χωρών, συγκριτικά με την 63η θέση το 2011, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Δείκτη Καινοτομίας (Global Innovation Index). Πρόκειται για μία σαφή βελτίωση σε παγκόσμιο επίπεδο, ωστόσο μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. η Ελλάδα, παρά την αύξηση των δαπανών επί του ΑΕΠ, συγκαταλέγεται στις χώρες με μέτρια καινοτομία και καταλαμβάνει την 22η θέση μεταξύ των 28 κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σύμφωνα εξάλλου με τον γενικό δείκτη καινοτομίας του European Innovation Scoreboard (EIS)¹⁵, αν και η πορεία της χώρας μας βελτιώνεται, τα αποτελέσματα είναι πενιχρά, με συνέπεια να υπολείπεται παραδοσιακά από την άποψη της καινοτομίας συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διαφαίνεται μάλιστα ότι η Ελλάδα υπολείπεται σε μεγάλο βαθμό κυρίως στο σκέλος της τεχνολογικής καινοτομίας και, λαμβάνοντας υπόψη ότι η καινοτομία αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων και για εξωστρέφεια, από την κατάταξη αυτή αναδεικνύεται η ανάγκη για ταυτόχρονες αλλαγές σε πολλούς τομείς. Ειδικά για την κατηγορία των ΜμΕ, χρησιμοποιούνται από το European Innovation Scoreboard και πιο εξειδικευμένοι δείκτες, που καταγράφουν το βαθμό διεύθυνσης της καινοτομίας σε αυτές, τόσο **ενδοεπιχειρησιακά** όσο και διεπιχειρησιακά, δηλαδή στις σχέσεις και **συνεργασίες** τους με άλλες επιχειρήσεις, με συμμετοχή των ΜμΕ σε διεπιχειρησιακά δίκτυα.

Οι ελληνικές ΜμΕ επιδίδονται στην καινοτομία είτε εισάγοντας νέα, καινοτόμα αγαθά (προϊόντα/υπηρεσίες), είτε αναπτύσσοντας τεχνολογική καινοτομία εσωτερικά, με τα δικά τους μέσα και εφόδια, είτε μέσω συνεργασιών και συμμετοχής τους σε καινοτόμα διεπιχειρησιακά δίκτυα. Θα πρέπει βεβαίως να σημειώσουμε ότι, προς το σκοπό της αποδοτικής και πλήρους αξιοποίησης των δυνατών σημείων του ελληνικού συστήματος παραγωγής Έρευνας & Ανάπτυξης (R&D) και καινοτομίας και, περαιτέρω, της ενσωμάτωσης των αποτελεσμάτων της έρευνας στην παραγωγική διαδικασία, καθώς και έχοντας υπόψη

¹⁵ European Innovation Scoreboard (EIS): αποτελεί μέριμνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αποβλέπει στη συστηματική καταγραφή και σύγκριση των εθνικών συστημάτων καινοτομίας στις χώρες της Ε.Ε. και τη θέση των ΜμΕ, όπως και των μεγαλύτερων επιχειρήσεων σε αυτά.

ότι ακόμα δεν έχει φτάσει σε ικανοποιητικό επίπεδο ο διάυλος επικοινωνίας μεταξύ των επιμέρους διασυνδεόμενων μερών, κρίνεται αναγκαία η εκπόνηση δράσεων διασύνδεσης των ελληνικών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων με την αγορά εργασίας, αλλά και η συμμετοχή των επιχειρήσεων σε συνεργατικές δράσεις με τα διάφορα ερευνητικά κέντρα, μέσω της αναμόρφωσης των προγραμμάτων τους.

Με το βλέμμα προς αυτόν στο σκοπό, μία καλή μέθοδος είναι οι διάφορες πρωτοβουλίες χωρών για την υποστήριξη της έρευνας και ανάπτυξης στον τομέα του επιχειρείν. Επιπλέον, η ίδια η ερευνητική κοινότητα θα πρέπει από κάτω προς τα πάνω (bottom-up approach) να διαμορφώνει το περιβάλλον για την πρακτική και εφαρμοσμένη έρευνα, η οποία αποτελεί την αναγκαία συνθήκη για καινοτόμες και αποδοτικές εφαρμογές με δυνατότητες για πολύ αξιόλογη προστιθέμενη επιστημονική και εμπορική αξία.

Η διαρκής ανατροφοδότηση μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων στο οικοσύστημα καινοτομίας μερών (επιχειρήσεων, ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και ερευνητικών κέντρων, υπουργείων κ.ο.κ.) είναι αυτή που θα πρέπει να δίνει την κατεύθυνση και να ορίζει τις προτεραιότητες της επιστημονικής έρευνας, ώστε αυτή να είναι αποτελεσματική και αξιοποιήσιμη. Τέτοιου είδους πρωτοβουλίες θα μπορούσαν μεταξύ άλλων να είναι η σύσταση επιχειρηματικών συνεργατικών σχηματισμών και διασταυρώσεων για μεταφορά τεχνογνωσίας και κατοχύρωση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως η ίδρυση οργανισμών (πχ., επιστημονικών και τεχνολογικών πάρκων) που αναλαμβάνουν υπό τη σκέπη τους νέες καινοτομικές επιχειρήσεις, οι οποίες αναπτύσσουν προϊόντα και υπηρεσίες προηγμένης τεχνολογίας κ.ο.κ.

Καταλήγοντας, δε θα πρέπει να μας διαφεύγει ότι η λύση στα προβλήματα και ο υπερκερασμός τους, που θα πρέπει να αναζητείται πρωτίστως στην αγορά, μπορεί να δοθεί από το μικρομεσαίο επιχειρείν. Η παραγωγική ανασυγκρότηση της ελληνικής οικονομίας, η ανάκαμψη και η έξοδος από το τούνελ της κρίσης δε μπορεί παρά να διέρχεται μέσα από τη μεγέθυνση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Και αυτό, ακριβώς διότι, όπως αναλύεται παραπάνω, αν και συνολικά οι ΜμΕ υπέστησαν ισχυρό πλήγμα λόγω της κρίσης, οι μεγαλύτερες εξ αυτών, οι μεσαίες, με προσωπικό 50-249 άτομα, που εστίασαν στην εξωστρέφεια και στην καινοτομία, όχι μόνο άντεξαν, αλλά και αναπτύχθηκαν. Για να μπορέσουν οι ελληνικές ΜμΕ να λειτουργήσουν ως μοχλός ανάπτυξης και προαγωγής της καινοτομίας, είναι απαραίτητο να λάβουν διαφόρων μορφών υποστήριξη. Αναπόφευκτο βήμα, βεβαίως, αποτελεί ο διαχωρισμός των ΜμΕ σε βιώσιμες και μη και εν συνεχεία η αναδιάρθρωσή τους.

2.6 ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΥΓΚΥΡΙΑΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ (ΕΤΕ)

Δεδομένης της υψηλής σημασίας του δυναμικού τμήματος των καινοτόμων και εξωστρεφών ΜμΕ, σημειώνονται δύο σημεία που δημιουργούν ανησυχίες:

α) Το 66% των εξωστρεφών και καινοτόμων ΜμΕ δηλώνουν έλλειμμα δεξιοτήτων (ποσοστό διπλάσιο σε σχέση με το αντίστοιχο για τις παραδοσιακές ΜμΕ) – υποδηλώνοντας δυσχέρειες εύρεσης προσωπικού το οποίο να μπορεί να ανταπεξέλθει στις αυξημένες απαιτήσεις ενός παγκόσμιου ανταγωνιστικού περιβάλλοντος.

β) Το 33% αυτών θεωρεί αρκετά ή πολύ πιθανό να μεταφέρει την έδρα του στο εξωτερικό (ποσοστό διπλάσιο σε σχέση με το αντίστοιχο για τις παραδοσιακές ΜμΕ). Συνεπώς, οι ΜμΕ είναι σε κατάσταση αναμονής αναφορικά με την ανάκαμψη της ζήτησης, για να αυξήσουν την απασχόλησή τους. Συγκεκριμένα, από έρευνα προκύπτει ότι το 92% των ΜμΕ δεν νομίζει ότι ακόμα περισσότερες μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας θα μπορέσουν να οδηγήσουν σε αύξηση της ζήτησης. Αντίθετα, το 51% θεωρεί την υιοθέτηση πολιτικών τόνωσης της ζήτησης ως βασικό παράγοντα για περισσότερες προσλήψεις, ενώ το 25% θεωρεί τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις σε άλλους τομείς ως το στοιχείο που θα τονώσει τη δυναμική της αγοράς εργασίας.

Εξετάζοντας επιμέρους υποκλάδους, σημειώνεται η έντονη βελτίωση της βιομηχανίας χημικών (κατά 18 ποσοστιαίες μονάδες) αλλά και η τελμάτωση που παρουσιάζει ο κλάδος των τροφίμων (κατά 15 ποσοστιαίες μονάδες). Επιπλέον, είναι αξιοσημείωτο ότι ο τουρισμός –με σταθερό ποσοστό επιχειρήσεων με αναπτυξιακό στόχο (35%)– πέτυχε μείωση του αριθμού των επιχειρήσεων που τελούν απλά σε κατάσταση επιβίωσης (19% από 29%), με παράλληλη αύξηση του ποσοστού των επιχειρήσεων που δηλώνει σταθεροποιημένο. Τέλος, πρόβλημα αποτελεί, ο κλάδος των αυτοκινήτων, στον οποίο το ποσοστό των επιχειρήσεων σε κατάσταση επιβίωσης ανέβηκε κατά 22 ολόκληρες ποσοστιαίες μονάδες (στο 57% το 2016 από 35% το 2015).

Περαιτέρω, το μέγεθος αλλά και ο οικογενειακός χαρακτήρας των πολύ μικρών επιχειρήσεων, φαίνεται πως δεν ευνοεί την τελική ένταξή τους σε προγράμματα επιδοτούμενης εργασίας (voucher), αφού μόλις το 11% αυτών δηλώνει ότι έχει ενταχθεί σε αυτά, έναντι 20% για τις μεγαλύτερες ΜμΕ. Αξιοσημείωτη είναι η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων αυτών στις μεγαλύτερες ΜμΕ, δεδομένου ότι το 84% των επιχειρήσεων αυτών που εντάχθηκαν σε αυτά, μετά το τέλος του προγράμματος προσέλαβε όλους ή

αρκετούς από τους συμμετέχοντες. Συνεπώς, οι μεγαλύτερες από τις ΜμΕ φαίνεται ότι αντιλαμβάνονται τα προγράμματα αυτά σαν έναν τρόπο προσέλκυσης και αξιολόγησης προσωπικού, που θα καλύψει επιχειρησιακές ανάγκες τους. Αντίθετα όμως, για τις πολύ μικρές ΜμΕ τέτοιου είδους προγράμματα φαίνεται ότι λειτουργούν περισσότερο σαν μέσο κάλυψης πρόσκαιρων αναγκών σε προσωπικό, χωρίς όμως προοπτικές περαιτέρω μόνιμης απασχόλησης, και τούτο καθώς μόλις το 24% αυτών προσέλαβε μετά το τέλος του προγράμματος όλους ή αρκετούς από τους συμμετέχοντες στο πρόγραμμα αυτό.

Ενώ οι ΜμΕ θεωρούν επαρκές ποσοτικά το εργατικό δυναμικό τους, εν τούτοις παρουσιάζονται ελλείψεις αναφορικά με τις **δεξιότητες** του εργατικού δυναμικού και αυτό, καθώς το 39% του τομέα δηλώνει ότι εντοπίζει ελλείμματα δεξιοτήτων στους υπαλλήλους του. Ως προς τις επιστημονικές αδυναμίες του προσωπικού τους, οι επιχειρήσεις αυτές εντοπίζουν ως βασικότερες αδυναμίες: το επίπεδο ψηφιακής εκπαίδευσης (29%), τις εξειδικευμένες γνώσεις (27%) και τις ικανότητες πωλήσεων του προσωπικού τους (20%).

Ειδικότερα, για τους τομείς των υπηρεσιών (όπως ο κλάδος της πληροφορικής) και της βιομηχανίας, αναδεικνύεται ως κυρίαρχο μειονέκτημα η ανεπάρκεια εξειδικευμένων γνώσεων σε θέματα λογισμικού, ενώ για τις κατασκευές και το εμπόριο προκύπτει ως βασική αδυναμία η ανεπάρκεια ψηφιακών δεξιοτήτων των υπαλλήλων τους.

2.7 ΤΡΩΤΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΩΝ ΜμΕ

Αρχικά θα πρέπει να σημειωθεί ότι η διαχρονική και δομική παθογένεια των ελληνικών ΜμΕ ανιχνεύεται πρωτευόντως στο μικρό τους μέγεθος και όχι στο ευρύ αριθμητικό τους πλήθος, και συνίσταται στον περιορισμένο επιχειρηματικό τους ορίζοντα υπό την έννοια είτε της πελατειακής τους βάσης ή των προμηθευτών τους.

Μία σημαντική μερίδα των ΜμΕ, έχει έντονα προσωπικό χαρακτήρα, ελλιπή ή χαλαρή οργάνωση και διοίκηση και εν πολλοίς άγνοια της οικονομικής τους κατάστασης, περισσότερο εξαιτίας της μη τήρησης σωστών λογιστικών βιβλίων. Θα λέγαμε λοιπόν ότι σε γενικές γραμμές οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις υπολείπονται έναντι των βασικών “δυνατών χαρτιών” των μεγάλων επιχειρήσεων, όπως είναι το επαγγελματικό μάνατζμεντ, τα εξελιγμένα συστήματα, οι εκσυγχρονισμένες λειτουργίες και η κατάρτιση του προσωπικού, προσθέτοντας επιπλέον την αξιοποίηση κάποιων οικονομιών κλίμακας και την αγοραστική δύναμη.

Τα ως άνω ελλείμματα, όπως επίσης και η επέκταση του επιχειρηματικού τους ορίζοντα, είναι εφικτό να αντιμετωπιστούν μέσω συνεργιών και συμπράξεων μεταξύ τους και με προσχώρησή τους σε διαφόρων μορφών συστάδες και δίκτυα επιχειρήσεων, υπό τον τύπο ομίλων αγορών, συνεταιριστικών σχημάτων ή δικτύων δικαιόχρησης. Όλα αυτά προϋποθέτουν συλλογικό πνεύμα και αμοιβαία εμπιστοσύνη, αλλά και αποφασιστικότητα, ανοιχτό νου και διάθεση συνεργασίας, δηλαδή θέληση για αλληλεξάρτηση και συνέργια, η οποία δε συναντάται και δεν επιτυγχάνεται εύκολα. Είναι κατά συνέπεια αντιμέτωπες με μια σειρά αδυναμιών.

2.7.1 ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΜμΕ

- Έχουν ελλείμματα σε δεξιότητες management και σε καταρτισμένο προσωπικό. Μεγάλη κινητικότητα προσωπικού, αδυναμία εκπαίδευσης και κατάρτισης. Συνήθως στερούνται εξειδικευμένου προσωπικού, καθώς η πρόοδος της τεχνολογίας επιβάλλει την αδιάκοπη αναβάθμιση του εκπαιδευτικού επιπέδου των εργαζομένων και των δεξιοτήτων τους, κατά τρόπο που οι εργαζόμενοι να συνιστούν ίσως το μεγαλύτερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μιας επιχείρησης.

Έχοντας λοιπόν υπόψη ότι ο ανθρώπινος παράγοντας είναι που κάνει τη διαφορά, ιδιαίτερα στις ΜμΕ, και με δεδομένη τη ρευστότητα και τη μεταβλητότητα του σύγχρονου επιχειρηματικού περιβάλλοντος, γίνεται σαφές ότι η διαρκής **εκπαίδευση**, με αντίκρουσμα στο αντικείμενο της εργασίας, και η κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού είναι σημαίνουσες έννοιες και θα πρέπει να εκλαμβάνονται ως επένδυση, καθώς, οδηγούν σε αύξηση της παραγωγικότητας, υπό την προϋπόθεση ότι χρησιμοποιούνται στοχευμένα, έχουν θετική σχέση κόστους-οφέλους και αξιοποιούνται ως εργαλείο για την επίτευξη των στόχων μιας επιχείρησης και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς της, μέσω της ανάπτυξης του προσωπικού της, το οποίο τελικά προσθέτει αξία στους υλικούς πόρους της επιχείρησης και κατ' επέκταση στην επιχείρηση καθεαυτή.

Βεβαίως δεν λησμονείται ότι, όσον αφορά τις ΜμΕ, που λόγω αβεβαιότητας ως προς τη μακροβιότητά τους, συνήθως δεν έχουν μακροπρόθεσμη στόχευση, είναι πιο ορθολογική η απόφαση για μικρότερης έκτασης επενδύσεις στην κατάρτιση του προσωπικού, δεδομένου ότι τα οφέλη της κατάρτισης χρήζουν αρκετά μεγάλου χρονικού διαστήματος για να διαφανούν.

Επομένως η επιλογή των μικρότερων επιχειρήσεων να μην επενδύουν και τόσο στην επαγγελματική επιμόρφωση μάλλον δεν οφείλεται σε ανεπάρκεια πληροφόρησης σχετικά με τα οφέλη της κατάρτισης, αλλά έχει να κάνει με το ζήτημα της θέσης και της ισχύος τους στην αγορά, δηλαδή με επιλογές για το πού θα επενδύσουν κι αν θα προλάβουν να καρπωθούν τα οφέλη της εκπαίδευσης, που είναι μακροπρόθεσμα.

- Εμφανίζουν μεγάλη διασπορά και δεν επιτυγχάνουν οικονομίες κλίμακος. Η ελληνική επιχειρηματική κοινότητα χαρακτηρίζεται από υψηλού βαθμού κατατεμαχισμό, με πολλές μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις (περίπου 97%), γεγονός που αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα των παραγωγικών τους δυνατοτήτων, περιορίζοντας την επίτευξη οικονομιών κλίμακος και ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων. Αληθεύει ότι η πολύ μικρού μεγέθους επιχειρηματικότητα έχει το προσόν ότι είναι ευέλικτη, όμως είναι δυσχερείς γι' αυτήν οι επενδύσεις σε καινοτομία, εξωστρέφεια και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού της.

Πάντως η ύπαρξη πολυάριθμων πολύ μικρών επιχειρήσεων ούτε εξασφαλίζει κάποιου είδους προτέρημα στην οικονομία ούτε παρέχει επιπλέον ευελιξία και όφελος στις ίδιες, οι οποίες εντέλει:

- Έχουν μικρότερα κέρδη και φτωχότερα αποτελέσματα ως προς τις μεγάλες.
- Δεν έχουν ισχύ στην αγορά, εκτός εξαιρέσεων, όπως κάποιες ΜμΕ με συγκριτικά καινοτομικά πλεονεκτήματα. Όμως, εν μέσω οικονομικής κρίσης, περιορίζεται η τεχνολογική τους εστίαση, με μείωση 40% του πλήθους των ΜμΕ μέσης-υψηλής τεχνολογίας, που είναι δυσανάλογη με την Ε.Ε.. Παραταύτα θα πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες ώστε να αναστραφεί το ποσοστό, προκειμένου να μην καταλήξει η Ελλάδα να γίνει μία οικονομία χαμηλής προστιθέμενης αξίας.
- Συναντώνται δυσχέρειες από τους μικρούς επιχειρηματίες στη διαχείριση της ανάπτυξης της επιχείρησης.
- Αναλογικά με τις μεγάλες επιχειρήσεις, επωμίζονται μεγαλύτερο κόστος συμμόρφωσης προς τους ρυθμιστικούς όρους και αποτρεπτικό συναλλακτικό κόστος κατά τη συμμετοχή τους σε κυβερνητικά προγράμματα στήριξης.
- Σε κεφαλαιώδες ζήτημα ανάγεται η προσπέλαση σε χρηματοδότηση, με δυσχερή πρόσβαση σε εξωτερική χρηματοδότηση, αναγκαστική χρήση κυρίως βραχυπρόθεσμου δανεισμού και αδυναμία κατανομής του κινδύνου. Οι ΜμΕ έχουν πολύ διαφορετικές ανάγκες και αντιμετωπίζουν διαφορετικές προκλήσεις και δυσκολίες στη χρηματοδότησή τους σε σχέση με τις μεγάλες επιχειρήσεις. Μάλιστα, εξαρτώνται σε πολύ μεγαλύτερο

βαθμό από πιστοδοτικές πηγές, όπως η τραπεζική χρηματοδότηση και άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία.

Σύμφωνα με την ετήσια έρευνα SAFE (Survey on the Access to Finance of Enterprises), που διεξάγεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι ελληνικές ΜμΕ αναδεικνύουν το ζήτημα της εξεύρεσης χρηματοδότησης στο ζωτικότερο εμπόδιο για την επιβίωσή τους. Ως το πιο βασικό ζήτημα σχετικά με την δυσχερή χρηματοδότηση των ΜμΕ αναδεικνύεται η ανεπάρκεια πιστοδοτικών πηγών μακροπρόθεσμου ορίζοντα με κυριότερα αίτια, το ύψος των επιτοκίων και την έλλειψη πιστωτικών κεφαλαίων, ενώ επιπλέον αίτια των δυσκολιών φαίνεται πως είναι η έλλειψη επαρκών εξασφαλίσεων αλλά και ζητήματα γραφειοκρατικά και διαδικαστικά. Εδώ, θα πρέπει επιπλέον να σημειωθεί ότι είναι πολύ καίριο να μπορεί να προστρέξει ο μικρομεσαίος για να λάβει πληροφόρηση, να συμβουλευτεί και να αξιοποιήσει τις δυνατότητες χρηματοδότησης που προσφέρονται από εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα.

- Οι δυσκολίες χρηματοδότησης, εκτός της τραπεζικής διάστασης και του μεγάλου κόστους των δανείων, οφείλονται επιπλέον και σε προβλήματα νομοθετικά και πολιτικής αστάθειας. Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα, οι ΜμΕ, λειτουργούν εντός ενός πολυδαίδαλου, γραφειοκρατικού θεσμικού πλαισίου, που όχι απλά δεν υποστηρίζει αλλά μάλλον αποθαρρύνει την επιχειρηματικότητα, και έρχονται άμεσα αντιμέτωπες με περιορισμένη πρόσβαση σε χρηματοδότηση και με την απουσία ευελιξίας του νομοθετικού πλαισίου, που περιορίζει τη στήριξή τους από τους αρμόδιους φορείς.
- Συναντούν δυσχέρειες επέκτασης της πελατειακής τους βάσης, ειδικά μέσω διείσδυσης σε ξένες αγορές.
- Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στη χώρα μας είναι κατά κανόνα οικογενειακές. Οι οικογενειακές επιχειρήσεις εκτείνονται από τις πολύ μικρές, με προσανατολισμό τους τον τρόπο ζωής, μέχρι εκείνες που παρουσιάζουν μεγάλες προοπτικές επιχειρηματικής ανάπτυξης. Μεταξύ των κορυφαίων ζητημάτων με τα οποία έρχονται αντιμέτωπες είναι η απουσία εταιρικής διακυβέρνησης, όπως επίσης η παράλειψη έγκαιρης πρόβλεψης σχετικά με το θέμα της διαδοχής.

Σχετικά με το πρώτο, είθισται να μη δίνεται η δέουσα προσοχή στο θέμα της υλοποίησης μιας ορθής εταιρικής και οικογενειακής διακυβέρνησης, καθώς οι απασχολούμενοι σε μια οικογενειακή επιχείρηση εστιάζουν κατά κανόνα στην καθημερινή πρακτική και όχι

τόσο στη βαρύτητα της χρήσης ορθών μεθόδων διακυβέρνησης. Η τελευταία, όμως, έχει τη δυνατότητα να επιστρέψει αξιόλογα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα οφέλη. Βλέπουμε λοιπόν ότι συχνά, αγνοείται η ιδιαίτερη αξία κάποιων παραγόντων που θα είχαν τη δυνατότητα να συμβάλουν στη βελτίωση των επιδόσεων μιας οικογενειακής μικρομεσαίας επιχείρησης.

- Ο ομαδικός τρόπος δουλειάς και το πνεύμα συνεργασίας είναι μέγα ζητούμενο για τις ΜμΕ. Χρειάζεται εξάσκηση στην ομαδικότητα και στην οικοδόμηση πνεύματος συνεργασίας και αποτελεσματικότητας. Αυτό σημαίνει ότι για την προαγωγή καθεμιάς από αυτές σε αρμονικό σύνολο, με κοινούς στόχους και κοινά σημεία αναφοράς, πρέπει να είναι διακριτός και σεβαστός τόσο ο ρόλος του διευθυντή της επιχειρηματικής μονάδας, όσο και του κάθε μέλους της ξεχωριστά.
- Η έλλειψη επίσημης καθοδήγησης και πρακτικών προσεγγίσεων στα προβλήματα των ΜμΕ είναι επίσης ένας από τους κύριους λόγους των αστοχιών τους και σχετίζεται κυρίως με την τρέχουσα δημοσιονομική κρίση της χώρας, αλλά και με το έλλειμμα προσαρμοσμένων ενεργειών ώστε, με τις κατάλληλες υποστηρικτικές υποδομές και τα κατάλληλα εκπαιδευτικά μέσα να ευαισθητοποιηθούν, να ενημερωθούν και να ανταποκριθούν, με θεωρητική και πρακτική επάρκεια, οι επίδοξοι νέοι και οι παλιότεροι επιχειρηματίες στις αναδυόμενες ευκαιρίες και επιταγές του σύγχρονου επιχειρηματικού κόσμου.
- Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο υστέρησης αφορά στην κουλτούρα τους σε σχέση με την αλλαγή, με την ετοιμότητα προσαρμογής στο περιβάλλον, που αλλάζει ραγδαία, θέτει συνεχώς νέες προκλήσεις και απαιτεί νέες προσεγγίσεις και επιχειρηματικές συμπεριφορές.
- Το υπαρκτό ενδεχόμενο της απώλειας του ελέγχου της επιχείρησης, όταν αυτή αρχίζει να μεγαθύνεται πέραν του αρχικού προγραμματισμού ή της αρχικής πρόθεσης του επιχειρηματία. Αντιμετωπίσιμο και διαχειρίσιμο, με την επιλογή και τοποθέτηση των κατάλληλων προσώπων στις κατάλληλες θέσεις.
- Υπολείπονται σημαντικά του ευρωπαϊκού ανταγωνισμού σε παραγωγικότητα. Παρά το μεγάλο πλήθος τους, οι ελληνικές ΜμΕ απέχουν σημαντικά σε παραγωγική ικανότητα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και αυτό το ποιοτικό χάσμα τις καθιστά ευάλωτες και τους στερεί την ικανότητα να συνεισφέρουν στην παραγωγική ανασυγκρότηση.

Συναφώς, σύμφωνα με σχετική μελέτη της εταιρίας Ernst & Young και του ΣΕΒ, η υστέρηση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων αναλύεται κυρίως στα εξής:

Υψηλός κατακερματισμός & επιχειρηματικότητα ανάγκης: Το ποσοστό των πολύ μικρών επιχειρήσεων στην Ελλάδα είναι κατά 4% περίπου μεγαλύτερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (σχεδόν 97% έναντι 93% επί του συνόλου των επιχειρήσεων), ενώ όσον αφορά τις μικρές και μεσαίες ελληνικές επιχειρήσεις, αυτές υπολείπονται περισσότερο από το μισό του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (περίπου 4% έναντι 7%). Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις είναι κυρίως μονοπρόσωπες ή οικογενειακές, αποτελώντας συχνά επιχειρηματικότητα ανάγκης, οφείλονται δηλαδή σε απουσία εναλλακτικών επιλογών απασχόλησης, κάτι που ίσως εξηγεί και την απουσία πρόθεσης μεγέθυνσης, σε αντίθεση με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Χαμηλός αριθμός απασχολούμενων ανά επιχείρηση: Ενδεικτικά, στην Ελλάδα, οι μεσαίες επιχειρήσεις παράγουν κατά μέσο όρο μόλις 94 θέσεις εργασίας η καθεμία, αριθμός που υπολείπεται από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά εννέα θέσεις, με την απόκλιση να μεγαλώνει αντίστροφα από το μέγεθος της επιχείρησης. Σημειωτέον ότι η εικόνα αυτή προϋπάρχει της κρίσης (2008).

Χαμηλή παραγωγικότητα: Η παραγωγικότητα των πολύ μικρών επιχειρήσεων στην Ελλάδα υπολογίζεται στο 40% της Ευρωπαϊκής Ένωσης (€14.000 ευρώ έναντι €35.000 ευρώ ανά εργαζόμενο), ενώ η παραγωγικότητα των μικρών φτάνει το 65% και των μεσαίων το 75% της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συγκεντρωτικά, φτάνει μόλις στο 50% του ευρωπαϊκού μέσου όρου.

Χαμηλή προστιθέμενη αξία: Ενώ οι ΜμΕ συνεισφέρουν περισσότερο από το 50% της προστιθέμενης αξίας σε όλες σχεδόν τις οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (27), το ποσοστό αυτό ανά επιχείρηση στην Ελλάδα φτάνει μόνο μέχρι το 1/3 του ως άνω ευρωπαϊκού μέσου όρου.

Περιορισμένες εξαγωγές & λίγες εξαγωγικές επιχειρήσεις. Εξαγωγική δραστηριότητα έχουν μόλις 17.460 πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (2,5% του συνόλου), με τις εξαγωγές των εγχώριων μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων να προσεγγίζουν περισσότερο τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (στο 70% και 78% αντίστοιχα) και τις εξαγωγές των micro να υπολείπονται σημαντικά αυτού (στο 42%).

Αποκομμένες εξαγωγές από διεθνείς παραγωγικές αλυσίδες. Οι πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις δεν έχουν μεγάλη ενεργό συμμετοχή σε διεθνή παραγωγικά διεπιχειρησιακά δίκτυα. Από τις 17.460 εξαγωγικές, οι μισές περίπου (1,24% του συνόλου) εξάγουν σε χονδρικό και λιανικό εμπόριο, οι 5.700 (ένα ποσοστό 0,8% του συνόλου) στη μεταποίηση και οι υπόλοιπες σε γεωργία, κατασκευές, υπηρεσίες, κλπ.

Στασιμότητα, έλλειψη δυναμικής και προσανατολισμού μεγέθυνσης και απουσία νέων προσπαθειών, ακόμα και πριν την κρίση. Όπως αποτυπώνεται από την ηλικία της μέσης επιχείρησης, μόλις 25% των ελληνικών επιχειρήσεων είναι ηλικίας κάτω των 3 ετών, σχεδόν το 50% είναι γηραιότερες των 10 ετών και περίπου το 60% είναι ηλικίας άνω των 6 ετών. Επιχειρηματίες αρχικών σταδίων, το 2015, δήλωσαν κατά 87% ότι δεν προτίθενται να προσλάβουν περισσότερους από 5 εργαζόμενους την επόμενη πενταετία (έρευνα GEM¹⁶), τάση που προϋπήρχε της κρίσης (71% το 2006). Στην Ελλάδα, μόλις το 4,1% εκτιμά ότι θα είναι σε θέση να δημιουργήσει περισσότερες από 10 θέσεις απασχόλησης, ενώ, σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το ποσοστό αυτό κυμαίνεται στο 15%.

2.7.2 ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΑΙΤΙΕΣ ΑΠΟΤΥΧΙΑΣ ΤΩΝ ΜμΕ

Ο πιο σημαντικός λόγος για να διατηρεί κανείς μία επιχείρηση, είναι αυτή να του αποφέρει κέρδος το οποίο μάλιστα να μεγιστοποιείται, ακόμα κι αν αυτό δεν είναι αυτοσκοπός για τον επιχειρηματία, παράλληλα με την παροχή ικανοποιητικού επιπέδου υπηρεσιών στους πελάτες. Το μεγαλύτερο ποσοστό αστοχιών των ΜμΕ οφείλεται σε αδυναμία να συλληφθεί η οικονομική διάσταση της επιχείρησης, συμπεριλαμβανομένου του οικονομικού σχεδιασμού, καθώς και εννοιών όπως ο τζίρος, το κόστος, το μικτό κέρδος, το mark-up, ο έλεγχος δαπανών, η ταμειακή ροή, οι εισπρακτέοι και πληρωτέοι λογαριασμοί κλπ.

Το επιχειρηματικό όραμα, που είναι βεβαίως απαραίτητο, συχνά διακατέχεται και ίσως εξουδετερώνεται από το υπερθετικό συναίσθημα και έτσι δεν διοχετεύεται καθοδηγούμενο από έλλογη και συγκροτημένη σκέψη και από καλά μελετημένο και τεκμηριωμένο προγραμματισμό. Με αυτόν τον τρόπο, απωλύεται η αντικειμενικότητα, παρακάμπτεται η αξία της προσφυγής σε συμβουλευτικές υπηρεσίες από έμπειρους και εξειδικευμένους

¹⁶ Global Entrepreneurship Monitor. Διεθνές πρόγραμμα επιχειρηματικής δραστηριότητας, που συλλέγει δεδομένα από όλες τις χώρες κι εκθέτει τα συνολικά ευρήματα στην ετήσια έκδοση του World Report on Entrepreneurship (Σχετ. φορέας: IOBE/Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών).

επαγγελματίες και δεν λαμβάνονται εγκαίρως τα μηνύματα της αγοράς, ώστε να συμβαδίσει ανάλογα η επιχειρηματική δράση.

Συχνά αγνοείται ο ανταγωνισμός και η πιθανότητα ότι, ίσως, η ζήτηση στην οποία η επιχείρηση σκοπεύει να ανταποκριθεί με το προσφερόμενο προϊόν ή υπηρεσία της, καλύπτεται ήδη σε επαρκή βαθμό από κάποιον ή κάποιους εκ των λοιπών εκπροσώπων του κλάδου. Εκτός, βέβαια, αν το αγαθό που προωθεί η εκάστοτε εταιρία στην αγορά, είναι πολύ ποιοτικότερο ή οικονομικότερο, ή προσφέρει κάποιο άλλο ασυναγώνιστο προσόν, που το καθιστά πολύ διαφοροποιημένο σε σχέση με τα υφιστάμενα, εξασφαλίζοντάς του πολύ μικρή ή και μηδενική υποκαταστασιμότητα.

Αγνοούνται τα εμπόδια εισόδου στην αγορά. Έστω και αν πρόκειται για ένα αγαθό που θα αποκτήσει άμεσα μεγάλη ζήτηση και εφόσον έχει επιλυθεί το πρόβλημα του λανσαρίσματος, η εταιρία δεν λαμβάνει υπόψη και δεν μεριμνά να εξασφαλίσει ένα αξιόπιστο δίκτυο διανομής ή τα απαραίτητα κεφάλαια, ώσπου να ωριμάσει η επιχείρηση και να αποδώσει κέρδη.

Υφίσταται υπερδανεισμός ή και ανεπαρκής κεφαλαιοποίηση. Πολλές επιχειρήσεις συναντούν ανυπέρβλητες δυσκολίες χρηματοπιστωτικού χαρακτήρα, αποτυγχάνουν και πτωχεύουν, παρά το γεγονός ότι παράγουν κέρδη και πολύ καλά λειτουργικά αποτελέσματα, απλά και μόνο διότι οι απαιτητές δανειακές και συνολικά οι βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις τους, όπως προμήθειες εμπορευμάτων και εξοπλισμών, αθροιστικά υπερβαίνουν το παραγόμενο κέρδος συν τα ίδια κεφάλαια. Δηλαδή δεν προνόησαν ώστε τα έσοδά τους να είναι μεγαλύτερα από τις τρέχουσες και βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις τους.

Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι πιθανώς, είχαν πολύ μικρή ίδια συμμετοχή στο επενδυτικό κεφάλαιο για εξοπλισμούς και αρχικό απόθεμα εμπορευμάτων, υπερβολικό δανεισμό, απουσία κεφαλαίου κίνησης, αβλεψία για πιστωτικούς διακανονισμούς με τους προμηθευτές κλπ. Έτσι, οι πιέσεις των δανειστών, η άρνηση των προμηθευτών να παραχωρήσουν πίστωση για νέες παραγγελίες και η αγωνιώδης προσπάθεια για την έγκαιρη τακτοποίηση τυχόν επιταγών, δημιουργούν ένα αρνητικό κλίμα και ισχυρή πίεση, παράγοντες που αποσπών τον επιχειρηματία από τις κύριες επιχειρηματικές δραστηριότητές του.

Λύση σε αυτό είναι η ορθή και ανελλιπή εφαρμογή των αρχών του συνετού χρηματοοικονομικού προγραμματισμού, η σωστή χρηματοοικονομική διαχείριση (financial

management) της επιχείρησης και το σωστό μάρκετινγκ. Είναι αξιοσημείωτο ότι διεθνώς, οκτώ στις δέκα νέες επιχειρήσεις καταλήγουν σε κλείσιμο, κυρίως λόγω έλλειψης καλού οικονομικού σχεδιασμού.

Ο χρηματοοικονομικός σχεδιασμός επηρεάζει το πώς και με ποιους όρους θα μπορέσει μια επιχείρηση να βρει τα αναγκαία κεφάλαια για τη σύσταση, συντήρηση και ανάπτυξή της. Η προσεγμένη οικονομική διαχείριση και ένα ξεκάθαρο διατυπωμένο και καλά τεκμηριωμένο χρηματοοικονομικό πλάνο με προϋπολογιστικές οικονομικές καταστάσεις αποτελεί μεταξύ άλλων μια καλή επιβεβαίωση ότι, όχι μόνο μια επιχείρηση έχει ξεκάθαρο και ρεαλιστικό στόχο, αλλά και ότι γνωρίζει και προγραμματίζει ακριβώς τα βήματα για να τον πετύχει, δεδομένου ότι οι περισσότερες αποτυχίες οφείλονται στην έλλειψη προγραμματισμού, στις παρεκκλίσεις από το σχέδιο δράσης καθώς και στη μη έγκαιρη αντίδραση και αναπροσαρμογή του σύμφωνα με τις εξελίξεις της αγοράς. Ενώ, όταν τα παραπάνω συντρέχουν, διευκολύνεται η προσέλκυση των αναγκαίων κεφαλαίων από συνεπενδυτές και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Το μάρκετινγκ είναι ένας μηχανισμός αναζήτησης και πρόκλησης των αναγκών των καταναλωτών, προώθησης και γνωστοποίησης του εκάστοτε προϊόντος-υπηρεσίας, αλλά και αναπροσανατολισμού της παραγωγής προς προϊόντα και υπηρεσίες ελκυστικές και ικανές να καταναλωθούν από τους καταναλωτές, συντελώντας στη διάθεση των παραγόμενων προϊόντων-υπηρεσιών με τρόπο αποτελεσματικό και επικερδή για την επιχείρηση, και για επιτυγχάνεται αυτό, οφείλει να εξασφαλίζει στην επιχείρηση ένα προβάδισμα έναντι του ανταγωνισμού.

2.7.3 ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΜμΕ

Οι μικρές επιχειρήσεις έχουν, όπως είδαμε συγκεκριμένα μειονεκτήματα, που θα πρέπει κυρίως να αναζητούνται στην ανεπάρκεια ισχύος στην αγορά και διαπραγματευτικής δεινότητας, στην απουσία οικονομικών κλίμακας, συστημάτων ελέγχου και μεθόδων μανάτζμεντ και μάρκετινγκ, στα ελλείμματα τεχνογνωσίας, εξειδικευμένων στελεχών, πρόσβασης και δυνατότητας εκτέλεσης προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης κλπ. Από την άλλη πλευρά όμως, διαθέτουν ασφαλώς και μία γκάμα **πλεονεκτημάτων** έναντι των μεγάλων ανταγωνιστών τους και ιδίως των πολυεθνικών, όπως ευελιξία, άμεση επαφή με τον πελάτη και γνώση των αναγκών και των προτιμήσεών του, δυνατότητα να

αντιδράσουν χωρίς καθυστέρηση σε εξελίξεις της αγοράς, καθώς και αμεσότητα στον έλεγχο της καθημερινής λειτουργίας. Πιο αναλυτικά:

- Μεγαλύτερη αμεσότητα απέναντι στους πελάτες τους και, ως εκ τούτου, καλύτερη γνώση των αναγκών, των επιθυμιών και των προτιμήσεών τους, ενώ οι μεγάλες επιχειρήσεις είναι γενικά απρόσωπες.
- Εγγύτητα στις αγορές, με αποτέλεσμα τη δυνατότητα αμεσότερης ανταπόκρισης στις αλλαγές, προοπτικές για ανάπτυξη με στόχευση στην παραγωγή διαφοροποιημένων προϊόντων/υπηρεσιών χωρίς ή με χαμηλή υποκαταστασιμότητα και, κυρίως όσον αφορά τις ΜμΕ καινοτομίας, δυνατότητα κυριαρχίας σε μικρές εξειδικευμένες αγορές.
- Ευελιξία, μηδαμινή γραφειοκρατία, δυνατότητα άμεσης λήψης αποφάσεων και προσαρμοστικότητα, αντιδρώντας με ταχύτητα σε κινήσεις του ανταγωνισμού και αξιοποιώντας τις ανακύπτουσες ευκαιρίες.
- Απλούστερες και πιο ευέλικτες οργανωτικές δομές, επομένως ευχερέστερη και αποτελεσματικότερη εσωτερική επικοινωνία, που συμβάλλει στην αμεσότερη επίλυση των ανακυπτόντων προβλημάτων.
- Διαρκή παρουσία των εργοδοτών στους λειτουργικούς χώρους της επιχείρησης που επιτρέπει την προσωπική παρέμβαση στον έλεγχο των δαπανών, αλλά και στη μείωση των ελλειμμάτων από κλοπές, φθορές, λάθη τιμολόγησης κλπ. Επίσης, η καθημερινή επαφή των εργοδοτών με το προσωπικό στον εργασιακό χώρο διευκολύνει τη δημιουργία προσωπικών σχέσεων και προάγει τη δέσμευση των εργαζομένων στην επιχείρηση και τους στόχους της, καθώς και τη δημιουργία πνεύματος συλλογικότητας και αλληλεγγύης. Έτσι παρατηρείται συχνά ότι το εργασιακό περιβάλλον καθίσταται περισσότερο θετικό και ευχάριστο αυξάνοντας την παραγωγικότητα των εργαζομένων.
- Ευνοϊκότερη αντιμετώπιση από το κράτος, που εκφράζεται με πιο χαλαρή εφαρμογή σε αυτές κάποιων ρυθμιστικών κανόνων και με υλοποίηση υποστηρικτικών κυβερνητικών προγραμμάτων.

Επομένως, οι ΜμΕ διαθέτουν το δικό τους οπλοστάσιο που τις προασπίζει στον διαρκή αγώνα τους να κινούνται αποτελεσματικά, με την προϋπόθεση ότι οι ίδιες είναι σε θέση να εντοπίζουν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα και να τα αξιοποιούν, αποφεύγοντας τις κατά μέτωπο συγκρούσεις με τους κολοσσούς.

Από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά που επιβάλλεται να διαθέτει μία ΜμΕ είναι η πελατοκεντρική αντίληψη, δηλαδή η αμεσότητα στην επαφή με τους πελάτες, ο

αφουγκρασμός και η έγκαιρη διάγνωση των ιδιαίτερων προτιμήσεών τους, καθώς και η ταχεία ανταπόκριση σε αυτές με ευαισθησία και ευελιξία, κάτι που παραπέμπει σε γρήγορες και καλοζυγισμένες αποφάσεις και ορθή επιλογή του πεδίου δράσης.

Ακολούθως, τα πεδία που διαφαίνονται πιο πρόσφορα για τις ΜμΕ είναι αυτά στα οποία οι πιο μεγάλες και δύσκαμπτες επιχειρήσεις έχουν δυσχέρεια να ελίσσονται και να δραστηριοποιούνται με ευκολία, εξαιρουμένων των περιπτώσεων συμμετοχής σε δίκτυα δικαιόχρησης από τα οποία οι μικρές επιχειρήσεις έχουν την ευκαιρία να αποκομίσουν μεγάλα οφέλη. Έτσι λοιπόν, οι τομείς που κυρίως προσφέρονται για τις μικρές επιχειρήσεις περιλαμβάνουν εξειδικευμένα καταστήματα τύπου μπουτίκ (καταστήματα καλλυντικών, μόδας, οπωροπωλεία, κρεοπωλεία, και ντελικατέσεν, ιχθυοπωλεία, αξεσουάρ, κλπ.) εστιατόρια, φροντιστήρια, κομμωτήρια, πάσης φύσεως επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών και, γενικότερα, η κάλυψη πεδίων στα οποία αδυνατούν ή δυσκολεύονται να ελιχθούν οι μεγάλες. Ένας ιδιαίτερα ευνοϊκός τομέας που επιφυλάσσει ευκαιρίες ειδικά για τις μικρές οικογενειακές επιχειρήσεις, είναι εκείνος που λειτουργεί με εκτεταμένο ωράριο, πράγμα που επιτρέπει σε διαφορετικά μέλη της οικογένειας να καλύπτουν της αναγκαίες βάρδιες. Τέτοιες επιχειρήσεις είναι τα μινιμάρκετ, τα καταστήματα τουριστικών ειδών, τα εστιατόρια κλπ.

Το σίγουρο πάντως είναι πως σε οποιαδήποτε επιχειρηματική μονάδα, μικρότερη ή μεγαλύτερη, απαιτείται να πρωτοστατεί ο κοινός νους και η συγκροτημένη σκέψη, σε συνδυασμό με υπεύθυνη διαχειριστική δράση, που σημαίνει ότι ο κάθε μικρομεσαίος, εν προκειμένω, επιχειρηματίας οφείλει και μπορεί να παρακολουθεί τακτικά την οικονομική πορεία της επιχείρησής του, προκειμένου να έχει ανά πάσα στιγμή επίγνωση της θέσης της, να διαμορφώνει τα οικονομικά αποτελέσματα, να παρακολουθεί την εξέλιξή της και να προβαίνει έγκαιρα και μεθοδικά σε παρεμβάσεις για τη βελτίωσή της. Αυτά θα πρέπει να είναι στην κορυφή των προτεραιοτήτων, διότι στο περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης, της απελευθέρωσης των αγορών και του εντεινόμενου σκληρού ανταγωνισμού, δεν υπάρχουν περιθώρια για προχειρότητες.

Καταλήγουμε επομένως στο συμπέρασμα ότι οι ΜμΕ δεν κινδυνεύουν τόσο πολύ από τις μεγάλες επιχειρήσεις όσο από τις δικές τους μελανές πλευρές.

2.8 ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΜμΕ

Είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι η εξασφάλιση χρηματοδότησης αποτελεί για όλες τις επιχειρήσεις θέμα μείζονος και ζωτικής σημασίας. Οι μικρές επιχειρήσεις όμως αποκόπτονται από ορισμένες πηγές χρηματοδότησης, οι οποίες δεν είναι διαθέσιμες σε αυτές λόγω εμποδίων εισόδου ή αυτόματου αποκλεισμού σε κάποιες περιπτώσεις, και γενικά έρχονται αντιμέτωπες με δυσκολίες στην άντληση συγκεκριμένων μορφών χρηματοδότησης, όπως τα μακροχρόνια δάνεια, λόγω του υψηλότερου κινδύνου που είναι συνυφασμένος με επιχειρήσεις μικρής αξίας με τη μορφή μετοχικού κεφαλαίου, αφού στην πλειονότητα των μικρών αυτών επιχειρήσεων τα μόνα περιουσιακά τους στοιχεία ταυτίζονται με εκείνα των ιδιοκτητών.

Ακόμα και το σχετικά μικρό ποσοστό των ΜμΕ που συνειδητά στοχεύει στην ανάπτυξη της επιχείρησης, δύσκολα κατακτά το στόχο αυτόν, κυρίως λόγω δυσχερειών χρηματοδότησης των αναπτυξιακών τους σχεδίων, δηλαδή, εξαιτίας ανεπάρκειας κεφαλαίων και πρόσβασης σε κεφάλαια μέσω μακροπρόθεσμης χρηματοπιστωτικής στήριξης, δεδομένου ότι για τα τραπεζικά ιδρύματα οι ΜμΕ συνδέονται με υψηλότερο πιστωτικό κίνδυνο, σε σύγκριση με τις μεγάλες επιχειρήσεις που υποχρεούνται να προβαίνουν σε λεπτομερή δημοσιοποίηση των οικονομικών τους στοιχείων.

Επομένως, για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις η εξεύρεση κεφαλαίων αναδεικνύεται σε ένα από τα βασικότερα προβλήματά τους. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ύπαρξη **αβεβαιότητας και υψηλού κινδύνου** αποτυχίας, που είναι συνυφασμένος με τις ΜμΕ, οι οποίες είναι συχνά βραχύβιες και χωρίς αξιόπιστα οικονομικά στοιχεία, καταλήγοντας να μην εμπνέουν εμπιστοσύνη σε επίδοξους επενδυτές. Ακολούθως, και συνεπεία του προηγούμενου, το παραπάνω οφείλεται στην **αδυναμία ανεύρεσης επαρκών εγγυήσεων**, και, τέλος, στον κατά κανόνα **οικογενειακό** τους χαρακτήρα με ό,τι αυτός συνεπάγεται, όπως αναλύεται ανωτέρω. Μπορεί δηλαδή να αποδοθεί κατά ένα μεγάλο ποσοστό στην ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ χρηματοδοτών και επιχειρήσεων και είναι σαφές ότι συνιστά παράγοντα κατασταλτικό για την εξέλιξη και την ανάπτυξή τους.

Κατά κοινή ομολογία, οι ΜμΕ έχουν διαφορετικές ανάγκες και αντιμετωπίζουν πολύ διαφορετικές προκλήσεις και δυσκολίες στη χρηματοδότησή τους σε σχέση με τις μεγάλες επιχειρήσεις. Επομένως, εξαρτώνται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από διάφορες πηγές χρηματοδότησης, όπως η τραπεζική και άλλα χρηματοδοτικά εργαλεία.

Σε γενικές γραμμές, οι ΜμΕ μπορούν για τη χρηματοδότησή τους να βασίζονται λιγότερο ή περισσότερο σε μια σειρά λύσεων, οι οποίες μπορούν να ταξινομηθούν αδρά σε εσωτερικές και εξωτερικές πηγές.

2.8.1 ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Οι **εσωτερικές πηγές** χρηματοδότησης είναι αυτές που παρέχουν το μεγαλύτερο τμήμα του κεφαλαίου και του χρηματοοικονομικού ιστού μιας μικρής επιχείρησης και απαρτίζονται από:

- την προσωπική περιουσία του επιχειρηματία, συχνότερα εν είδει αποταμιεύσεων, ενυπόθηκου δανείου ή ενδεχομένως,
- χρήματα που συγκεντρώθηκαν από την οικογένεια και τους φίλους του επιχειρηματία. Η πηγή αυτή συχνά αναφέρεται ως τα “3 Fs” της χρηματοδότησης των μικρών νεοφυών επιχειρήσεων και είναι τα αρχικά των αγγλικών λέξεων Founder/ιδρυτής, Family/οικογένεια και Friends/φίλοι,
- για τις εν λειτουργία επιχειρήσεις, εσωτερική χρηματοδότηση προσπορίζει και η χρήση των αδιανέμητων κερδών.

2.8.2 ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Ως προς την **εξωτερική χρηματοδότηση**, οι κύριες πηγές είναι:

- **Εθνική χρηματοδότηση.**

Κρατικές επιχορηγήσεις από το Ελληνικό Δημόσιο μέσω Αναπτυξιακών Νόμων. Επομένως, πηγή χρηματοδότησης Η Πολιτεία, με παροχή

- κρατικών εγγυήσεων,
 - επιδοτήσεων επιτοκίων,
 - επενδυτικών κεφαλαίων Δημόσιου Τομέα, πχ επιχορηγήσεων ή “ήπιων δανείων”/soft loans,
 - άμεσων χρηματοδοτήσεων, με συμμετοχή σε δανειακά κεφάλαια από κοινού με πιστωτικά ιδρύματα,
 - έμμεσων χρηματοδοτήσεων, με τη μορφή επιβολής μειωμένων εισφορών και φοροελαφρύνσεων.
- **Κοινοτική Χρηματοδότηση.** Πρόκειται για ενισχύσεις μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων, κατευθυνόμενων από διάφορες επίσημες πολιτικές και στρατηγικές επιλογές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εντασσόμενων σε εκπονούμενα πλαίσια στήριξης και λοιπές

ευρωπαϊκές πολιτικές και δράσεις ενίσχυσης των ΜμΕ. Τα ποικίλα αυτά μέσα εκδήλωσης και εφαρμογής των **Ευρωπαϊκών Πολιτικών** (Αναπτυξιακής, Συνοχής, ειδικότερων για τις ΜμΕ κλπ.), όπως οι Ευρωπαϊκοί Επενδυτικοί και Αναπτυξιακοί Νόμοι, τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης, τα Κοινοτικά Προγράμματα Παροχής Εγγυήσεων υπέρ των ΜμΕ κλπ., υλοποιούνται συνήθως μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος, με ένα μεγάλο τμήμα των οικονομικών και επιχειρηματικών κινδύνων τους να αναλαμβάνεται από φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα, όπως το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ΕΤΕΑΝ).

Αυτού του τύπου οι προσπάθειες έχουν πληθύνει τα τελευταία χρόνια και είναι ενδεικτικές της μετατόπισης του ενδιαφέροντος προς τις ΜμΕ. Ένα παράδειγμα τέτοιας δράσης, γνωστής ως “πακέτο Γιουνκέρ”, αφορά τη χρηματοδότηση των ΜμΕ από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ)¹⁷ με χρήση υφιστάμενων χρηματοοικονομικών εργαλείων, όπως το SME Window του Επενδυτικού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων (EFSI), που μπορεί να γίνει μέσω του τραπεζικού συστήματος ή του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων (EIF) -εκεί που το EIF δύναται να συμμετέχει- ή και μέσω επενδυτικών ταμείων ή εταιρειών επενδυτικών συμμετοχών.

- **Επενδυτικά κεφάλαια** δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Πρόκειται για χρηματοοικονομικές επενδύσεις σε εταιρίες μη εισηγμένες, με διαφαινόμενες όμως σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες, με την προοπτική να αποδώσουν υπολογίσιμα κεφαλαιακά οφέλη, υπό τον τύπο υπεραξίας μέσω μιας εξόδου, ανάλογα με τον επιπρόσθετο κίνδυνο και την έλλειψη ρευστότητας μιας επένδυσης που δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο ελεύθερων συναλλαγών για όσο διάστημα ο επενδυτής είναι δεσμευμένος στην επιχείρηση. Είναι αυτά που μπορούν να χρησιμεύσουν για τη γεφύρωση του ενδεχόμενων χασμάτων μεταξύ των κεφαλαίων που προέρχονται από τις εσωτερικές πηγές χρηματοδότησης και των υψηλών κεφαλαίων που απαιτούνται για την εισαγωγή μιας επιχείρησης στο χρηματιστήριο και για την ανεύρεση θεσμικών επενδυτών. Μπορούν να επιτευχθούν είτε με την είσοδο της χρηματοδοτούμενης επιχείρησης στο χρηματιστήριο είτε μέσω πώλησης των μετοχών του επενδυτικού κεφαλαίου ή και των λοιπών μετοχών της επιχείρησης σε μία τρίτη εταιρία.

¹⁷ Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) ανήκει από κοινού στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προβαίνει σε χρηματοδοτήσεις σχεδίων που συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της ΕΕ, τόσο εντός όσο και εκτός της ΕΕ. Οι στόχοι αυτοί συνίστανται σε (1) τόνωση του δυναμικού της Ευρώπης σε θέσεις εργασίας και ανάπτυξη, (2) στήριξη δράσεων για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, (3) προώθηση των ευρωπαϊκών πολιτικών και εκτός των συνόρων της Ένωσης.

Όσον αφορά τα επενδυτικά κεφάλαια, μπορούμε κυρίως να τα κατατάξουμε σε δύο γενικές κατηγορίες, τα Επενδυτικά Κεφάλαια του **Δημόσιου Τομέα**, όπως επιχορηγήσεις και soft loans/ήπια δάνεια, με άμεση συμμετοχή του Δημοσίου στα χορηγούμενα δανειακά προϊόντα και τα Επενδυτικά Κεφάλαια του **Ιδιωτικού Τομέα**, όπως, κεφάλαια **ανεπίσημων επενδυτών** (επιχειρηματικών αγγέλων), **θεσμικά** επενδυτικά κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου, **εταιρικά** επενδυτικά κεφάλαια ή εταιρίες καινοτόμων κεφαλαίων (corporate venture capitals) κλπ. Πιο αναλυτικά, έχουμε:

- **Ανεπίσημα επενδυτικά κεφάλαια**, ή χρηματοδότηση από **επιχειρηματικούς αγγέλους**. Πρόκειται για άτυπους ιδιώτες επενδυτές, που χρηματοδοτούν με δικούς τους χρηματοπιστωτικούς πόρους, δηλαδή με ίδια κεφάλαια την εκκίνηση ενός νέου εγχειρήματος που ξεκίνησε κάποιος άλλος. Στις επενδύσεις τους αυτές οι επιχειρηματικοί άγγελοι αναλαμβάνουν μικρότερους ή μεγαλύτερους κινδύνους παίρνοντας τις σχετικές αποφάσεις με βάση τις εμπειρίες και τα ειδικότερα ενδιαφέροντά τους.
- **Επίσημα/formal ή θεσμικά/institutional επενδυτικά κεφάλαια**. Πρόκειται για κατ' επάγγελμα επενδύσεις στις οποίες προβαίνουν επιχειρήσεις με κεφάλαια που αυτές εξασφαλίζουν από συνταξιοδοτικά ταμεία, τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρίες και άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.
- **Εταιρικά επενδυτικά κεφάλαια/corporate venture capitals ή Εταιρίες Καινοτόμων Κεφαλαίων**. Πρόκειται για μικρές επενδύσεις από μεγάλες επιχειρήσεις σε μικρότερες, ορμώμενες περισσότερο από στρατηγικό και όχι μόνο χρηματοοικονομικό κίνητρο, πχ. με στόχο, μέσω της εκάστοτε δρομολογούμενης συνεργασίας, την απόκτηση τεχνογνωσίας μέσω της διείσδυσης σε νέες τεχνολογίες. Τέτοιου είδους συνεργασίες μπορούν να είναι αμοιβαία επωφελείς, προσδίδοντας αμφίπλευρα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Οι εταιρίες venture capital προσφέρουν κεφάλαια με αντάλλαγμα τη συμμετοχή τους στο μετοχικό κεφάλαιο της χρηματοδοτούμενης επιχείρησης άμεσα ή έμμεσα (με μετατροπή του δανείου σε μετοχικό κεφάλαιο και απόκτηση ποσοστού από αυτό) και βέβαια τη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων της επιχείρησης.
- **Επενδυτικά κεφάλαια του δημόσιου τομέα**. Πρόκειται για τις περιπτώσεις κατά τις οποίες το κράτος γίνεται άμεσα ο παρέχων τα επενδυτικά κεφάλαια υπερβαίνοντας τον απλώς υποστηρικτικό ρόλο του που αρκείται στην παρώθηση των επενδυτικών δραστηριοτήτων των ιδιωτικών κεφαλαίων. Τα κεφάλαια αυτά επενδύονται με κριτήρια όχι απαραίτητως κοινωνικά,

αλλά ενδεχομένως χωροταξικά ή προσδοκώμενου τεχνολογικού οφέλους, περισσότερο με σκοπό να καλύψουν κενά ή να μετριάσουν τυχόν ελλείψεις που διαπιστώνονται στη διαθεσιμότητα των παραδοσιακών επενδυτικών κεφαλαίων.

- **Οι Βραχυπρόθεσμες Εμπορικές Πιστώσεις**, πχ. πιστώσεις από προμηθευτές.
- **Η χρηματοδοτική ή χρηματοοικονομική ή χρηματοπιστωτική μίσθωση/leasing.**

Πρόκειται για μία μέθοδο εκμετάλλευσης παγίου εξοπλισμού, του οποίου δεν αποκτάται από την επιχείρηση η κυριότητα, αφού επί της ουσίας τον μισθώνει αντί να τον αγοράζει, και έχει το δικαίωμα να τον χρησιμοποιεί καταβάλλοντας περιοδικά ένα μίσθωμα (αμοιβή) για ορισμένη χρονική διάρκεια. Αυτή η μορφή δανεισμού μπορεί να υπαγορεύεται από διάφορους λόγους, όπως ιδίως:

- εξαιτίας αδυναμίας απόκτησης ιδιόκτητων παγίων στοιχείων,
- όταν σκοπείται αποδέσμευση επενδυτικού κεφαλαίου, προκρίνοντας αυτό να τοποθετηθεί σε αποθέματα ή πρώτες ύλες, δεδομένου ότι στην περίπτωση του leasing η επιχείρηση αποκτά τα αναγκαία πάγια στοιχεία αποφεύγοντας την άμεση εκταμίευση του απαιτούμενου ποσού.
- όταν αντενδείκνυται η δέσμευση κεφαλαίων σε πάγια που είναι ευάλωτα σε τεχνολογική ή οικονομική απαξίωση και
- για την αποφυγή των δαπανών επισκευής και συντήρησης.

Η χρηματοδοτική μίσθωση ως τύπος χρηματοδότησης έχει μεγαλύτερη επιβάρυνση για την επιχείρηση έναντι της παραδοσιακής χρηματοδότησης, καθώς το πιστωτικό ίδρυμα, πέραν του συνήθους επιτοκίου, προσθέτει στη σύμβαση (μίσθωσης) μεγαλύτερο κόστος, προοριζόμενο να το εξασφαλίζει ως ένα βαθμό έναντι της ανάληψης υπ' αυτού του αυξημένου επιχειρηματικού κινδύνου, καθώς και έναντι του μεγαλύτερου κόστους υποστήριξης της συγκεκριμένου τύπου διαδικασίας.

- **Η πρακτόρευση απαιτήσεων/ factoring** (ή έκπτωση επί του τιμολογίου).
Αφορά την υιοθέτηση των υφιστάμενων ή/και μελλοντικών απαιτήσεων της επιχείρησης, όπως εισπρακτέων λογαριασμών, γραμματίων, κλπ., από εξειδικευμένους οργανισμούς με αντάλλαγμα την παροχή ρευστότητας και υπηρεσιών αξιολόγησης των πελατών και λογιστικής παρακολούθησης των απαιτήσεων. Το factoring έχει υψηλό κόστος, κάτι που το καθιστά μη επιλέξιμο από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.
- **Ο Τραπεζικός Δανεισμός** (μακροχρόνια δάνεια, χρηματοδότηση παγίων, χρηματοδότηση ρευστότητας και επενδυτικών σχεδίων, ανοιχτά δάνεια ή αλληλόχρεοι λογαριασμοί, βραχυχρόνιες τραπεζικές υπεραναλήψεις εντός προεγκεκριμένων πιστωτικών

ορίων/overdraft, μικροπιστώσεις, ενυπόθηκα δάνεια). Η δανειοδότηση μιας επιχείρησης από τραπεζικό οργανισμό ακολουθεί σε γενικές γραμμές την εξής πορεία: υποβολή σχετικού αιτήματος και παροχή της απαιτούμενης πληροφόρησης, αξιολόγηση, μέσω ειδικών εργαλείων, της πιστοληπτικής ικανότητας του υποψήφιου πελάτη, παραχώρηση των αναγκαίων εξασφαλίσεων και εγγυήσεων, απόρριψη ή έγκριση της αίτησης.

Στην περίπτωση της έγκρισης, υπογράφεται μεταξύ των αντισυμβαλλομένων μερών (Τράπεζας-Δανειολήπτη) σύμβαση, η οποία στην περίπτωση των επιχειρηματικών δανείων, μπορεί να έχει είτε τον τύπο (α) **Σύμβασης Δανείου** είτε τον τύπο (β) **Σύμβασης Πίστωσης** μέσω Ανοικτού Αλληλόχρεου Λογαριασμού.

- ο Στην πρώτη περίπτωση, αναφερόμαστε σε διμερή σύμβαση, με τη συνολογηση της οποίας η Τράπεζα παρέχει ένα ποσό κεφαλαίου στην επιχείρηση και αυτή, μετά την εκταμίευσή του, αναλαμβάνει την υποχρέωση επιστροφής του στην πιστώτρια, με καταβολές δόσεων σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα και με την επιβάρυνση κάποιου επιτοκίου.
- ο Η χρηματοδότηση με Σύμβαση Πίστωσης αποσκοπεί στην αντιμετώπιση διαρκών αναγκών της επιχείρησης σε κεφάλαια κίνησης και είναι επίσης διμερής, με την πρόβλεψη, ο ένας εκ συμβαλλομένων να διαθέτει την εμπορική ιδιότητα. Ουσιαστικά πραγματοποιούνται στο λογαριασμό αυτόν πιστώσεις και χρεώσεις με τη μορφή διαδοχικών αναλήψεων, στις οποίες προβαίνει ο πιστούχος (δανειολήπτης) από το λογαριασμό της πίστωσης (δανείου), ακολουθούμενων από τμηματικές καταθέσεις (καταβολές συν τόκους και προμήθειες) στον ίδιο λογαριασμό. Στο κλείσιμο του λογαριασμού, που τελείται περιοδικά, συνήθως ανά 6μηνο, οφείλεται το κατάλοιπο του λογαριασμού.

Η τραπεζική χρηματοδότηση έχει γίνει αρκετά περιοριστική, καθώς οι τράπεζες έχουν κλείσει τη στρόφιγγα των επιχειρηματικών δανείων λόγω των άμεσων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν και οι ίδιες συνεπεία της χρηματοπιστωτικής κρίσης, αλλά και επειδή η δανειοδότηση μικρών επιχειρήσεων με ανεπαρκείς εγγυήσεις ενέχει υψηλό κίνδυνο, την ώρα που τα πιστωτικά ιδρύματα επιδιώκουν να μειώσουν της κινδύνους και την έκθεσή τους σε επισφάλειες. Έτσι, στην καμπύλη της αγοράς χρηματοδότησης/τραπεζικών πιστώσεων των μικρών επιχειρήσεων υπάρχουν **χρηματοδοτικά κενά**, λόγω της μη ταύτισης της ζήτησης από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και της προσφοράς από τις τράπεζες, καθώς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, δεδομένων των συνθηκών της αγοράς είναι πλέον διστακτικά και, επιπλέον, δεν δύνανται να ανταποκριθούν στην υπερβάλλουσα

ζήτηση. Επομένως, η προσφορά τραπεζικών δανείων είναι μικρότερη από τη ζήτηση. Το κενό αυτό μπορεί να χαρακτηριστεί ως πιστωτικός περιορισμός/credit rationing και καταδεικνύει ότι η έως τώρα δανειοδότηση δεν αρκεί για την αντιμετώπιση των αναγκών ρευστότητας των επιχειρήσεων, οπότε καθίσταται επιτακτική η αναζήτηση εναλλακτικών μορφών χρηματοδότησης, όπως οι μικροπιστώσεις, οι εγγυήσεις, τα Venture Capitals και το Crowdfunding¹⁸.

- **Αύξηση μετοχικού κεφαλαίου**, ιδίως μέσω επιχειρηματικών κεφαλαίων
- Άλλοι δίαυλοι και ορισμένες νεωτερικές μέθοδοι που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, όπως η Συμμετοχική Χρηματοδότηση και η διαδικτυακή μικροχρηματοδότηση (Crowdfunding), οι οποίες έχουν αποκτήσει αυξημένη δυναμική τα τελευταία λίγα έτη, μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμες εναλλακτικές διεξόδους, ειδικά για τις ΜμΕ που επιχειρούν να μετασχηματίσουν τις νέες ιδέες σε καινοτομία ή για εκείνες που ετοιμάζονται να αποκτήσουν εξαγωγικό προσανατολισμό. Όμως, και οι χρηματοπιστωτικές εταιρίες επενδύσεων **συμμετοχικών** κεφαλαίων έχουν υποστεί πλήγματα στα επενδυτικά τους χαρτοφυλάκια και στη ρευστότητά τους, λόγω της μακροχρόνιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Γενικά, η προσβασιμότητα των ΜμΕ σε πηγές άντλησης επενδυτικών κεφαλαίων για την έναρξη, την επέκταση ή την αναδιάρθρωσή τους, κατά περίπτωση, διαφέρει από χώρα σε χώρα. Παρά τη δημιουργία ρυθμίσεων και προγραμμάτων για τη βελτίωση της διαθεσιμότητας κεφαλαίων και τη διευκόλυνση της πρόσβασης των ΜμΕ σε αυτά, είναι γεγονός ότι οι μικρότερες επιχειρήσεις εξακολουθούν επί το πλείστον να εξαρτώνται από τον **τραπεζικό δανεισμό** για την εξωτερική τους χρηματοδότηση, ο οποίος, μολονότι δεν αποκλείει κανέναν κλάδο και βασίζεται τόσο στη χρήση χρηματοοικονομικών μοντέλων και στη λήψη εξασφαλίσεων όσο και στις σχέσεις των τραπεζών με την επιχειρηματική τους πελατεία, παρουσιάζει εντούτοις προβλήματα, κυρίως λόγω των εφαρμοζόμενων πρακτικών αξιολόγησης του κινδύνου υπό καθεστώς αβεβαιότητας, κάτι που οφείλεται μεταξύ άλλων στην ασύμμετρη πληροφόρηση και στον ηθικό κίνδυνο/moral hazard. Η κατάληξη είναι η ύπαρξη χρηματοδοτικών κενών, ιδίως για τις αιτούσες επιχειρήσεις που είναι μικρές, δηλαδή χωρίς σημαντική αξία περιουσίας και επομένως χωρίς επαρκείς εξασφαλίσεις, αλλά και λόγω της παρεισφρήσεως της δυσμενούς επιλογής/adverse

¹⁸ Η συμμετοχική χρηματοδότηση (χρηματοδότηση από το πλήθος) και η διαδικτυακή μικροχρηματοδότηση. Πιο αναλυτικά: εναλλακτική μέθοδος άντλησης κεφαλαίων μέσω της συλλογικής προσπάθειας φίλων, οικογενειών, πελατών και μεμονωμένων επενδυτών. Αυτή η προσέγγιση εντάσσεται στη συλλογική προσπάθεια μιας μεγάλης ομάδας ατόμων - κυρίως μέσω των κοινωνικών δικτύων και εξειδικευμένων πλατφορμών - αξιοποιώντας τα δίκτυά τους για μεγαλύτερη εμβέλεια και έκθεση.

selection, όπου αιτήσεις δανείων για βιώσιμα εγχειρήματα με καλή προοπτική επανείσπραξης απορρίπτονται αδιακρίτως μαζί με τις χωρίς πιστοληπτική προοπτική αιτήσεις.

Γι' αυτούς τους λόγους, όταν τα πιστωτικά ιδρύματα προβαίνουν σε χρηματοδότηση ΜμΕ, πέραν των απαιτούμενων εγγυήσεων, επιβάλλουν μεγάλες εμπράγματα εξασφαλίσεις και υψηλά επιτόκια, που ως κόστος δανείου, καθιστούν τη δανειοδότηση ακριβή για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Η εφαρμογή προγραμμάτων εγγύησης επιχειρηματικών πιστοδοτήσεων υπό την αιγίδα του κράτους ή της ευρωπαϊκής κοινότητας είναι μία διέξοδος σε τέτοιες περιπτώσεις επιχειρήσεων που προσκρούουν σε εμπόδια ως προς τη λήψη πιστώσεων εξαιτίας ανεπαρκούς πιστοληπτικού προφίλ.

Την ίδια στιγμή, τα **επενδυτικά κεφάλαια**, όντας περισσότερο επιθετικά σε σχέση με τις τράπεζες στην ανάληψη κινδύνων, επιδιώκουν υψηλές αποδόσεις και γι' αυτό ενδιαφέρονται μόνο για συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας ή τύπους χρηματοδότησης, που συνήθως δεν συμπεριλαμβάνουν τις ΜμΕ. Επιπλέον, πριν την ικανοποίηση οποιασδήποτε αίτησης, εφαρμόζουν διαδικασίες "due diligence", δηλαδή "εξονυχιστικού νομικού και οικονομικού ελέγχου", που είναι χρονοβόρες και καταλήγουν σε χρηματοδότηση λιγότερου από το 3% των παραληφθέντων αιτήσεων, ενώ μπορεί να ζητούν εκχώρηση του ελέγχου ή ενεργό συμμετοχή στη διοίκηση/management της επιχείρησης. Περίπου μία δεκαετία πριν, στην ελληνική πραγματικότητα του **2008**, η αυτοχρηματοδότηση και ο δανεισμός από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ήταν μακράν οι κυριότερες μορφές χρηματοδότησης ιδίως των νέων ΜμΕ, σε ποσοστό άνω του 90%.

Συνεπεία, λοιπόν, των εμποδίων πρόσβασης σε μακροχρόνιο δανεισμό, οι ΜμΕ προσφεύγουν κυρίως σε **εσωτερικές** πηγές χρηματοδότησης, όπως προσωπικές αποταμιεύσεις και κεφάλαια προερχόμενα από την οικογένεια, φίλους και συνεργάτες, και σε **βραχυπρόθεσμες** δανειακές λύσεις και εμπορικές πιστώσεις από προμηθευτές, ενώ δεν φαίνεται να στρέφονται σε εναλλακτικά χρηματοοικονομικά εργαλεία, όπως το Leasing/χρηματοδοτική μίσθωση, το factoring/πρακτόρευση επιχειρηματικών απαιτήσεων ή τα, νεότερα, venture capitals/κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών υψηλού κινδύνου κλπ.

Όμως, η εξασφάλιση πρόσβασης σε εξωτερικές πηγές χρηματοδότησης, ως ανωτέρω, είναι, όπως προαναφέρθηκε, κρίσιμης και ζωτικής σημασίας. Γι' αυτό οι επιχειρηματίες και δη οι νέοι επιβάλλεται να εξοικειώνονται με τους ποικίλους διαύλους εξεύρεσης κεφαλαίων από

τα πρώτα κιάλας επιχειρηματικά τους βήματα, ώστε να μπορούν να αξιοποιούν όλες τις διαθέσιμες εναλλακτικές δεξαμενές, καθώς, η έλλειψη ή η ανεπάρκεια πιστοδοτικών πηγών, που συνεχεται με ελλείψεις ρευστότητας, ιδιαίτερα στις πρώτες φάσεις ενός επιχειρηματικού εγχειρήματος, είναι ικανή να απειλήσει με αποτυχία ολόκληρη την επιχειρηματική τους προσπάθεια, ασχέτως αν τα αγαθά που προσφέρουν είναι επιτυχή και ανταποκρινόμενα στην καταναλωτική ζήτηση. Επιπλέον, είναι αληθές ότι, σε κάποιο σημείο της αναπτυξιακής τους πορείας, οι ανάγκες κάθε επιχείρησης συγκεκριμενοποιούνται και έτσι καθίσταται αναγκαία η αγορά των κεφαλαιουχικών περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης και όχι πλέον η μίσθωσή τους.

Στο σημείο της πρόσβασης σε εξωτερικές πηγές χρηματοδότησης, υπεισέρχεται η αξία της εκπόνησης business plan/επιχειρηματικού σχεδίου και της έκδοσης ενημερωτικών καταστάσεων, με επίσημα στοιχεία χρηματοοικονομικά και περιουσιακά της επιχείρησης, τα οποία θα μπορέσουν να συγκεντρώσουν έναν ικανό βαθμό κύρους και αξιοπιστίας, που είναι ιδιαίτερα χρήσιμα εφόδια για την προσέλκυση επενδυτικών κονδυλίων, αλλά θα μπορούν να λειτουργήσουν και ως εξασφαλίσεις για δανειοδότηση.

Δεδομένου ότι η κατά το δυνατόν, καλύτερη εξισορρόπηση των μακροπρόθεσμων **απαιτήσεων**, που αφορούν τις κύριες επενδύσεις της επιχείρησης (κτίρια, υποδομές, μηχανολογικό εξοπλισμό κλπ.), με τις μακροπρόθεσμες **υποχρεώσεις** λειτουργεί καταλυτικά για την οικονομική ευρωστία μιας επιχείρησης, γίνεται κατανοητό ότι είναι θεμελιώδους σημασίας λάθος η χρηματοδότηση πχ., παγίων μέσω βραχυπρόθεσμης δανειοδότησης, όπως, από δάνεια κεφαλαίων κίνησης, και αυτό διότι τα πάγια αποδίδουν διαχρονικά τα οφέλη τους στην επιχείρηση, ενώ ο βραχυπρόθεσμος δανεισμός είναι βραχυπρόθεσμα απαιτητός, δηλαδή δημιουργεί πιο άμεσες υποχρεώσεις.

2.9 ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε κάθε ευρωπαϊκή οικονομία οι ΜμΕ αποτελούν πάνω από το 99% των επιχειρήσεων. Αυτό σε συνδυασμό με τη νευραλγική σημασία που τους προσδίδει η συμβολή τους στην οικονομία, σύμφωνα με τους δείκτες απασχόλησης και εισοδήματος, αλλά και στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής, τις καθιστά μείζονα προτεραιότητα της πολιτικής της Ε.Ε..

Προκειμένου, ωστόσο, να διασφαλίζεται ότι τα διάφορα μέτρα υποστήριξης χορηγούνται μόνο στις επιχειρήσεις εκείνες που τα χρειάζονται πραγματικά, έχει υιοθετηθεί από τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. η ταξινόμηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε μεσαίες (medium),

μικρές (small) και πολύ μικρές (micro) επιχειρήσεις, ανάλογα με ένα συγκεκριμένο συνδυασμό αριθμού απασχολουμένων, πωλήσεων και του συνόλου του ενεργητικού τους, και ακόμα, η ταξινόμηση σε αυτόνομες, συνεργαζόμενες και συνδεδεμένες, ανάλογα με την άσκηση του ελέγχου και το βαθμό εταιρικής εξάρτησης, σε συμμόρφωση προς τη Σύσταση 2003/361/ΕΚ.

Με την υπόψη Σύσταση δίδεται ο ορισμός των ΜμΕ, ως διαρθρωτικό εργαλείο για τον προσδιορισμό τους και για τον εντοπισμό των αδυναμιών και των προοπτικών τους, διευκολύνοντας την πραγματοποίηση στρατηγικών επιλογών και τη χάραξη κατάλληλων πολιτικών για τη στήριξή τους, δεδομένου ότι οι ΜμΕ είναι ιδιαίτερα ευάλωτες έναντι των μεταβολών του οικονομικού περιβάλλοντος, έχοντας να επιδείξουν αξιόλογα πλεονεκτήματα αλλά και τρωτά σημεία, αδυναμίες και περιοριστικά στοιχεία.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ 2^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- Deakins, David και Freel, Mark, Επιμέλεια: Πέκκα-Οικονόμου, Βικτώρια, Χατζηδημητρίου, Ιωάννης, “Επιχειρηματικότητα & μικρές επιχειρήσεις-Νεοφυείς επιχειρήσεις: Μία δυναμική απάντηση των νέων στην ανεργία” (2015), Εκδ. Rosili
- Deakins, David και Freel, Mark (2012), Επιμέλεια: Πέκκα-Οικονόμου, Βικτώρια, Χατζηδημητρίου, Ιωάννης, “Επιχειρηματικότητα & μικρές επιχειρήσεις”, (2017), Εκδ. Rosili
- Κέφης, Βασίλης Ν., Παπαζαχαρίου, Πέτρος, “Το επιχειρηματικό όραμα σε business plan” (2009), Εκδ. Κριτική
- Storey, David J., Greene, Francis J., Επιμέλεια: Χασσίδ, Ιωσήφ, Φαφαλιού, Ειρήνη, “Επιχειρηματικότητα για μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις”, (2011), Εκδ. Κριτική

ΑΡΘΡΑ

- Capiello, Lorenzo, Kadareja, Arhan, Kok, Christoffer and Protopapa, Marco, “Do Bank Loans and Credit Standards Have an Effect on Output? A Panel Approach for the Euro Area”, (2010) European Central Bank, Social Science Research Network-SSRN, Working Paper 1150, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1535995 or <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwp/ ECBWP1150.pdf> Προσπέλαση 15/4/2019

- Georgiou, Miltiades, N. (2012b) “Consumption-Led Growth: A Worldwide Panel Data Analysis (2006–2011)”, (2012), Social Science Research Network-SSRN, <http://ssrn.com/abstract=2179569> Προσπέλαση 2/4/2019
- Georgiou, Miltiades, N. “Economic Growth, Economic Freedom, Globalization and Entrepreneurship”, (2015), Social Science Research Network-SSRN, <http://ssrn.com/abstract=2593403> Προσπέλαση 2/4/2019
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2593403
- Ghosh, Amit, “Banking-industry specific and regional economic determinants of non-performing loans: Evidence from US states”, (2015), Journal of Financial Stability, Vol.20, 93–104, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1572308915000881?via%3Dihub>
Προσπέλαση 18/4/2019
- Jarmuzek, Mariusz and Rozenov, Rossen, “Excessive Private Sector Leverage and Its Drivers: Evidence from Advanced Economies”, (2017), International Monetary Fund-IMF, Working Paper 17/72, <http://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2017/03/28/Excessive-Private-Sector-Leverage-and-Its-Drivers-Evidence-from-Advanced-Economies-44770> Προσπέλαση 15/4/2019
- Kerry, Wili, Portier, Jean, Ruggerone, Luigi and Verkoren, Constant, “What a Drag: The Burden International Journal of the Economics of Business, of Non-Performing Loans in the Euro Area”, (2014), International Monetary Fund-IMF, Vol.16 (2), 189-203, <https://blog-imfdirect.imf.org/2014/06/23/what-a-drag-the-burden-of-nonperforming-loans-on-credit-in-the-euro-area> Προσπέλαση 15/4/2019
- Lee, Jim, “Does size matter in firm performance? Evidence from US public firms”, (2009), International Journal of the Economics of Business, Vol.16 (2), 189-203, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13571510902917400> Προσπέλαση 14/4/2019

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- <https://www.anko-eunet.gr/articles/el/News/readabout/to-topio-ton-mesaion-kai-mikron-epixeiriseon-mme-stin-ellada-to-epixeirimatiko-profil-pou-antexei-stin-krisi>
Προσπέλαση 14/4/2019
- <https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/oikodelt201712.pdf> Προσπέλαση 29/3/2019

- https://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Publications/EcoBulletin.aspx?Filter_By=1, Οικονομικό Δελτίο ΤτΕ, Προσπέλαση 29/3/2019
- <https://www.bankofireland.com/>
- <https://blogs.imf.org>
- <https://blog-imfdirect.imf.org/2014/06/23/what-a-drag-the-burden-of-nonperforming-loans-on-credit-in-the-euro-area>
- <http://www.csringreece.gr/files/research/CSR-1470652471.pdf> Έρευνα συγκυρίας, ΜμΕ: Απασχόληση, (2016), ΕΤΕ. Προσπέλαση 01/02/2019
- <http://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2017> Προσπέλαση 8/4/2019
- <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1150.pdf> Προσπέλαση 15/4/2019
- <http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/> Προσπέλαση 8/4/2019
- [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics on small and medium-sized enterprises#SME definition](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises#SME_definition) Statistics on small and medium-sized enterprises, Eurostat, (May 2018), Προσπέλαση 30/3/2019
- [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics on small and medium-sized enterprises](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises) Προσπέλαση 30/3/2019
- [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics on small and medium-sized enterprises#Country by country analysis](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises#Country_by_country_analysis) Προσπέλαση 30/3/2019
- [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics on small and medium-sized enterprises#Why is the .27SME vs large enterprise.27 discussion relevant.3F](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises#Why_is_the_.27SME_vs_large_enterprise.27_discussion_relevant.3F) Προσπέλαση 30/3/2019
- https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/fiche_sme_el.pdf Πολιτική Συνοχής της Ε.Ε. Προσπέλαση 30/3/2019
- https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en SME Performance Review, 2018, SBA Fact Sheet - Greece, Προσπέλαση 28/3/2019,

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ : <https://imegsevee.gr/δημοσιεύσεις/2018-sba-ενημερωτικό-δελτίο-ελλάδα-2018-sba-fact-sheet-greece/> Προσπέλαση 28/3/2019

- <http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/sme-definition/>
Προσπέλαση 14/4/2019
- https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/taxation_el "SME taxation in Europe. An empirical study of applied corporate income taxation for SMEs compared to large enterprises", (2015), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Luxembourg. Προσπέλαση 29/3/2019
- <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/11373/attachments/1/translations/en/renditions/pdf/8/4/2019>
- https://ec.europa.eu/growth/content/sme-taxation-europe—empirical-study-applied-corporate-income-taxation-smes-compared-0_en Προσπέλαση 13/4/2019
- https://ec.europa.eu/growth/access-to-finance_el
- https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_research-innovation_el.pdf, Ενημερωτικό δελτίο με τίτλο “Έρευνα και Καινοτομία”, (16/11/2017), Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Προσπέλαση 24/3/2019
- <https://www.ependyseis.gr> Προσπέλαση 10/4/2019
- <http://www.epixeiro.gr/article/99061> Προσπέλαση 8/4/2019
- <https://www.etean.gr/PublicPages/HomePage.aspx> Προσπέλαση 1/4/2019
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32003H0361> Προσπέλαση 11/4/2019
- <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:el:PDF>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3An26026> Οδηγός Χρήσης του Ορισμού των ΜμΕ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Προσπέλαση 14/4/2019
- https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjh2tHK1s_gAhVwzoUKHaufBgIQfjACegQICBAC&url=https%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fdocsroom%2Fdocuments%2F15582%2Fattachments%2F1%2Ftranslations%2Fel%2Frendition%2Fpdf&usq=AOvVaw0yB4rbon94zl_QH3mQ_hnE Οδηγός Χρήσης του Ορισμού των ΜμΕ, Προσπέλαση 25/3/2019
- <http://www.europarl.europa.eu/highlights/el/1001.html>

- <https://www.euro2day.gr/news/economy/article/1590879/rd-h-ellhnikh-proodos-den-ekleise-to-hasma-me-thn.html> Προσπέλαση 8/4/2019
- <https://imegsevee.gr/> Προσπέλαση 28/3/2019
- <https://imegsevee.gr/δημοσιεύσεις/πώς-θα-μετατρέψουμε-το-μικρό-μέγεθος-των-ελληνικών-επιχειρήσεων-σε-συγκριτικό-πλεονέκτημα/> Προσπέλαση 29/3/2019
- https://imegsevee.gr/wp-content/uploads/2018/09/deltio_SEPTEMBER_2018.pdf ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, Το υπ' αρ. 20, 2/2018 6μηνιαίο Δελτίο Οικονομικού Κλίματος για τις ΜμΕ, Προσπέλαση 29/3/2019
- <https://imegsevee.gr/δημοσιεύσεις/εξαμηνιαία-αποτύπωση-κλίματος-στις-μικρές-επιχειρήσεις-ιούλιος-2018-με-γσεβее/> Προσπέλαση 29/3/2019
- <https://imegsevee.gr/δημοσιεύσεις/2018-sba-ενημερωτικό-δελτίο-ελλάδα-2018-sba-fact-sheet-greece/> Προσπέλαση 28/3/2019
- <http://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2017/03/28/Excessive-Private-Sector-Leverage-and-Its-Drivers-Evidence-from-Advanced-Economies-44770> Προσπέλαση 13/4/2019
- <https://www.imf.org/external/index.htm> Προσπέλαση 12/4/2019
- <http://iobe.gr> Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), Προσπέλαση 13/4/2019
- <http://www.insider.gr/eidiseis/oikonomia/76352/sev-pos-tha-anoixoun-8000-nees-epiheiriseis> Προσπέλαση 01/02/2019
- <http://www.kathimerini.gr/937907/article/oikonomia/epixeirhseis/h-mege8ynsh-twn-mme-apotelei-to-kleidi-gia-thn-anapty3h> Προσπέλαση 24/3/2019
- <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/γπο-anatheorisi-o-orismos-ton-mikromesaion-epiheiriseon-mme> Προσπέλαση 12/4/2019
- <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1328019/sumbouleutiki-gia-tis-mme> Προσπέλαση 24/3/2019
- <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1326486/ceo-papastratos-monodromos-biosimotita-epixeiriseon-metamorfosi> Προσπέλαση 1/4/2019
- <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1315425/4-stis-10-mme-ependuoun-stin-kainotomia>

- <http://www.naftemporiki.gr/story/1327535/mme-i-elleipsi-reustotitas-epideinonei-ta-problimata>.
- <https://www.naftemporiki.gr/story/1322798/oi-mesaies-kai-mikres-epixeiriseis-pou-theloume>
- <https://www.nbg.gr/el/the-group/press-office/e-spot/reports?cat=B0FBEX7Nxxnr2PbnUdXQvFGjJA%3d>, Έρευνες Συγκυρίας, ΕΤΕ
- https://www.nbg.gr/greek/the-group/press-office/e-spot/reports/Documents/SMEs_exports_April2018.pdf, Έρευνα Συγκυρίας, ΜΜΕ: Εξωστρέφεια, (2018), ΕΤΕ
- <http://newpost.gr/oikonomia/655897/korkidhs-anakampsh-mesa-apo-th-sthriksh-twn-mme>
- <https://www.newsbeast.gr/financial/arthro/3352703/mikromesees-epichirisis-ke-danismos>
- <http://www.oecd.org/cfe/smes/financing-smes-and-entrepreneurs-23065265.htm> “Financing SMEs and Entrepreneurs”, (2019) Προσπέλαση 13/4/2019
- <https://www.patrasevents.gr/article/329809-oesna-oi-mikromesaies-epixeiriseis-apoloun-simantiko-pilona-tis-oikonomias> Προσπέλαση 25/3/2019
- <http://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691150> Προσπέλαση 8/4/2019
- <http://www.sev.org.gr/tomeis-drason/tomeas-viomichanias-anaptyxiakon-politikon-diktyon/mesaies-kai-mikres-epicheiriseis/> Προσπέλαση 8/4/2019
- http://www.sev.org.gr/uploads/Documents/50669/SMEs_partA.PDF Μελέτη ΣΕΒ και ΕΥ με θέμα: “Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα” Προσπέλαση 22/3/2019
- http://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/50656/SMEs_partB_summary.pdf Μελέτη ΣΕΒ & ΕΥ: “Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα” Προσπέλαση 22/3/2019
- <http://www.sev.org.gr/vivliothiki-tekmiriosi/erevnes-meletes-2/>
- <file:///C:/Users/Karma/Downloads/Greece%20-%202016%20SBA%20Fact%20Sheet.pdf> SBA Fact Sheet Greece, (2016), European Commission
- [file:///C:/Users/Karma/Downloads/EU-28%20SBA%20Fact%20Sheet%202018%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Karma/Downloads/EU-28%20SBA%20Fact%20Sheet%202018%20(2).pdf)
- <https://www.worldbank.org/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι εθνικές χρηματοπιστωτικές κρίσεις στην Ευρωζώνη είχαν σημαντικές αρνητικές συνέπειες σε χώρες-μέλη, με τη “διάσωση” της Ελλάδας μόνο από την Ευρωπαϊκή Ένωση να αποτιμάται σε εκατοντάδες δισεκατομμύρια ευρώ. Η καταναλωτική συμπεριφορά στην Ελλάδα μεταβλήθηκε, λόγω της σοβαρής έλλειψης ρευστότητας και της μείωσης των εισοδημάτων, και πλέον προσανατολίζεται μόνο στην εξυπηρέτηση των άμεσων και βασικών βιοτικών αναγκών καθώς και σε κάποιες στοχευμένες αγορές, ενώ διαπιστώνεται δυσκολία εκπλήρωσης άλλων, λιγότερο επιτακτικών αναγκών.

Όλα αυτά επέφεραν βεβαίως σοβαρές επιπτώσεις, οι οποίες συνοψίζονται επιγραμματικά κυρίως στις εξής:

- Πτώση του τζίρου.
- Έλλειψη ρευστότητας.
- Προβληματική εξυπηρέτηση υφιστάμενων δανειακών, ασφαλιστικών και λοιπών υποχρεώσεων, και συσσώρευση χρεών.
- Αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPLs¹⁹) και των μη εξυπηρετούμενων πιστωτικών ανοιγμάτων (NPEs²⁰) γενικότερα.
- Κάμψη της τραπεζικής χρηματοδότησης και δυσκολίες λήψης νέων δανείων λόγω, μεταξύ άλλων, της επιδείνωσης των τραπεζικών χαρτοφυλακίων.
- Υπερβολική φορολόγηση.

3.2 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η οικονομική κρίση προκάλεσε λοιπόν μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος και κατά συνέπεια μείωση της ζήτησης και του τζίρου των ΜμΕ, οι οποίες βασίζονται κυρίως στην εγχώρια κατανάλωση. Φαίνεται όμως ότι, αν και η ως άνω πτώση της καταναλωτικής ζήτησης, επιβλήθηκε κατ’ αρχήν εξαιτίας των οικονομικών συνθηκών της χώρας, τελικά μετουσιώνεται σε κατασταλαγμένη αγοραστική συνείδηση, καθώς εν μέσω των

¹⁹ <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2005/05-29.pdf>

²⁰ <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/449824/EBA-ITS-2013-03+Final+draft+ITS+on+Forbearance+and+Non-performing+exposures.pdf>

συγκεκριμένων συνθηκών οι καταναλωτές (και πελάτες των επιχειρήσεων) εκπαιδεύτηκαν να προβαίνουν σε έρευνα αγοράς, να ενδιαφέρονται για value for money αγορές και να επιλέγουν πιο ορθολογικά.

Η έλλειψη ρευστότητας είναι υπαρκτός κίνδυνος, ως απόρροια της τρέχουσας οικονομικής κρίσης, και αποτελεί ίσως το μεγαλύτερο εφιάλτη για τις ΜμΕ, αφού συνδέεται με τη δυνατότητα ή την αδυναμία της εύρυθμης και αδιάλειπτης λειτουργίας τους και μπορεί να επιτρέψει ή να απειλεί τη βιωσιμότητά τους. Έτσι, μέσα στο περιβάλλον της κρίσης, οι ΜμΕ έρχονται αντιμέτωπες αφενός με καθυστερήσεις εισπράξεων²¹ από την πλευρά των πελατών τους και αφετέρου με άρνηση πιστώσεων ή και με απαίτηση για προκαταβολικές πληρωμές από τους προμηθευτές τους, υπό το φόβο επαπειλούμενης μη αποπληρωμής των προμηθειών. Τα προβλήματα ρευστότητας για τις ΜμΕ επιτάθηκαν ακόμα περισσότερο εξαιτίας του παροπλισμού των μεταχρονολογημένων επιταγών και εκτοξεύτηκαν με την επιβολή των κεφαλαιακών ελέγχων (capital controls) από 28 Ιουνίου 2015, η οποία επέφερε πρωτοφανή πτώση στις πωλήσεις της ελληνικής βιομηχανίας, προκαλώντας έμφραγμα στη λειτουργία των ελληνικών επιχειρήσεων και κλιμακώνοντας τη δυσχέρεια της πρόσβασής τους σε τραπεζική δανειοδότηση.

Θα πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι ο τραπεζικός τομέας στην Ελλάδα αδυνατεί όλη αυτήν τη μακρά περίοδο να προσφέρει επαρκή υποστήριξη στους επιχειρηματίες για να επενδύσουν, έτσι ώστε να διευκολυνθεί η έξοδος από το αδιέξοδο της κρίσης. Εξάλλου, βάσει στοιχείων που περιλαμβάνονται σε μελέτη του ΟΟΣΑ, το 2016 τα νέα δάνεια προς Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις στην Ελλάδα ήταν μόλις 1,06 δισ. ευρώ, ποσό που είναι 4 φορές μικρότερο σε σύγκριση με το αντίστοιχο του 2012 και 12 φορές μικρότερο σε σύγκριση με το 2009.

Η συνεχιζόμενη συρρίκνωση των νέων δανείων οφείλεται κυρίως στις συνθήκες ύφεσης που επικράτησαν στη χώρα και στην αδυναμία των Τραπεζών να χορηγήσουν νέα κεφάλαια, λόγω των συσσωρευμένων κόκκινων δανείων και της έλλειψης ρευστότητας. Εξίσου σημαντικό παράγοντα, όμως, αποτελεί και η μείωση της ζήτησης από την πλευρά των ιδίων των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, με μόλις το 21,5% να κάνει αίτηση δανείου το 2016, έναντι 40% το 2010. Αυτό συμβαίνει διότι ένας μεγάλος αριθμός ΜμΕ στην Ελλάδα αντιμετωπίζει δυσχέρεια εξυπηρέτησης παλαιότερων ανεξόφλητων δανείων, ενώ οι περισσότερες δεν διαθέτουν ίδια κεφάλαια για την πραγματοποίηση επενδυτικών σχεδίων.

²¹ https://www.nbg.gr/greek/the-group/press-office/e-spot/reports/Documents/SMES_2012H2_final.pdf

Σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα εξακολουθεί να αποτελεί και το κόστος των δανείων. Παρά το ότι το επιτόκιο δανεισμού για τις ΜμΕ έχει υποχωρήσει τα τελευταία χρόνια, εντούτοις παραμένει ένα από τα υψηλότερα στην ευρωζώνη, αγγίζοντας κατά μέσο όρο το 5,32% για το 2016.

Στην παρούσα συγκυρία ο ελληνικός τραπεζικός τομέας αποβλέπει πρωτίστως να επιλύσει το σοβαρότατο πρόβλημα από τα συσσωρευμένα “κόκκινα δάνεια” (NPLs) και να μειώσει την παραγωγή νέων, βελτιώνοντας τα κριτήρια των πιστώσεων και καθαρίζοντας τους ισολογισμούς, καθώς και να αποκτήσει την απαιτούμενη κεφαλαιακή επάρκεια. Η αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (NPLs) με τρόπο βιώσιμο είναι βασική προτεραιότητα. Έτσι όμως δεν τυγχάνει της αναγκαίας και ζωτικής βοήθειας ο “υγιής και έντιμος επιχειρηματίας”, με αποτέλεσμα μία αναιμική ανάκαμψη. Ευνόητο είναι ότι οι Τράπεζες, σε παγκόσμιο επίπεδο, βοηθούν με την επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης, αλλά αυτό, υπό την προϋπόθεση ότι το τραπεζικό σύστημα δεν βρίσκεται το ίδιο σε κρίση.

Έτσι λοιπόν οι τραπεζικές πιστοδοτήσεις έχουν γίνει πολύ φειδωλές, καθώς τα πιστωτικά ιδρύματα επιδιώκουν να περιορίσουν τους κινδύνους και την έκθεσή τους σε επισφάλειες. Στην καμπύλη της αγοράς των τραπεζικών πιστώσεων για τις μικρές επιχειρήσεις υπάρχουν χρηματοδοτικά κενά, λόγω της μη ταύτισης της ζήτησης από τις μικρές επιχειρήσεις και της προσφοράς από τις τράπεζες, καθώς οι τελευταίες, δεδομένων των συνθηκών της αγοράς δεν είναι πρόθυμες και δεν μπορούν να ανταποκριθούν στην υπερβάλλουσα ζήτηση. Επομένως, η προσφορά τραπεζικών δανείων είναι μικρότερη από τη ζήτηση, προκαλώντας ένα κενό που μπορεί να χαρακτηριστεί ως πιστωτικός περιορισμός/credit rationing.

Ο ιδιωτικός τομέας και δυσανάλογα οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, καθ’ όλη αυτή την περίοδο επωμίστηκαν τη μερίδα του λέοντος των επιπτώσεων και των παράπλευρων απωλειών της οικονομικής ύφεσης, με υπερφορολόγησή τους έπειτα από αλληπάλληλες φορολογικές αυξήσεις, με πτώση του κύκλου των εργασιών τους εξαιτίας της μειωμένης αγοραστικής δύναμης του μέσου καταναλωτή (της πελατείας τους) και όλα αυτά εξακολουθώντας να πασχίζουν για να βρουν χρηματοδοτικά εργαλεία. Μέσα σε αυτό το ζοφερό τοπίο για την επιχειρηματικότητα, η ρευστότητα εξαϋλώθηκε και τα χρέη του ιδιωτικού τομέα διογκώθηκαν ανεξέλεγκτα.

Το μόνο θετικό στοιχείο για τις ΜμΕ είναι το γεγονός ότι στη σύγχρονη πραγματικότητα, ενδεχομένως και υπό το βάρος των αποτυχιών και των πτωχεύσεων, διαπιστώνεται σε κάθε ανεπτυγμένη δυτική οικονομία ένας αναπροσανατολισμός προς τις επιχειρήσεις μικρότερου μεγέθους και συγκέντρωση της προσοχής και της μέριμνας γι’ αυτές, κάτι που μέχρις ενός

βαθμού μπορεί να ερμηνευτεί από την, συνεπεία της κρίσης, συμπίεση των μεγάλων, ενώ ένας ακόμα σημαντικός λόγος είναι η συνεχής εφεύρεση και διάχυση νέων ηλεκτρονικών τεχνολογιών αυτοματισμού, που βελτιώνουν την παραγωγικότητα της μικρής και μεσαίας κλίμακας παραγωγής και κατευθύνουν τα πράγματα προς την απομείωση της βαρύτητας των οικονομιών κλίμακας, τουλάχιστον σε κάποιους τομείς της οικονομίας.

Εν κατακλείδει, παρά τη μεγάλη σπουδαιότητά τους σχετικά με την απασχόληση, το εισόδημα, τη δημιουργικότητα και την υποκίνηση καινοτομιών και τεχνολογικών αλλαγών, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις σήμερα αδυνατούν να ασκήσουν πλήρως το ρόλο τους ως κινητήριες δυνάμεις της ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.

Αυτό, σε ένα μεγάλο βαθμό, συμβαίνει εξαιτίας της τρέχουσας δημοσιονομικής κρίσης της χώρας, αλλά και λόγω της έλλειψης συντονισμένων ενεργειών, ώστε με τα κατάλληλα μέσα και εργαλεία να ενημερωθούν, να ευαισθητοποιηθούν και να υποστηριχθούν οι επίδοξοι, νέοι και οι παλιότεροι επιχειρηματίες για να ανταποκριθούν, με θεωρητική και πρακτική επάρκεια, στις νέες ευκαιρίες και επιταγές του σύγχρονου κόσμου.

3.2.1 ΤΑ ΜΗ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΑ ΔΑΝΕΙΑ

Μία μεγάλη αδυναμία των ΜμΕ, είναι το μικρό τους μέγεθος καθεαυτό, ενώ, ένα πρόσθετο μειονέκτημά τους είναι το ότι δεν διαθέτουν εξειδικευμένο προσωπικό. Εκτός από αυτά, όμως, καλούνται επιπλέον να αντιμετωπίσουν προβλήματα θεσμικά και γραφειοκρατικά, καθώς και το ζήτημα της δυσχερούς και περιορισμένης πρόσβασής τους σε πηγές χρηματοδότησης, όπως ιδίως τα μακροχρόνια δάνεια, και αυτό εξαιτίας του μεγαλύτερου ρίσκου που συνδέεται με τις μικρότερες επιχειρήσεις, οι οποίες αποκλείονται αυτόματα από ορισμένες πηγές χρηματοδότησης, λόγω εμποδίων εισόδου, με κατάληξη, ο τραπεζικός δανεισμός να είναι γι' αυτές μονόδρομος πιστωτικών κεφαλαίων.

Ακριβώς γι' αυτό οι ΜμΕ αντιμετώπισαν μεγάλες δυσχέρειες από την κάμψη ιδίως της τραπεζικής χρηματοδότησης. Στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης οι επιχειρήσεις (μικρές, μεσαίες αλλά ακόμα και μεγάλες) συρρικνώθηκαν σε μέγεθος, πράγμα που αποδίδεται στην ελάττωση της κερδοφορίας τους. Είναι αλήθεια, ότι μία κερδοφόρος επιχείρηση, διαθέτει ρευστότητα που της επιτρέπει, όχι μόνο να αυξάνεται σε μέγεθος αλλά ταυτόχρονα να έχει και χαμηλότερα επίπεδα δανειακής επιβάρυνσης και μεγαλύτερη προοπτική ανταπόκρισης στις δανειακές υποχρεώσεις της, άρα ευλόγως χαμηλότερα

επίπεδα μη εξυπηρετούμενων δανείων/NPLs και μη εξυπηρετούμενων πιστωτικών ανοιγμάτων/NPEs²².

Σε γενικές γραμμές, τα NPLs παρουσιάζουν υψηλή συνάφεια με τη συνολική κατάσταση στη μακροοικονομία, συνδέονται δηλαδή στενά με διάφορες μακροοικονομικές μεταβλητές. Τα δημοσιονομικά ελλείμματα, το δημόσιο χρέος και η ανεργία οπωσδήποτε συμβάλλουν σε αύξηση του όγκου των NPLs, η οποία επιπλέον αποδίδεται σε “χαμηλής ποιότητας” πιστοδοτήσεις (poor credit quality) και στην έλλειψη ρευστότητας, ενώ σημαντικό ρόλο παίζει και ο επιχειρηματικός κύκλος (business cycle). Σημειώνεται ότι ο δείκτης των μη εξυπηρετούμενων πιστωτικών ανοιγμάτων (NPEs) για τη χώρα μας σήμερα υπερβαίνει κατά δέκα φορές τον μέσο ευρωπαϊκό όρο.

Εκτός των ανωτέρω, η μείωση των μισθών επίσης οδηγεί έμμεσα σε αύξηση του όγκου των NPLs, για ευνόητους λόγους σχετιζόμενους με το εισόδημα. Από πλευράς δηλαδή των καταναλωτών, μία αύξηση του μισθού τους ή μία μείωση των φορολογικών τους υποχρεώσεων, αυξάνει το διαθέσιμο εισόδημά τους και άρα τονώνει την κατανάλωση και, υπό ένα άλλο πρίσμα, διευκολύνει την εξόφληση των δανειακών υποχρεώσεών τους (στεγαστικών και καταναλωτικών δανείων), οπότε, μειώνονται και από πλευράς τους τα επίπεδα των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Αντιθέτως, για την πλευρά των επιχειρήσεων, οι αυξήσεις των μισθών συνεπάγονται την αύξηση του κόστους παραγωγής και μεγαλύτερη δυσκολία εκπλήρωσης των δανειακών τους υποχρεώσεων (επιχειρηματικών δανείων).

Επιβαρυντικός είναι και ο υπερβολικός δανεισμός του ιδιωτικού τομέα ήδη από τα προηγούμενα της οικονομικής κρίσης χρόνια, που ενέτεινε τον κίνδυνο αθέτησης των συμβατικά συμφωνημένων υποχρεώσεων (risk of default), και κατέστησε πολύ πιο πιθανή την αύξηση των NPLs και την εμφάνιση πτωχεύσεων στον ιδιωτικό τομέα, ενώ ένας ακόμα παράγοντας που οδηγεί σε διόγκωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων είναι η αύξηση των επιτοκίων και αυτό, διότι καθίσταται ακριβότερο το κόστος εξόφλησής τους.

Πάντως τα τελευταία χρόνια, με κορυφαίο το προηγούμενο έτος, οι συστημικές τράπεζες πέτυχαν μείωση του υπολοίπου των NPLs και αναθεωρούν επί τα βελτίω τους επιχειρησιακούς στόχους τους για περαιτέρω μείωσή του την επόμενη τριετία (2019 – 2021), αξιοποιώντας τις διευκολύνσεις και την άρση πολλών διοικητικών εμποδίων του αναθεωρημένου κανονιστικού και θεσμικού πλαισίου της χώρας, ωστόσο, στα τέλη του 2018,

²² NPEs: Μη εξυπηρετούμενα δάνεια & δάνεια αβέβαιης επανείσπραξης γενικότερα (NPLs & Unlikely to Pay).

ο δείκτης των NPLs²³ παρέμεινε υψηλός, γύρω στο 46% για το επιχειρηματικό χαρτοφυλάκιο, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου προέρχεται από ελεύθερους επαγγελματίες και πολύ μικρές επιχειρήσεις και έπονται οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, ενώ σε καλύτερη κατάσταση βρίσκεται το χαρτοφυλάκιο των μεγάλων επιχειρήσεων, καθώς και τα ναυτιλιακά δάνεια.

3.3 Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΤΩΝ ΜμΕ

Οι μικρές επιχειρήσεις είναι πολύ σημαντικές για την άμεση συνεισφορά τους στα προαναφερθέντα μεγέθη της απασχόλησης, του εισοδήματος και εν γένει στην οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα και στην Ευρώπη και ακόμα πιο σημαντική είναι, ίσως, η ευρύτερα διαδεδομένη πεποίθηση ότι υπάρχει θετική σχέση ανάμεσα στην επιχειρηματικότητα και την οικονομική ανάπτυξη, χωρίς βέβαια η επιχειρηματικότητα να είναι αποκλειστικό προνόμιο των μικρών μόνο επιχειρήσεων. Το σίγουρο πάντως είναι ότι ο έντονα δραστήριος τομέας των μικρών επιχειρήσεων υποκινεί την ανάπτυξη της βιομηχανίας και δημιουργεί ένα ευχάριστα δυσανάλογα μεγάλο μερίδιο νέων θέσεων εργασίας.

Ειδική έρευνα για τις ΜμΕ²⁴, διεξαχθείσα το 2017 και το 2018 από το Εργαστήριο Ηλεκτρονικού Εμπορίου και Επιχειρείν του ΟΠΑ (ELTRUN) με τη συμμετοχή εκατοντάδων εκπροσώπων μικρομεσαίων επιχειρήσεων από πολλούς διαφορετικούς επαγγελματικούς κλάδους, συγκέντρωσε τις κυριότερες προκλήσεις και ευκαιρίες που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ελληνικές Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις. Παράλληλα, αποτυπώνει το επίπεδο χρήσης της τεχνολογίας κατά την καθημερινή λειτουργία τους και την προθυμία των επιχειρήσεων αυτών να εξελιχθούν τεχνολογικά και να εκμεταλλευτούν και αξιοποιήσουν τις δυνατότητες που η τεχνολογία μπορεί να τους προσφέρει. Από την έρευνα αυτή προκύπτει ότι ένα ποσοστό τους, που φτάνει στο 80%, έχει on-line παρουσία ήδη το 2017. Παράλληλα, 4 στους 5 επαγγελματίες δήλωσαν πως μέσω αυτής της διαδικτυακής τους δραστηριότητας έχουν καταγράψει ικανοποιητικά αποτελέσματα στα μεγέθη των επιχειρήσεών τους. Τα κυριότερα συμπεράσματα συνοψίζονται στα εξής:

- Βασικό εμπόδιο και σταθερή δυσκολία παραμένει η υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων από τους φορείς του δημοσίου. Διαπιστώνεται ελλιπής ή πλημμελής ενημέρωση και καθοδήγηση σε πολλά, κομβικά πεδία, από τον αριθμό των

²³ Πίνακας 3.1, Σελ. 121

²⁴ “Προκλήσεις και Ευκαιρίες των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων στην Ελλάδα” <https://www.douleutaras.gr/ereuna-gia-mikromesaies-epixeiriseis/>

εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης που προσφέρονται μέχρι την ευκολία συγκέντρωσης των απαραίτητων δικαιολογητικών.

- Σχεδόν έξι στις δέκα επιχειρήσεις υπέστησαν σημαντική μείωση των εσόδων τους τον τελευταίο χρόνο, αρκετές εκ των οποίων είδαν τον ετήσιο κύκλο εργασιών τους να σημειώνει κάμψη μεγαλύτερη και από 50%.
- Ομοίως, έξι στις δέκα ΜμΕ προέβησαν σε μειώσεις των τιμών προς τους πελάτες τους, απορροφώντας όπως φαίνεται όλες τις αλληπάλληλες, νέες φορολογικές επιβαρύνσεις σε μια προσπάθεια να διατηρηθούν ζωντανές, αλλά και ανταγωνιστικές.
- Υφίστανται έντονα ανταγωνιστικές συνθήκες λόγω της ευρείας και ταχείας διάδοσης της πληροφορίας και της ευκολίας των καταναλωτών να στραφούν σε μία ή σε άλλη επιχείρηση για τα ίδια ή περίπου ίδια αγαθά (υπηρεσίες/προϊόντα). Έτσι, η ποιότητα των υπηρεσιών/προϊόντων που προσφέρουν οι ΜμΕ καθώς και η ικανοποίηση των πελατών, υπογραμμίζονται με διαφορά ως βασικοί παράγοντες επιτυχίας της επιχείρησής τους.
- Η διείσδυση της ψηφιακής τεχνολογίας στις ελληνικές ΜμΕ έχει αισθητά ανοδική τάση. Διαδικτυακή παρουσία έχουν ήδη 4 στις 5 μικρομεσαίες επιχειρήσεις, η οποία θεωρείται και από τις ίδιες τις επιχειρήσεις (σε ποσοστό 75% του συνόλου τους) αποδοτική για την πορεία τους. Ηλεκτρονικά δηλώνουν πως διατηρούν τα στοιχεία των πελατών τους καθώς και τα οικονομικά τους στοιχεία, δύο στους τρεις επιχειρηματίες. Η χρήση των παραδοσιακών μέσων προώθησης περιορίζεται, ενώ απεναντίας τα ηλεκτρονικά μέσα προώθησης κερδίζουν σημαντικό έδαφος. Τρεις στους τέσσερις συμμετέχοντες αναγνωρίζουν τα θετικά αποτελέσματα και τη συνολική επίδραση των ICT τεχνολογιών και δηλώνουν πως θα επιδιώξουν την περαιτέρω τεχνολογική εξέλιξη της επιχείρησής τους στο μέλλον.

Παρά την παρατεταμένη οικονομική ύφεση που συντάραξε τον κόσμο διεθνώς, και την περιρρέουσα αβεβαιότητα για το μέλλον, υψηλά εμφανίζονται τα ποσοστά των συμμετεχόντων που δηλώνουν αισιόδοξοι για το μέλλον της επιχείρησής τους. Ο διευθυντής του Εργαστηρίου ELTRUN, καθηγητής Γεώργιος Δουκίδης συναφώς προς την παραπάνω έρευνα αναφέρει ότι, παρόλη την αρνητική συγκυρία, δεν παύουν να υπάρχουν διορατικοί Έλληνες επιχειρηματίες που εντοπίζουν ευκαιρίες για ανάπτυξη, μέσω της αξιοποίησης των ψηφιακών τεχνολογιών, της πελατοκεντρικής στρατηγικής αντίληψης και της κατάρτισης του προσωπικού.

3.4 Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ

♦ Ο Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος της Παπαστράτος ΑΒΕΣ, θυγατρικής της Philip Morris International Χρήστος Χαρπαντίδης, σε ομιλία του στη διοργάνωση του Οικονομικού Φόρουμ των Δελφών το έτος 2018, χαρακτήρισε ως “μονόδρομο βιωσιμότητας” τη μεταμόρφωση των επιχειρήσεων με βάση την καινοτομία και τις νέες συνθήκες και υποστήριξε ότι οι επιχειρήσεις πρέπει να μετασχηματιστούν αν θέλουν να επιβιώσουν και ότι εάν το «disruption» πραγματοποιείται συνήθως από νεότευκτες και όχι από τις μεγάλες επιχειρήσεις, υπάρχουν και παραδείγματα κολοσσών, όπως η Philip Morris International (PMI) με τη θυγατρική της Παπαστράτος που αποδίδουν ιδιαίτερη βαρύτητα στο αναπόφευκτο του μετασχηματισμού.

♦ Η κα Πέγκυ Αντωνάκου, Διευθύνουσα Σύμβουλος της Microsoft Hellas, Cyprus & Malta έχει σημειώσει χαρακτηριστικά ότι *“Πλέον ένα παιδί στην υποσαχάρια Αφρική έχει στο κινητό του τηλέφωνο τον όγκο και την ποιότητα της πληροφορίας, που πριν από 50 χρόνια διέθετε μόνο ο Πρόεδρος των ΗΠΑ”*, θέλοντας να τονίσει ότι ένα κινητό τηλέφωνο επέφερε τη ριζική μεταβολή, το «disruption» στην τεχνολογία. Ακόμα αναφέροντας χαρακτηριστικές περιπτώσεις disruption σε επιχειρήσεις, εξέθεσε τον τρόπο με τον οποίο οι κτηνοτρόφοι άρχισαν να υιοθετούν την τεχνολογία, ώστε να αυξήσουν την παραγωγικότητα των μονάδων τους. Αναφέρθηκε επίσης στην “αόρατη”, κατά τα λεγόμενά της, επανάσταση του «cloud», που δίνει πληροφορία σε σύνολο συσκευών, ενώ τεράστιο disruption προέβλεψε ότι θα συμβεί και στον τομέα της λιανικής. Πάντως, όπως διευκρίνισε, δεν είναι εφικτό το business disruption χωρίς αλλαγή επιχειρηματικής νοοτροπίας και διάθεση προσαρμοστικότητας στις αλλαγές.

♦ Στην ίδια ως άνω διοργάνωση ο Διευθυντής Καινοτομίας της Coca Cola, κ. Γιάννης Σταμούλης, εκτίμησε ότι για την επίτευξη καινοτομίας χρειάζεται αλλαγή νοοτροπίας αλλά και δεξιότητες και επιπλέον προσαρμοστικότητα των επιχειρήσεων στο επιχειρηματικό και οικονομικό περιβάλλον εντός του οποίου δραστηριοποιούνται καθώς *“η ανάγκη μιας εταιρείας να προσαρμόζεται στις συνθήκες που κυριαρχούν είναι παλιά στην ιστορία του επιχειρείν”*. Το ζητούμενο, κατά τα λεγόμενα του κ. Σταμούλη, είναι ο τρόπος με τον οποίο θα επιτευχθεί η προσαρμογή, που δεν είναι άλλος από την επιλογή και διακράτηση των κατάλληλων ανθρώπων, των ταλέντων που διαθέτουν ικανότητες ευρείας και δια βίου μάθησης, καθώς επίσης τις δυνατότητες και τη διάθεση να αντιδρούν σε disruptions κι έτσι να περνάνε μπροστά διανοίγοντας το δρόμο. Μάλιστα, ανέφερε ότι το κυριότερο απαραίτητο προσόν για τη διενέργεια μιας πρόσληψης στο παρελθόν ήταν η εξειδίκευση,

ενώ στη σύγχρονη αγορά εργασίας οι εταιρείες αναζητούν υποψηφίους με σφαιρική και γενική εκπαίδευση, αλλά επικεντρώνονται περισσότερο στην επιλογή προσωπικού, στο οποίο διαβλέπεται η δυνατότητα και η επιθυμία της διαρκούς και δια βίου μάθησης και το οποίο δεν περιορίζεται αποκλειστικά στους γνωστικούς τομείς που σχετίζονται αυστηρά με τις έως τώρα σπουδές του, αλλά διαθέτει την εσωτερική υποκίνηση, τη διάθεση και φυσικά την ικανότητα να μεταπηδά σε τελείως νέα αντικείμενα. Επικαλέστηκε και παραδείγματα από τις ΗΠΑ, όπου εταιρείες τεχνολογίας αναζητούν μηχανικούς με γλωσσική ευχέρεια, ενώ νομικές σχολές αναζητούν άτομα με μαθηματικές ικανότητες.

3.5 ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο παρόν κεφάλαιο μελετήθηκε ο αντίκτυπος και οι άμεσες κι έμμεσες επιπτώσεις της διεθνούς κρίσης στη λειτουργία, τη βιωσιμότητα, τις επιδόσεις και τα αποτελέσματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Ως κυριότερες επιπτώσεις αναδείχθηκαν η κάμψη του τζίρου, συνεπεία της απομείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος και της ακόλουθης πτώσης της καταναλωτικής ζήτησης, τα προβλήματα έλλειψης ρευστότητας, η αδυναμία ανταπόκρισης σε συμβατικά ανειλημμένες υποχρεώσεις, η διόγκωση των κόκκινων δανείων, ο περιορισμός της τραπεζικής χρηματοδότησης, η επιβολή υπέρογκης φορολόγησης. Ακόμα, εντοπίστηκε ως θετικό στοιχείο για τις ΜμΕ η σημαντική διαπίστωση του αναπροσανατολισμού της προσοχής και της μέριμνας των δυτικών οικονομιών προς τις μικρότερου μεγέθους επιχειρήσεις, με πρωτοβουλίες και δράσεις υποστήριξης κι ενίσχυσής τους, που θα μελετηθούν διεξοδικότερα στο επόμενο κεφάλαιο.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ 3^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- Βλάδος, Χάρης Μιχαήλ, “Παγκόσμια κρίση, καινοτομία και διαχείριση αλλαγής”, (2017), Εκδ. Κριτική
- Deakins, David και Freel, Mark, Επιμέλεια: Πέκκα-Οικονόμου, Βικτώρια, Χατζηδημητρίου, Ιωάννης, “Επιχειρηματικότητα & μικρές επιχειρήσεις-Νεοφυείς επιχειρήσεις: Μία δυναμική απάντηση των νέων στην ανεργία” (2015), Εκδ. Rosili
- Deakins, David και Freel, Mark (2012), Επιμέλεια: Πέκκα-Οικονόμου, Βικτώρια, Χατζηδημητρίου, Ιωάννης, “Επιχειρηματικότητα & μικρές επιχειρήσεις”, (2017), Εκδ. Rosili
- Storey, David J., Greene, Francis J., Επιμέλεια: Χασσίδ, Ιωσήφ, Φαφαλιού, Ειρήνη, “Επιχειρηματικότητα για μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις”, (2011), Εκδ. Κριτική
- Ν. 4446/2016 Πτωχευτικός Κώδικας, Διοικητική Δικαιοσύνη, Τέλη-Παράβολα, Οικειοθελής αποκάλυψη φορολογητέας ύλης παρελθόντων ετών, Ηλεκτρονικές συναλλαγές, Τροποποιήσεις του Ν. 4270/2014 και λοιπές διατάξεις.

ΑΡΘΡΑ

- Bergthaler, Wolfgang, Kang, Kenneth, Liu, Yan, and Monaghan, Dermot, “Tackling Small and Medium Sized Enterprise Problem Loans in Europe”, (2015), International Monetary Fund-IMF Staff discussion note, Challenges in resolving SME problem loans <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1504.pdf> Προσπέλαση 15/4/2019
- Georgiou, Miltiades, N. “Economic Growth, Economic Freedom, Globalization and Entrepreneurship”, (2015), Social Science Research Network-SSRN, <http://ssrn.com/abstract=2593403> Προσπέλαση 2/4/2019 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2593403
- Ghosh, Amit, “Banking-industry specific and regional economic determinants of non-performing loans: Evidence from US states”, (2015), Journal of Financial Stability, Vol.20, 93–104, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1572308915000881?via%3Dihub> Προσπέλαση 18/4/2019
- Jarmuzek, Mariusz and Rozenov, Rossen, “Excessive Private Sector Leverage and Its Drivers: Evidence from Advanced Economies”, (2017), International Monetary Fund-IMF, Working Paper 17/72, <http://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2017/03/28/Excessive-Private-Sector-Leverage-and-Its-Drivers-Evidence-from-Advanced-Economies-44770> Προσπέλαση 15/4/2019

- Kerry, Wili, Portier, Jean, Ruggeroni, Luigi and Verkoren, Constant, “What a Drag: The Burden International Journal of the Economics of Business, of Non-Performing Loans in the Euro Area”, (2014), International Monetary Fund-IMF, Vol.16 (2), 189-203, <https://blog-imfdirect.imf.org/2014/06/23/what-a-drag-the-burden-of-nonperforming-loans-on-credit-in-the-euro-area> Προσπέλαση 15/4/2019
- Louzis, Dimitrios, Vouldis, Aggelos and Metaxas, Vasilios “Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans in Greece: a comparative study of mortgage, business and consumer loan portfolios”, (2010), Bank of Greece, Working Paper, Vol.118, <https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Paper2010118.pdf> Προσπέλαση 12/4/2019

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- <https://www.anko-eunet.gr/articles/el/News/readabout/to-topio-ton-mesaion-kai-mikron-epixeiriseon-mme-stin-ellada-to-epixeirimatiko-profil-pou-antexei-stin-krisi>
Προσπέλαση 14/4/2019
- [https://www.bankofgreece.gr/BogDocumentEn/Policy_proposals_for_management_of_NPLs_portfolios_150313_Raftopoulou_\(en\).pdf](https://www.bankofgreece.gr/BogDocumentEn/Policy_proposals_for_management_of_NPLs_portfolios_150313_Raftopoulou_(en).pdf) Προσπέλαση 8/4/2019
- <https://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/loans.aspx> Προσπέλαση 14/4/2019
- <https://www.banksnews.gr/index.php/top-stories/item/140137-npls-2018> Προσπέλαση 9/4/2019
- <https://blogs.imf.org>
- <https://www.douleutaras.gr/ereuna-gia-mikromesaies-epixeiriseis/> ELTRUN Προσπέλαση 12/4/2019
- <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/449824/EBA-ITS-2013-03+Final+draft+ITS+on+Forbearance+and+Non-performing+exposures.pdf>
- <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/EL/COM-2018-133-F1-EL-MAIN-PART-1.PDF>
- <https://www.e-forologia.gr/> Προσπέλαση 7/4/2019
- <https://www.ependyseis.gr> Προσπέλαση 10/4/2019

- http://europa.eu/pol/enter/index_el.htm, “Ευρωπαϊκή Ένωση, Τομείς Πολιτικής, Επιχειρήσεις”, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Προσπέλαση 12/4/2019
- <http://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2017/03/28/Excessive-Private-Sector-Leverage-and-Its-Drivers-Evidence-from-Advanced-Economies-44770> Προσπέλαση 13/4/2019
- <https://www.imf.org/external/index.htm> Προσπέλαση 12/4/2019
- <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2005/05-29.pdf> Προσπέλαση 12/4/2019
- <http://iobe.gr> Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), Προσπέλαση 13/4/2019
- <http://www.kathimerini.gr/1017382/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/tte-h-meiwsh-twn-kokkinwn-daneiwn-apo-tis-trapezes-prepei-na-epitaxynei> Προσπέλαση 12/4/2019
- http://www.kathimerini.gr/948821/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/ta-kokkina-daneia-twn-kratwn-melwn-ths-eyrwzwnhs-ef8asan-ta-944-dis-eyrw_2018_02_19 Προσπέλαση 12/2/2019
- <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1326486/ceo-papastratos-monodromos-biosimotita-epixeiriseon-metamorfosi> Προσπέλαση 1/4/2019
- <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1315425/4-stis-10-mme-ependuoun-stin-kainotomia>
- <http://www.naftemporiki.gr/story/1327535/mme-i-elleipsi-reustotitas-epideinonei-ta-problimata>.
- <https://www.newsbeast.gr/finacial/arthro/3352703/mikromesees-epichirisis-ke-danismos>
- <http://www.sev.org.gr/tomeis-draseon/tomeas-viomichanias-anaptyxiakon-politikon-diktyon/ mesaies-kai-mikres-epicheiriseis/> Προσπέλαση 8/4/2019
- <https://www.worldbank.org/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΕΝΔΕΔΕΙΓΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν βασική παραγωγική μηχανή της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, συγκεντρώνοντας τη μεγάλη πλειοψηφία της απασχόλησης (μέχρι και 80%), και ιδιαίτερα σημαντικό κεφάλαιο για την αναζωογόνηση, το σφρίγος και τη βιώσιμη ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας εν γένει, δεδομένου ότι στην Ευρωπαϊκή Ένωση δραστηριοποιούνται περίπου 23 εκατομμύρια ΜμΕ, που συνιστούν το 99% του συνόλου των επιχειρήσεων και μεταφράζονται σε περίπου 75 εκατομμύρια θέσεις εργασίας. Γι' αυτό η ευημερία τους είναι μία βασική συνιστώσα για την απασχόληση και την οικονομική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ευθυγραμμιζόμενη με αυτά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συμπεριέλαβε την Πολιτική για τις ΜμΕ στην ανανεωμένη Στρατηγική της Λισαβόνας (2005), θέτοντας τα ζητήματα των ΜμΕ στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής πολιτικής και κατ' επέκταση των πολιτικών των κρατών-μελών με την καθιέρωση της αρχής "think small first" (προτεραιότητα στις μικρές επιχειρήσεις). Στο άρθρο 173 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ε.Ε. - Σ.Λ.Ε.Ε. (πρώην άρθρο 157 ΣΕΚ) αναφέρεται η βούληση της Ε.Ε. και των χωρών που την απαρτίζουν για τη διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος φιλικού και γόνιμου για τις επιχειρήσεις της Ένωσης και ιδιαίτερα για τις μικρομεσαίες, το οποίο αποτέλεσε το θεμέλιο της κοινής επιχειρηματικής Πολιτικής, με έμφαση στις μικρομεσαίες.

4.2 ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Λίγα χρόνια αργότερα, ακολούθως της διαπίστωσης ότι, παρόλη την πρόοδο του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, οι ΜμΕ εξακολουθούσαν να αντιμετωπίζουν δυσχέρειες λόγω ατελειών της αγοράς, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε στη διαμόρφωση της Πρωτοβουλίας για τις Μικρές Επιχειρήσεις (SBA, Small Business Act - Ευρωπαϊκή Πράξη για τις Μικρές Επιχειρήσεις), η οποία επικυρώθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στα τέλη του 2008 και αποτελεί ένα γενικό περίγραμμα σχετικό με την πολιτική της Ε.Ε. για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ), με στόχο την **προώθηση της επιχειρηματικότητας** στην Ευρώπη, την **ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας** και την **ανάπτυξη** των ΜμΕ και γενικότερα την καλύτερη δυνατή προσαρμογή της ενιαίας αγοράς στις ανάγκες των ΜμΕ, μέσω διαφόρων πρόσφορων μέτρων που συνοπτικά αφορούν στην απλούστευση του ρυθμιστικού και θεσμικού περιβάλλοντος και των πολιτικών για τις ΜμΕ, καθώς επίσης την

εξάλειψη των εναπομενόντων εμποδίων στην ανάπτυξή τους, προκειμένου αυτές να καταλήγουν σε καλύτερα αποτελέσματα και περισσότερα οφέλη.

Σύμφωνα εξάλλου και με τη νεότερη Πολιτική Συνοχής της Ε.Ε. 2014-2020, τα κράτη-μέλη της Ένωσης οφείλουν να κατευθύνουν τις ευρωπαϊκές επενδύσεις στοχεύοντας στην οικονομική ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και την αύξηση της παραγωγικότητας των ΜμΕ, βασιζόμενα πρωτίστως σε

- Έρευνα και Καινοτομία
- Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ)
- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜμΕ)
- Στήριξη της μετάβασης προς μια οικονομία με μειωμένη χρήση άνθρακα

Μετά από όλα τα παραπάνω και μολονότι οι ευρωπαϊκές χώρες στην πλειοψηφία τους έχουν σε αδρές γραμμές ευθυγραμμιστεί με το γενικό πλαίσιο για την επιχειρηματικότητα και τις ΜμΕ, η πρόκληση της παροχής αποτελεσματικής και απτής υποστήριξης παραμένει και αφορά κυρίως τις ταχέως αναπτυσσόμενες καινοτομικές ΜμΕ, οι οποίες, μέσω της αύξησης της ανταγωνιστικότητας και της αποτελεσματικότερης διάθεσης των πόρων, μπορούν ευχερέστερα να επισπεύσουν τις απαιτούμενες δομικές μεταβολές συνολικά και να προαγάγουν τον αναπροσανατολισμό της ευρωπαϊκής οικονομίας στη γνώση και στην καινοτομία.

4.3 ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Είναι γεγονός ότι οι ΜμΕ σε όλη τους την κλίμακα, από τις πολύ μικρές επιχειρήσεις των τοπικών κοινωνιών μέχρι τις εταιρείες υψηλής τεχνολογίας, που κυοφορούνται στους κόλπους των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, συνιστούν παγκοσμίως το πιο συχνό είδος επιχείρησης. Και όταν αναφερόμαστε σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις σαφώς δεν εννοούμε μικρογραφίες των μεγάλων, δεδομένου ότι οι πρώτες έχουν τα δικά τους ξεχωριστά γνωρίσματα, τα δικά τους δυνατά και τρωτά σημεία και τη δική τους ξεχωριστή δομή, διακυβέρνηση, προκλήσεις και βαθμό ανταπόκρισης, και επιπλέον παρουσιάζουν έντονη ποικιλομορφία και ετερογένεια.

Χρειάζονται, επομένως, διαφορετική και διακριτή αντιμετώπιση σε σχέση με τις μεγαλύτερες, κάτι που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά το σχεδιασμό και εφαρμογή

των εκάστοτε εξειδικευμένων δημοσίων επιχειρηματικών πολιτικών για τις ΜμΕ (μικροοικονομικές πολιτικές), αλλά και των λοιπών επίσημων παρεμβάσεων που δεν στοχεύουν απευθείας, αλλά έχουν αντίκτυπο σε αυτές (μακροοικονομικές πολιτικές), προκειμένου να συνεπικουρηθούν οι ίδιες και με τη σειρά τους να συμβάλουν στην οικονομία μιας χώρας.

Οι κυριότεροι δικαιολογητικοί λόγοι για την άσκηση κρατικών παρεμβάσεων είναι:

- η αποτυχία της αγοράς, όπως διάφοροι φραγμοί στην πιστοδότηση ή εμπόδια εισόδου λόγω του ισχύοντος δαιδαλώδους κανονιστικού πλαισίου,
- η πολιτική οικονομία, σύμφωνα με την οποία μια παρέμβαση είναι επιβεβλημένη για την εξασφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης και
- η οικονομική θεωρία της γραφειοκρατίας, σύμφωνα με την οποία η κρατική γραφειοκρατία διευκολύνει, μεταξύ άλλων, την οικονομική ζωή συνιστώντας ένα αξιόπιστο ορθολογικό (δηλαδή τεχνικά άρτιο και αποτελεσματικό) εργαλείο της κοινωνικής οργάνωσης, υπό το πρίσμα του σημαντικού ρόλου των σχέσεων της εξουσίας, της ιδεολογίας και των ομάδων πίεσης.

Για τις δαπάνες στήριξης των ΜμΕ μέσω των δημοσίων πολιτικών διατίθενται δημόσια κεφάλαια προερχόμενα από χρήματα των φορολογουμένων, που σημαίνει φορολογική επιβάρυνση και μάλιστα καθόλου αμελητέα, γι' αυτό οποιαδήποτε σχετική ενέργεια θα πρέπει να είναι πάντοτε επαρκώς και πειστικά αιτιολογημένη. Έτσι, οι αποφάσεις για τις σχετικές κρατικές ρυθμίσεις εδράζονται καταρχήν στη διαπίστωση ότι υπάρχει αποτυχία της αγοράς να διαθέσει κάποια αγαθά σε ικανοποιητικό κοινωνικά βαθμό, έχουμε δηλαδή διασάλευση της ισορροπίας και της άριστης κατανομής, όπως αυτή επιτυγχάνεται μέσω του μηχανισμού της αγοράς, και επιπλέον στο ότι οι ΜμΕ είναι οικονομικά και κοινωνικά σημαντικές, διότι ενισχύουν την ιδιωτική απασχόληση δημιουργώντας θέσεις εργασίας, συμβάλλουν στη μείωση της φτώχειας και στην οικονομική ανάπτυξη, και βέβαια αφορούν αρκετά μεγάλο μέρος της εκλογικής βάσης που είναι πάντα ένα ιδιαίτερα υπολογίσιμο μέγεθος.

Ωστόσο, με βάση τα παραπάνω, οι όποιες παρεμβάσεις θα πρέπει να έχουν ως γνώμονα το δημόσιο συμφέρον και τη μεγιστοποίησή του με τον πιο πρόσφορο τρόπο. Απαιτείται δηλαδή, το όφελος της κοινωνίας από την όποια κρατική παρέμβαση (εν είδει δημόσιας πολιτικής) να υπερβαίνει, τόσο το κόστος της παρέμβασης καθεαυτής όσο και το κοινωνικό κόστος της αποτυχίας της αγοράς. Προϋποθέσεις για την άριστη λειτουργία της αγοράς είναι η ύπαρξη υγιούς ανταγωνισμού (χωρίς εμπόδια εισόδου-εξόδου για τις ΜμΕ ή

ολιγοπωλιακές ή μονοπωλιακές καταστάσεις), η σύμμετρη πληροφόρηση πελατών και προμηθευτών, η ανυπαρξία εξωτερικότητας (φαινόμενα διάχυσης) και επιπλέον η ύπαρξη της συνθήκης που θέλει η ζήτηση να συναντά την προσφορά. Αν αυτά δεν ισχύουν, τότε έχουμε αποτυχία της αγοράς και ακολούθως ρύθμιση με κρατική παρέμβαση. Συνεπώς, η στήριξη των μικρομεσαίων εν προκειμένω επιχειρήσεων θεωρείται ότι φέρει θετικό πρόσημο, υπό την προϋπόθεση ότι παράγει ή επωφελείται από εξωτερικότητες.

Περαιτέρω, σύμφωνα και με το τυπικό πλαίσιο του Οικονομικού Οργανισμού για τη Συνεργασία και την Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ), το οποίο καταδεικνύει το εύρος των εναλλακτικών λύσεων ως προς τη χάραξη της δημόσιας πολιτικής για τις ΜμΕ, η επιχειρηματική δραστηριότητα και οι επιχειρήσεις επηρεάζονται πρωτίστως από:

- το κανονιστικό και θεσμικό περιβάλλον,
- το επιχειρηματικό πνεύμα,
- τις επιχειρηματικές ικανότητες,
- την ανεύρεση πιστοδότησης,
- την Έρευνα & Ανάπτυξη και την τεχνολογία.

Έτσι, οι επίσημες κρατικές πολιτικές επιλέγουν προσανατολισμό λαμβάνοντας υπόψη τους ως άνω παράγοντες και τον αντίκτυπό τους στην επιχειρηματική επίδοση, και παράλληλα προσμετρώντας τις συνθήκες της αγοράς. Οι καθοριστικοί αυτοί παράγοντες του μοντέλου του ΟΟΣΑ υποδεικνύουν, αν μη τι άλλο, ότι υπάρχει πληθώρα επιλογών και συνδυασμών στις πολιτικές που μπορούν να εφαρμόζονται, με μετρήσιμα μάλιστα αποτελέσματα ως προς την επιχειρηματική επίδοση, η οποία προσδιορίζει τις επιπτώσεις της επιχειρηματικής πολιτικής, φθάνοντας προεκτατικά να επηρεάζει και την κοινωνία στο σύνολό της.

Μιλώντας λοιπόν για δημόσιες πολιτικές, θα πρέπει αρχικά να γίνεται μία σαφής διάκριση μεταξύ

- των **μικροοικονομικών** δημόσιων πολιτικών, που αφορούν εξειδικευμένα τις ΜμΕ και τους επιχειρηματίες και
- των **μακροοικονομικών** δημόσιων πολιτικών, που αφορούν ευρύτερες κρατικές παρεμβάσεις, οι οποίες όμως έχουν ισχυρή επίδραση και στη λειτουργία των ΜμΕ, χωρίς οι τελευταίες να βρίσκονται στο επίκεντρο των προθέσεών τους.

Έτσι λοιπόν, οι επιχειρήσεις επηρεάζονται άμεσα από τις εφαρμοζόμενες κάθε φορά κυβερνητικές μικροοικονομικές πολιτικές αλλά και έμμεσα από τις μακροοικονομικές, μεταξύ των οποίων ο, συνήθως, έλεγχος της συνολικής ζήτησης μέσω της δημοσιονομικής

και νομισματικής πολιτικής. Πέραν αυτών, οι μακροοικονομικές πολιτικές περιλαμβάνουν κατά κανόνα και πλείστα άλλα μέτρα, σε σχέση με τον ανταγωνισμό, το εκάστοτε κανονιστικό, νομοθετικό και διοικητικό πλαίσιο, τη μεταναστευτική πολιτική και πλήθος άλλων, που, ενώ δεν άρχονται με γνώμονα τις ΜμΕ, έχουν όμως εν τέλει μεγάλο αντίκτυπο σε αυτές, δεδομένου ότι οι ΜμΕ είναι ευάλωτες στο εξωτερικό περιβάλλον και τις εξωτερικές αβεβαιότητες.

4.3.1 ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Όσον αφορά στις μακροοικονομικές πολιτικές, θα πρέπει κατ' αρχήν να σημειωθεί η γενική διαπίστωση ότι καίρια περιοριστικοί παράγοντες για τις επιχειρήσεις είναι η πολιτική αβεβαιότητα και η μακροοικονομική αστάθεια. Πιο αναλυτικά:

- Η **πολιτική αβεβαιότητα** δημιουργεί μία αρνητική κατάσταση που πλήττει σοβαρά το επενδυτικό ενδιαφέρον και την επιχειρηματική δραστηριότητα.
- Η **αστάθεια του οικονομικού περιβάλλοντος** λειτουργεί αποτρεπτικά για την επιχειρηματικότητα, ενώ η μακροοικονομική σταθερότητα, ως αποτέλεσμα συνδυασμού ποικίλων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών επιλογών, ενθαρρύνει επιχειρηματίες και ΜμΕ. Πχ., το επίπεδο των εισοδημάτων επιδρά στη συνολική ζήτηση αγαθών και, ως εκ τούτου, ασκεί επίδραση στην ύπαρξη και αξιοποίηση επιχειρηματικών ευκαιριών σε ένα οποιοδήποτε οικονομικό περιβάλλον.

Ακόμα, το μεγάλο κόστος δανεισμού (υψηλά επιτόκια) επιδρά επίσης αρνητικά στις μικρές επιχειρήσεις και ιδιαίτερα ανασταλτικά στις νεότευκτες, ενώ άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό είναι το νομικό πλαίσιο, οι κανονιστικές ρυθμίσεις, οι **υποδομές**, η διαφθορά, η ύπαρξη εγκληματικότητας, ο βαθμός προστασίας και φυσικά η φορολογία. Ως προς το τελευταίο, σημειώνεται ότι

1. το φορολογικό καθεστώς μιας χώρας επηρεάζει ποικιλοτρόπως την επιχειρηματική δράση, με το κόστος συμμόρφωσης σε αυτό να αποδεικνύεται ότι έχει αρνητική σχέση με το μέγεθος της επιχείρησης, δηλαδή, τόσο μεγαλύτερη η φορολογική επιβάρυνση όσο μικρότερο το μέγεθος της επιχείρησης και
2. τα φορολογικά έσοδα συρρικνώνονται λόγω της συνύπαρξης της επίσημης οικονομίας μαζί με μια “σκιώδη” οικονομία²⁵, κάτι που επιφέρει μείωση της πρώτης, καθώς

²⁵ Κατά τον Schneider (2005), εισοδήματα από νόμιμες πλην όμως αδήλωτες δραστηριότητες.

υποσκελίζει τα φορολογικά έσοδα, οδηγώντας έτσι σε μεγαλύτερη φορολόγηση των επιχειρήσεων που είναι περισσότερο ορατές στις φορολογικές αρχές, και αυτό αφορά κυρίως τις μεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες ενώ δεν έχουν τόσο μεγάλη δύναμη στην αγορά όσο οι μεγάλες επιχειρήσεις, είναι εντούτοις σε μεγάλο βαθμό εντός της εμβέλειας των ραντάρ των φορολογικών αρχών, πράγμα που σημαίνει ότι δύσκολα θα φοροδιαφύγουν και δύσκολα θα φοροαπαλλαγούν.

Όσον αφορά τις εκάστοτε κανονιστικές ρυθμίσεις στην οικονομία, αυτές, όπως και κάθε άλλο μέτρο, παράγουν τόσο θετικά αποτελέσματα όσο και παράπλευρες απώλειες, έχουν δηλαδή πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα ή, άλλως, κόστη και οφέλη. Αυτό σημαίνει απλά ότι στη σκακιέρα της οικονομικής ζωής, αφενός μεν είναι αδιανόητο να μην υπάρχει το προστατευτικό δίκτυο που προκύπτει από την εφαρμογή κάποιων βασικών κανόνων που να οριοθετούν το παιχνίδι και να διασφαλίζουν τόσο τις επιχειρήσεις όσο και τους καταναλωτές, αφετέρου δε οι κανόνες αυτοί δε θα πρέπει να είναι τόσο ασφυκτικοί, πνιγηροί και δυσβάστακτοι για τις επιχειρήσεις, ώστε να περιορίζουν την οικονομική ελευθερία και να καταπνίγουν την επιχειρηματική δραστηριότητα. Επομένως, το ζητούμενο είναι η εξεύρεση της χρυσής τομής, όπου οι επιχειρήσεις θα επιτυγχάνουν το σκοπό τους, δηλαδή την επίτευξη οικονομικού κέρδους ανταποκρινόμενες στις ανάγκες των καταναλωτών, οι οποίοι θα καλύπτουν τις ανάγκες τους μεγιστοποιώντας τα οφέλη τους.

4.3.2 ΜΙΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Η διάκριση των ΜμΕ με βάση τον ορισμό τους, που αναπτύχθηκε προηγουμένως (Κεφ. 2), θεωρείται πολύ βασική τόσο για τον εντοπισμό των επιχειρήσεων που πληρούν τις προδιαγραφές των ΜμΕ όσο και για τον προσδιορισμό των δυσκολιών αλλά και των προοπτικών και, τέλος, των ενδεδειγμένων μέτρων για τη στήριξή τους.

Όσον αφορά στις μικροοικονομικές πολιτικές, δηλαδή τις επιχειρηματικές πολιτικές που εστιάζουν ειδικά στις ΜμΕ και τους αυτοαπασχολούμενους επιχειρηματίες, αυτές έχουν ως δικαιολογητική βάση για την επιβολή τους τις διαπιστωμένες ατέλειες και αποτυχίες της αγοράς και θέτουν ως σκοπό τους την υποστήριξη των υφιστάμενων ΜμΕ και την προαγωγή της ίδρυσης νέων.

4.4 ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΟΟΣΑ

Σε παγκόσμια κλίμακα εντοπίζονται πέντε κύριοι τομείς κρατικής παρέμβασης, που είναι ανάλογοι των μικροοικονομικών πολιτικών παραμέτρων του πλαισίου του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ 2008):

1. Ανάπτυξη νοοτροπίας επιχειρηματικότητας
2. Θεραπεία των αστοχιών της αγοράς σχετικά με τα εμπόδια κατά την αναζήτηση και την παροχή χρηματοδότησης
3. Παροχή πληροφόρησης, συμβουλών και αρωγής
4. Ενθάρρυνση της τεχνολογίας και της καινοτομίας
5. Στήριξη της επιχειρηματικής προαγωγής συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων (πχ γυναικών, εθνικών μειονοτήτων, νέων, ανέργων).

Πιο αναλυτικά,

1. Ανάπτυξη νοοτροπίας επιχειρηματικότητας. Η παράμετρος αυτή βασίζεται στην προσδοκία ότι, αν με τις κατάλληλες πολιτικές γίνει περισσότερο ελκυστική η ίδρυση νέων επιχειρήσεων και καλλιεργηθεί στον πληθυσμό, και ιδιαίτερα στους νέους, μία πιο επιχειρηματική νοοτροπία, τότε, *ceteris paribus*, θα είναι πιο πιθανό αυτοί να στρέφονται στην επιχειρηματικότητα. Και όταν θα συμβαίνει αυτό, νέες επιχειρήσεις θα ιδρύονται και καθώς θα αναπτύσσονται, θα καθίστανται ικανές να παράγουν οφέλη για την οικονομία και για την κοινωνία. Προς το σκοπό της προαγωγής της επιχειρηματικής κουλτούρας και της εγκαθίδρυσης νοοτροπίας προς την επιχειρηματικότητα, πρόσφορο θα είναι οι σχετικές δημόσιες πολιτικές να θέτουν στο επίκεντρο την ανάλογη αξιοποίηση του εκπαιδευτικού συστήματος για την παρώθηση και υποστήριξη των νεαρών ατόμων.
2. Θεραπεία των αστοχιών της αγοράς σχετικά με τα εμπόδια κατά την αναζήτηση και την παροχή χρηματοδότησης. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ η πρόσβαση στη χρηματοδότηση είναι επίσης κρίσιμη προϋπόθεση για τη δημιουργία και ανάπτυξη των ΜμΕ. Αλλά και κατά γενική ομολογία, η εξασφάλιση πιστοδότησης, ιδιαίτερα κατά το ξεκίνημα μιας επιχείρησης, είναι ζωτικής σημασίας. Δεδομένης μάλιστα της ύπαρξης συχνά ανυπερβλήτων εμποδίων για την πρόσβαση των ΜμΕ σε πηγές χρηματοδότησης, πλέον σχεδιάζονται και υλοποιούνται μικροοικονομικές πολιτικές με τις οποίες η υπέρβαση των σχετικών φραγμών καθίσταται εφικτή και μέσω της διάθεσης δημοσίων πόρων.

Η διάθεση αυτή μπορεί να έχει τη μορφή Κρατικών Προγραμμάτων Εγγύησης Δανείων (όπου οι κρατικές εγγυήσεις προς τις Τράπεζες αφενός λειτουργούν ως δικλείδα

ασφαλείας γι' αυτές και καλύπτουν τα ζητήματα της έλλειψης πληροφόρησης και της δυσμενούς επιλογής που συνεπάγονται μεγάλο συναλλακτικό κόστος και αφετέρου βοηθούν να υποσκελίζεται ο πιστωτικός περιορισμός με τον οποίο έρχονται αντιμέτωπες οι μικρές και ιδίως οι νέες επιχειρήσεις). Μπορεί ακόμα να παίρνει τη μορφή κρατικών επιχορηγήσεων προς τις ΜμΕ ή ενίσχυσης του ανταγωνισμού στις αγορές χρηματοδότησης και διευκόλυνσης της ανεύρεσης κεφαλαίων υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου μέσω άτυπων επενδύσεων από τους καλούμενους ως επιχειρηματικούς αγγέλους.

3. Παροχή πληροφόρησης, συμβουλών και αρωγής. Η πολιτική της παροχής υποστηρικτικών υπηρεσιών ενημέρωσης και συμβουλευτικής, δωρεάν ή επιδοτούμενης, προς τις ΜμΕ σε οποιοδήποτε στάδιο ζωής κι αν βρίσκονται, εδράζεται κατ' αρχήν στην ανάγκη να καλυφθούν τα ελλείμματα εξειδικευμένων γνώσεων που συνήθως υπάρχουν, κυρίως όσον αφορά τις ειδικές απαιτήσεις και τα εφόδια που χρειάζονται για κάθε επιχειρηματικό βήμα, καθώς και των κρίσιμων εκείνων παραγόντων που μπορεί να παρεισφύουν και να καθορίζουν την έκβαση του εκάστοτε εγχειρήματος.

Επιπλέον δεν πρέπει να αμελείται και η σημασία των παραγόμενων εξωτερικοτήτων της ως άνω πολιτικής, δηλαδή των άμεσων και έμμεσων κοινωνικών επιδράσεων, με κυριότερα οφέλη την παραγωγή νέων θέσεων εργασίας, άρα την αύξηση της απασχόλησης και, περαιτέρω, της φορολογικής βάσης και των φορολογικών εσόδων που συνεπάγεται δυνητικά η άνθιση και η ταχεία ανάπτυξη των επιχειρήσεων, χάρη ακριβώς στην παροχή κατάλληλης ενημέρωσης και συμβουλών.

Σε αυτά τα πλαίσια, χρειάζονται υπηρεσίες για την υποστήριξη της διεθνούς προβολής των ΜμΕ με εξωστρεφή προσανατολισμό, για υποβοήθηση στην εξυγίανση των επιχειρήσεων σε κρίση και στη μείωση του αριθμού πτωχεύσεων μικρών επιχειρήσεων, στην ομαλή κοινωνική επανένταξη όσων αποτυγχάνουν επιχειρηματικά (πρόβλεψη "δεύτερης ευκαιρίας"²⁶), στη μείωση του διοικητικού κόστους συμμόρφωσης, στην ταχύτερη επίλυση διαφόρων προβλημάτων του επιχειρηματία και στην απονομή ποιοτικότερης δικαιοσύνης. Ένα παράδειγμα συγκεκριμένης δράσης ως άνω είναι το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Έγκαιρης Προειδοποίησης/Early Warning Europe (Σύμβουλοι και μέντορες).

²⁶ Παροχή δυνατότητας για νέο επιχειρηματικό ξεκίνημα. Με τον Ν.4446/2016 νομοθετήθηκε η δεύτερη ευκαιρία για επιχειρηματίες που πτώχευσαν χωρίς δόλο. Με βάση τα άρθρα 167-169 του Πτωχευτικού Κώδικα, αφού παρέλθει μία διετία από τη δημοσίευση της απόφασης πτώχευσης, ο επιχειρηματίας που πτώχευσε μπορεί να αιτηθεί την απαλλαγή του από τις οφειλές που τον βαρύνουν. Το δικαστήριο τον απαλλάσσει, αν κριθεί ότι πτώχευσε χωρίς δόλο.

4. Ενθάρρυνση της τεχνολογίας και της καινοτομίας. Η τεχνολογία αποτελεί ένα πολύ ιδιαίτερο σκέλος του περιβάλλοντος του επιχειρηματία και αυτός το κατεξοχήν περιβάλλον της τεχνολογίας. Από καταβολών της έννοιας “επιχείρηση” ως τύπου κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης, η τεχνολογία συνιστά το μοχλό για τη λειτουργία και την πρόοδό της, ενώ η καινοτομία συντελεί στα disruptions και στην πρόοδο της τεχνολογίας. Γι’ αυτό, το τρίπτυχο επιχείρηση-τεχνολογία-καινοτομία είναι έννοιες αλληλένδετες με αγαστή συνεργασία.

Αυτό, διότι η καινοτομία είναι βασικό συστατικό της επιχειρηματικότητας για την εξασφάλιση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος και τη δημιουργία πόρων, ενώ η τεχνολογία καθιστά εφικτή την καλύτερη δυνατή και πιο αποδοτική εκμετάλλευση των σπάνιων πόρων και την άνοδο της ανταγωνιστικότητας τόσο μιας επιχείρησης όσο και της κοινωνίας γενικά, λόγω των πλεονεκτημάτων που προσφέρουν οι εξωτερικότητες. Επομένως, είναι ακριβώς το μέγεθος του οικονομικού οφέλους αλλά και η σημαντική κοινωνική διάσταση της τεχνολογίας και της καινοτομίας που δικαιολογούν την εφαρμογή δημοσίων πολιτικών που στοχεύουν στη στήριξη των καινοτομικών ΜμΕ και των επιχειρήσεων εντάσεως τεχνολογίας.

5. Στήριξη της επιχειρηματικής προαγωγής συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων (πχ., γυναικών, εθνικών μειονοτήτων, νέων, ανέργων). Η παράμετρος αυτή βασίζεται στην άποψη ότι οι δράσεις στήριξης κάποιων ειδικών ομάδων πληθυσμού μέσω της ενθάρρυνσης της επιχειρηματικής δραστηριοποίησής τους, πέραν της κοινωνικής τους διάστασης, που σχετίζεται με την άμβλυση των εις βάρος τους διακρίσεων, τη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου και την κοινωνική δικαιοσύνη, μπορούν να παράγουν και απτά, θετικά οικονομικά αποτελέσματα.

4.5 ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΤΟΥ ΣΕΒ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜμΕ

Μία δέσμη εξειδικευμένων μέτρων και δράσεων για την αύξηση και την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στη χώρα μας θα μπορούσε να αποτελέσει το ερέθισμα και η αφύπνιση για τη γένεση 8.000 νέων ΜμΕ έως το 2025, οι οποίες θα συνεισέφεραν επιπλέον 7,7 δις στο ΑΕΠ δημιουργώντας 100.000 νέες θέσεις απασχόλησης, σύμφωνα με τον **ΣΕΒ**. Τα μεγέθη αυτά, που προκύπτουν από σχετική έρευνα που διεξήγαγε η συμβουλευτική εταιρεία Ernst & Young από κοινού με τον Σύνδεσμο Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ) υπογραμμίζουν μετ’ επιτάσεως την ανάγκη μετάβασης από τις πολιτικές για το “μικρό μέγεθος” σε πολιτικές μεγέθυνσης, με βάση τις ευρωπαϊκές πρακτικές.

Αυτό προβλέπει το Σύμφωνο για τις Μεσαίες και Μικρές Επιχειρήσεις (ΜμΕ) που προτείνει ο ΣΕΒ, το οποίο θέτει την απόκτηση ενός κρίσιμου μεγέθους από αυτές ως προτεραιότητα, που μπορεί να επιτευχθεί ταχύτερα μέσω κάποιων βασικών βημάτων. Σε αυτό ο ΣΕΒ προτείνει έξι “διαδρομές” μέσω των οποίων θα επιτευχθούν οι επιμέρους στόχοι.

1^η Διαδρομή. Εξαγωγική δραστηριότητα και συμμετοχή σε διεθνείς παραγωγικές αλυσίδες: Ο αυτοπεριορισμός στην εσωτερική μονάχα ζήτηση αναχαιτίζει τη μεγέθυνση των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜμΕ). Σημειωτέον ότι, από ένα πλήθος περίπου 17.500 εξαγωγικών ΜμΕ (το οποίο αντιστοιχεί στο 2,5% του συνόλου), μόνο οι 5.700 (δηλαδή το 0,8% του συνόλου) επιδιώκουν συμμετοχή σε διεθνή παραγωγικά βιομηχανικά δίκτυα (B2B).

Στόχος λοιπόν είναι η αύξηση κατά 10% των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με εξαγωγική δραστηριότητα, πρωτίστως μέσω συμμετοχής σε διεθνή παραγωγικά βιομηχανικά δίκτυα (B2B), κάτι που εκτιμάται ότι θα αποφέρει σημαντικό επιπλέον όφελος για της εξαγωγές της τάξης των €6 δις.

2^η Διαδρομή. Δεξιότητες, οργάνωση, εταιρικές ικανότητες: Η κάλυψη του κενού γνώσεων στο Industry 4.0²⁷, οι δεξιότητες διακυβέρνησης και οι διαδικασίες μετάβασης στην επόμενη γενιά αυξάνουν την ανθεκτικότητα των μεσαίων και μικρών επιχειρήσεων (ΜμΕ). Στόχος αυτής της “Διαδρομής” είναι η κατά 10% βελτίωση της παραγωγικότητας των μικρομεσαίων (ΜμΕ) και όφελος η προσθήκη €4,3 δις στο ΑΕΠ (+2,3%).

3^η Διαδρομή. Καινοτομία, τεχνολογία, γνώση: Τα κίνητρα για τη μετουσίωση της καινοτομίας σε αγαθά, καθώς και τα κανάλια αμεσότερης χρονικά διάχυσης των ευρημάτων της έρευνας της επιχειρήσεις, οδηγούν σε δυναμικότερες μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ). Στόχος είναι η αύξηση κατά 1.400 των καινοτομικών και γενικότερα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜμΕ) που βασίζονται σε γνώση και τεχνολογία, ειδικά στη μεταποίηση (+2% επί του συνόλου των επιχειρήσεων, η μισή απόσταση από την Ε.Ε.). Όφελος, η προσθήκη €4,2 δις στο ΑΕΠ (+2,3%).

4^η Διαδρομή. Πρόσβαση σε χρηματοδότηση: Εκτός του παραδοσιακού τραπεζικού δανεισμού, να διευρυνθεί η χρηματοδότηση περιλαμβάνοντας επενδυτικά κεφάλαια, χρηματιστηριακά προϊόντα, καθώς επίσης, συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα με ισχυρή ανταποδοτικότητα, δηλαδή διαφορετικά από αυτά που έχουμε σήμερα. Στόχος είναι η ανταποδοτική αξιοποίηση της δημόσιας χρηματοδότησης. Οι δημόσιοι πόροι (ΕΣΠΑ,

²⁷ Βλ. υποσημείωση υπ’ αριθ. 3, σελ. 8.

“αναπτυξιακός” νόμος, κλπ.) να δίνονται **με κριτήριο τη μεγέθυνση** (βάσει κριτηρίων ΟΟΣΑ) και όχι με βάση τις δαπάνες. Το ιδιαίτερο όφελος έγκειται στο ότι κατ’ αυτόν τον τρόπο οι δημόσιοι πόροι αφενός υποστηρίζουν την οικονομική βιωσιμότητα και αφετέρου λειτουργούν ανταποδοτικά προς τα δημόσια ταμεία.

5^η Διαδρομή. Συγχωνεύσεις, συμπράξεις και συγκεντρώσεις. Στην Ελλάδα το 2016 επιτεύχθηκαν 33 συμφωνίες (εξαγορές – συγχωνεύσεις), έναντι 28 το 2015 και 22 το 2014. Το 2016 η εκτιμώμενη συνολική αξία έφτασε τα 1,27 δις δολάρια. Για την επιτάχυνση της μεγέθυνσης, απαιτείται δέσμη κινήτρων με ρυθμίσεις για αυξημένες αποσβέσεις των συγχωνευμένων εταιριών, ειδικούς όρους χρηματοδότησης για τις συγχωνεύσεις, παροχή εγγυήσεων σε μικρές επιχειρήσεις οι οποίες επιθυμούν να γίνουν προμηθευτές σε μεγάλες επιχειρήσεις κλπ.

6^η Διαδρομή. Ρυθμιστικό περιβάλλον. Το κόστος συμμόρφωσης στην Ελλάδα σήμερα ανέρχεται στο εξαπλάσιο άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Θα πρέπει να τεθεί στόχος για μείωση του κόστους συμμόρφωσης κατά 50%, με πολιτικές ενθάρρυνσης επενδύσεων, πάταξης του αθέμιτου ανταγωνισμού και του λαθρεμπορίου, απλούστερου πτωχευτικού κώδικα και δεύτερης ευκαιρίας, μειωμένης φορολογίας, απλών φορολογικών διαδικασιών κλπ. Το προφανές όφελος είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των μεσαίων και μικρών επιχειρήσεων (ΜμΕ) και η προστασία του ανταγωνισμού.

4.6 Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Γενικά, η ίδρυση νέων επιχειρήσεων και η ανάπτυξη ενός πλαισίου ευνοϊκού για την άνθισή τους αναδεικνύονται σήμερα σε πρωταρχική επιδίωξη για την επιχειρηματική μεγέθυνση της Ευρώπης, αλλά και διεθνώς. Ακολούθως, η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και των ΜμΕ, οι οποίες εκλαμβάνονται ως βηματοδότες για την προαγωγή της καινοτομίας, της εξωστρέφειας και της μεγέθυνσης των κρατών-μελών, κρατούν τα πρωτεία στην Ε.Ε. ως οι κύριες συνιστώσες της ανταγωνιστικότητας των κρατών-μελών της και της ίδιας.

Στη χώρα μας, ωστόσο, δεν είναι απολύτως εφικτό για τις ΜμΕ να αναδειχθούν σε μοχλούς της ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, κάτι που ως ένα βαθμό οφείλεται στη συνεχιζόμενη δημοσιονομική κρίση, αλλά, επιπλέον, στην απουσία σύντονων ενεργειών που θα απέβλεπαν, μέσω και των ενδεδειγμένων μαθησιακών μεθόδων για θεωρητική και πρακτική επάρκεια, να πληροφορηθούν οι νεοφώτιστοι αλλά και οι υφιστάμενοι επιχειρηματίες, να επιμορφωθούν και να αξιοποιήσουν τις

ανακύπτουσες ευκαιρίες, αλλά και να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις της σημερινής εποχής.

Οι επιχειρήσεις, όπως και κάθε ζωντανός οργανισμός, οφείλουν να προσαρμόζονται στο περιβάλλον τους (εσωτερικό και εξωτερικό) και τις μεταβολές του, αν θέλουν να διατηρούνται ζωντανές. Αυτό είναι ακόμα πιο επιτακτικό σήμερα, μέσα στο ισχύον ταχύτατα μεταβαλλόμενο περιβάλλον της καλπάζουσας επιστημονικής και τεχνολογικής προέλασης και του ψηφιακού μετασχηματισμού, στα πλαίσια του οποίου, η προσαρμογή μέσω της τεχνολογίας αιχμής, της καινοτομίας και της διάχυσής τους είναι κρίσιμης και ζωτικής σημασίας για τις επιχειρήσεις. Εξάλλου και γενικότερα για το σύνολο της κοινωνίας, η ικανότητα για **καινοτομία** είναι βασική λειτουργία ανανέωσης και εξέλιξης, αν σκεφθεί κανείς ότι η καινοτομία σχετίζεται με όλες τις πτυχές της οικονομικής και κοινωνικής ζωής.

Πιο συγκεκριμένα, μιλώντας για επιχειρήσεις, η καινοτομία υλοποιείται μέσω της ανάπτυξης νέων προϊόντων και υπηρεσιών ή μέσω της αναδιάρθρωσης και της με νέο τρόπο συσχέτισης και χρησιμοποίησης παλαιών διαδικασιών, μέσω δηλαδή της εφαρμογής καινοτόμων εφικτών πρακτικών για την επίλυση προβλημάτων, υφιστάμενων ή νεοφυών, με τρόπο πιο αποδοτικό και πιο αποτελεσματικό, αυξάνοντας τις επιδόσεις του φέροντος οργανισμού, ο οποίος θα πρέπει έτσι να αποκομίζει μεγαλύτερα κέρδη ή να μειώνει τις ζημιές, την ίδια στιγμή που οι καταναλωτές θα έχουν μεγαλύτερη χρησιμότητα και ικανοποίηση.

Σύμφωνα με αυτά, η καινοτομία είναι, σήμερα όσο ποτέ, βασικό συστατικό της επιχειρηματικότητας για την εξασφάλιση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος και τη δημιουργία πόρων, γι' αυτό επιβάλλεται να αποτελεί εξέχοντα στόχο των επιχειρήσεων που αποσκοπούν στην πρόοδο και τη βιωσιμότητά τους, καθώς επίσης και των πολιτικών εκείνων που επιδιώκουν την ενίσχυση των επιχειρήσεων.

Εξυπακούεται βεβαίως ότι η αποτελεσματική καινοτομία δεν προκύπτει συμπτωματικά, συγκυριακά και τυχαία, αλλά προϋποθέτει διαρκή επαγρύπνηση, ανήσυχο και ανατρεπτικό πνεύμα, αποκλίνουσα σκέψη, εσωτερική υποκίνηση, δημιουργικότητα και ευφάνταστη προσέγγιση, σχεδιασμό, **ενεργητική προσαρμοστικότητα** και ευελιξία, αδήριτα συνεκτική και μεθοδική εργασία, απορρέουσα από κοπιώδη έρευνα και αναζήτηση και, τέλος, προθυμία ανάληψης του κινδύνου της ενδεχόμενης αστοχίας ενός εγχειρήματος.

Εξυπακούεται επίσης ότι η αλματώδης πορεία της τεχνολογίας δημιουργεί την ανάγκη διαρκούς αναβάθμισης των γνώσεων και δεξιοτήτων των εργαζομένων, για να μπορούν να

ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις με τρόπο που θα τους αναγάγει σε ανταγωνιστικό πλεονέκτημα για την εκάστοτε επιχείρηση.

Ακριβώς αυτά τα στοιχεία ενδείκνυται να λαμβάνονται υπόψη και να ενθαρρύνονται από τις πολιτικές για τις ΜμΕ, οι οποίες, υπό τις κατάλληλες συνθήκες, μπορούν να επωμιστούν επιτυχώς έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στην οικονομία, ως φυτώρια καινοτομίας και εργασιακών δεξιοτήτων. Ο παραγωγικός μετασχηματισμός της ελληνικής οικονομίας είναι αναμφισβήτητος μονόδρομος και δε μπορεί παρά να διέρχεται μέσα από τη μεγέθυνση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ασφαλώς δίνοντας μεγαλύτερη βαρύτητα στους κλάδους που μπορούν να εκμεταλλεύονται περισσότερο και πιο αποτελεσματικά τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας, προκειμένου η οικονομική ανάπτυξη να είναι σταθερή και βιώσιμη.

Με βάση όλα αυτά, πρωταρχικός ίσως στόχος μιας επιχειρηματικής πολιτικής εστιασμένης στις ΜμΕ θα πρέπει να είναι η υπερκέραση των, συνεπεία του περιορισμένου μεγέθους τους και της έλλειψης πόρων, αδυναμιών τους στην αγορά και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους μέσα από σειρά κατάλληλων μέτρων.

Εξίσου επιτακτική είναι ασφαλώς και η εξάλειψη των επιπτώσεων της κρίσης, όμως δεν είναι αυτόνομα επαρκής και για την ίαση των χρόνιων, εγγενών παθογενειών της οικονομίας. Εξάλλου, η επιβίωση και ανάπτυξη των ΜμΕ εξακολουθεί να αναχαιτίζεται εξαιτίας δυσχερειών που προηγούνταν της κρίσης και που είναι, πρωτίστως, απόρροια επίσημων αγκυλώσεων ευθυνόμενων για την παρατεταμένη καθήλωση σε μικρά μεγέθη. Είναι επομένως αναγκαίο να υπάρξουν διαρθρωτικές μεταβολές στο δομικό ιστό της οικονομίας.

Η παγκόσμια οικονομική εμπειρία καταδεικνύει ότι κράτη με φερέλπιδες ΜμΕ προκρίνουν την ανάπτυξη ως στρατηγική τους για τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων. Για τη χώρα μας, ο αναπροσανατολισμός από τις “πολιτικές για τις μικρές επιχειρήσεις”, σε “πολιτικές αναπτυξιακής μετεξέλιξης”, ανάλογες των ετέρων ευρωπαϊκών κρατών, θεωρείται ότι θα προσφέρει ικανοποιητικότερα αποτελέσματα βιωσιμότητας και αναπτυξιακής πορείας των ΜμΕ. Λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη το συντριπτικό ποσοστό των ΜμΕ στο σύνολο των επιχειρήσεων στην Ελλάδα, φαίνεται πράγματι ότι η παραγωγική ανασυγκρότηση της εθνικής οικονομίας διέρχεται ακριβώς μέσα από την προοδευτική ανάπτυξη της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας.

Το βάσιμο επιχείρημα που δικαιολογεί αυτή τη θέση προκύπτει από το γεγονός ότι, μολονότι οι ΜμΕ στο σύνολό τους επλήγησαν σοβαρά εξαιτίας των συνθηκών της οικονομικής κρίσης, αποδείχθηκε ωστόσο πως οι μεγαλύτερες της κατηγορίας τους, δηλαδή, σύμφωνα με τον ισχύοντα ορισμό των ΜμΕ, αυτές που έχουν από 50 έως 249 εργαζομένους ή κύκλο εργασιών έως και € 50 εκατ. ή ισολογισμό έως και 43 εκατ., οι οποίες αποφάσισαν κι επένδυσαν στην εξωστρέφεια και στην καινοτομία, κατάφεραν όχι απλά να επιβιώσουν, αλλά και να αναπτυχθούν περαιτέρω. Σε αυτήν την περίπτωση, δηλαδή του επίσημου προσανατολισμού σε στρατηγικές μεγέθυνσης των ΜμΕ, βασική και αναγκαία συνισταμένη, αποτελεί ανυπερθέτως η, επίπονη, διαλογή και το φιλτράρισμα των βιώσιμων ΜμΕ από τις μη βιώσιμες και η συνακόλουθη εξυγίανση των πρώτων και αναδιάρθρωσή τους.

Οι εγχώριες ΜμΕ έχουν πραγματικά ανάγκη από ένα δυνατό κοκτέιλ πολιτικών, φιλόδοξο, εμπνευσμένο, σύγχρονο, και προσαρμοσμένο στα σημερινά δεδομένα, βασιζόμενο σε δύο κύριους άξονες, αυτόν της επίτευξης φιλικού για τις επιχειρήσεις περιβάλλοντος και αυτόν της παροχής υποστηρικτικών δομών. Ασφαλώς δεν θα πρέπει να λησμονείται το γεγονός ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις παρουσιάζουν έναν ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο βαθμό ετερογένειας και, ως εκ τούτου, χρειάζεται πάντα μεγάλη προσοχή για την επιτυχή στόχευση και συμπερίληψη των ποικίλων υποκατηγοριών και ακόμα περισσότερο των μικρών οικογενειακών ΜμΕ, που είναι και η πλειοψηφία τους.

Σύμφωνα με απόψεις επαγγελματιών του χώρου των ΜμΕ, θα πρέπει να επιβληθούν τα ελάχιστα αναγκαία μέτρα άμεσα, ως ασπίδα απέναντι στην ανεργία, τις αλληπάλληλες πτωχεύσεις και το φόβο ολικής καταστροφής, αλλά να υπάρξει και μακροπρόθεσμος σχεδιασμός, προσβλέποντας σε μία υγιή και βιώσιμη ανταγωνιστική ανάπτυξη.

Ένα χρόνο πριν, ο τέως διοικητής της Τραπέζης της Ελλάδος κ. Γ. Προβόπουλος, σε ομιλία του στο Οικονομικό Φόρουμ των Δελφών, προέβη στη δήλωση ότι *“η χώρα χρειάζεται ένα επενδυτικό σοκ ύψους τουλάχιστον 80 δισ. ευρώ”* προκειμένου να καταστεί εφικτή η επιστροφή στην κανονικότητα και την ανάπτυξη, υπογραμμίζοντας ότι οι επενδύσεις στην Ελλάδα το 2016 έπεσαν στο 12% του ΑΕΠ, ενώ άγγιζαν το 24% το 2007. Σύμφωνα με τον κ. Προβόπουλο, σε αυτό καταλήξαμε καθώς, μετά το 2010, οι καθαρές επενδύσεις ήταν αρνητικές, δηλαδή οι αποσβέσεις υπερέβησαν τις ακαθάριστες επενδύσεις, κάτι που παραπέμπει σε σταθερή απομείωση του φυσικού κεφαλαίου. Υποστήριξε λοιπόν ότι χρειάζεται υπερδιπλασιασμός του ποσοστού των επενδύσεων, οι οποίες μάλιστα θα πρέπει να στραφούν στους τομείς που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα αγαθά. Περαιτέρω, ο

κ. Προβόπουλος είχε επίσης αναφέρει ότι, διαπιστώνοντας αδυναμία χρηματοδότησης των επενδύσεων από εγχώριους πόρους, φαντάζει αναγκαία η προσφυγή σε ξένους πόρους.

Σε αδρές γραμμές, αυτά που κυρίως απαιτούνται αποσκοπώντας σε αυξημένη ανταγωνιστικότητα και βιώσιμη ανάπτυξη μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

(1) Πολιτική που θα στοχεύει στη διαμόρφωση ενός περισσότερο ευνοϊκού οικονομικού και φιλοεπενδυτικού περιβάλλοντος για τις ΜμΕ, με διευκόλυνση της επιχειρηματικής εισόδου, το οποίο δεν θα απομυζεί κάθε ψήγμα επιχειρηματικότητας εντάσσοντάς το σε έναν ατέρμονα φαύλο κύκλο περιττών διοικητικών δαιδάλων.

Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται δομές και διαδικασίες που θα απλουστεύουν την επιχειρηματική και επενδυτική δραστηριότητα, δηλαδή ενιαία μέτρα προστατευτικά και μέτρα ενίσχυσης των ΜμΕ, νομοθετικό έργο και οποιοδήποτε άλλο πρόσφορο μέσο για την ελαχιστοποίηση των κανονιστικών, διοικητικών και γραφειοκρατικών επιβαρύνσεων, έχοντας υπόψη ότι οι πολύπλοκες και αποσπασματικές κανονιστικές ρυθμίσεις και οι πολυδαίδαλες διοικητικές διαδικασίες συνιστούν εμπόδιο στην επιχειρησιακή ανάπτυξη και διασπάθιση πόρων που θα μπορούσαν να διοχετεύονται στην ενίσχυση της παραγωγικότητας, χωρίς όλα αυτά να σημαίνουν πλήρη απορρύθμιση, διότι οπωσδήποτε απαιτείται και ένας βαθμός προστασίας τόσο των επιχειρήσεων όσο και των καταναλωτών, επομένως το ζητούμενο θα πρέπει να είναι μία λύση ισορροπημένη και ευέλικτη.

Προς αυτήν την κατεύθυνση σίγουρα θα είναι επωφελής η **απλοποίηση του θεσμικού και διοικητικού πλαισίου**, ενδεικτικά, η απλούστευση των διαδικασιών αδειοδότησης, με αξιοποίηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και της ψηφιακής τεχνολογίας, που επιτρέπει την επιτάχυνση αλλά και την ενίσχυση της διαφάνειας και της ποιότητας πολλών διαδικασιών, όπως για παράδειγμα η ηλεκτρονική σύσταση επιχειρήσεων, που ήδη χρησιμοποιείται πιλοτικά ξεκινώντας με τις Ιδιωτικές Κεφαλαιουχικές Εταιρίες (ΙΚΕ).

(2) Πολιτική που θα αποβλέπει στην προαγωγή της εξωστρέφειας, στην αύξηση των εξαγωγών και στην προσέλκυση επενδύσεων από εγχώρια και εισερχόμενα κεφάλαια (investment-led growth). Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ιδιαίτερα ο κλάδος του εμπορίου δύναται να συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην ικανοποίηση του γενικότερου στόχου της ενίσχυσης της εξωστρέφειας της εγχώριας οικονομίας με συμβολή των εξαγωγικών δραστηριοτήτων στην αύξηση του ΑΕΠ, μέσω της ενθάρρυνσης της εξωστρέφειας του επιμέρους αυτού κλάδου, με την πρόβλεψη κινήτρων εμπέδωσης εξαγωγικού

προσανατολισμού και με την υποστήριξη του μετασχηματισμού μικρο-εισαγωγικών επιχειρήσεων σε μικρο-εξαγωγικές, μέσω της ανάπτυξης συνεργειών, συνεργασιών και συγχωνεύσεων, όπως clusters και παραγωγικοί συνεταιρισμοί και μέσω της ένταξής τους σε εθνικές ή και διεθνείς αλυσίδες αξίας. Έτσι το κέρδος θα είναι διπλό, διότι εκτός των ανωτέρω, η διείσδυση σε νέες αγορές θα βοηθήσει και τις επιχειρήσεις στην αντιστάθμιση της περιορισμένης εγχώριας καταναλωτικής ζήτησης. Η συμμετοχή του κλάδου του εμπορίου στην ενίσχυση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας είναι εξάλλου στόχος που θέτει και η Ολιστική Αναπτυξιακή Στρατηγική²⁸ “Ελλάδα: Μία στρατηγική ανάπτυξης για το μέλλον” (2018), επιδιώκοντας συνεισφορά των εξαγωγών στο ΑΕΠ σε ποσοστό έως και 50% μέχρι το 2025.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα έρευνας²⁹ της εταιρίας PayPal, σύμφωνα με την οποία, οι ελληνικές ΜμΕ σημειώνουν πρόοδο και κάνουν την παρουσία τους αισθητή εκτός των εθνικών συνόρων με διάφορους τρόπους. Έτσι, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της ανωτέρω, οι ελληνικές εξαγωγές κατευθύνονται κατά το 64% περίπου του συνόλου τους στον κοινοτικό χώρο και ένα ποσοστό γύρω στο 36% σε εκτός Ευρώπης αγορές, καταλαμβάνοντας την έκτη θέση πανευρωπαϊκά. Τα ποσοστά αυτά είναι μεν καλύτερα από αυτά της Γαλλίας (36,20%) ή της Γερμανίας (34,40%), ωστόσο υπολείπονται μακράν από εκείνα των τριών πρωταθλητριών των εξαγωγικών πωλήσεων εκτός Ε.Ε. [Μεγάλη Βρετανία (59%), Νορβηγία (57,1%) και Τσεχική Δημοκρατία (53%)]. Ακόμα, σύμφωνα με την ίδια έρευνα, οι εγχώριες επιχειρήσεις, που διεξάγουν on-line πωλήσεις επιτυγχάνουν εντυπωσιακά ταχύτερη ανάπτυξη σε σχέση με όσες περιορίζονται σε off-line λειτουργία, αποδεικνύοντας ότι η ψηφιακή οικονομία, η εξαγωγική δραστηριότητα και η χρήση ηλεκτρονικών συναλλαγών επιτρέπουν ισότιμους ρυθμούς επέκτασης και ανάπτυξης σε όλες αδιακρίτως τις επιχειρήσεις, ανεξαρτήτως της καταστατικής τους έδρας.

(3) Αναθεώρηση της φορολογικής πολιτικής και θεσμοθέτηση ενός ενιαίου, κατανοητού, σταθερού και πιο ισορροπημένου φορολογικού συστήματος, με εστιασμένες ρυθμίσεις για φορολογική και ασφαλιστική ελάφρυνση, επέκταση της φορολογικής βάσης, επιβολή μικρότερων φορολογικών συντελεστών ειδικά για τις συνεπείς επιχειρήσεις, καθώς

²⁸ Ολιστική Αναπτυξιακή Στρατηγική: Υλοποίηση ενός πλέγματος μεταρρυθμίσεων και πολιτικών για την ενίσχυση του μακροπρόθεσμου αναπτυξιακού δυναμικού της Ελλάδας, την τόνωση των επενδύσεων, την υποστήριξη της καινοτόμου και εξωστρεφούς επιχειρηματικότητας, τη δημιουργία νέων και ποιοτικών θέσεων εργασίας, καθώς και την αναβάθμιση του κράτους-πρόνοιας, που νοείται ως συντελεστής και δείκτης της ανάπτυξης.

²⁹ Η Λευκή Βίβλος της PayPal “Η Ανάπτυξη των Μικρών Επιχειρήσεων στην Ευρώπη” (“Small Business Growth in Europe”) περιλαμβάνει την ανάλυση δείγματος ενός συνόλου δεδομένων αποτελούμενου από 157.636 μικρές επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν την ανωτέρω, προκειμένου να δέχονται ψηφιακές πληρωμές ανάμεσα στα 28 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

και μείωση των υπέρογκων ασφαλιστικών επιβαρύνσεων για τις ΜμΕ. Και εδώ, είναι πρόσφορη η αξιοποίηση της τεχνολογίας και των ψηφιακών μέσων, που επιτρέπουν τον διαρκή έλεγχο των συναλλαγών και η χρησιμοποίηση των οποίων μπορεί να συμβάλει στον ορθολογικό και ισότιμο επιμερισμό των φορολογικών και ασφαλιστικών βαρών, αναλόγως των εισοδημάτων και της φοροδοτικής ικανότητας.

(4) Σχεδιασμός και υλοποίηση δράσεων που θα αντιμετωπίζουν το μείζον θέμα της χρηματοδότησης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες τους σε όλα τα στάδια εξέλιξης, είτε πρόκειται για σύσταση επιχείρησης είτε για υφιστάμενη, με ανάγκες ρευστότητας, αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού της επιχειρησιακής της οργάνωσης και λειτουργίας, επέκτασης των δραστηριοτήτων, ανάπτυξης, μετασχηματισμού κλπ.

Χρήσιμη θα ήταν ενδεχομένως η καθιέρωση χρηματοδοτικών εργαλείων εξειδικευμένων και προσαρμοσμένων στις πιστοδοτικές ανάγκες των ΜμΕ, όπως η ίδρυση ενός σύγχρονου αναπτυξιακού και επενδυτικού οργανισμού, με τη μορφή μιας αναπτυξιακής τράπεζας ή ταμείου, που θα διοχέτευε χρηματοδοτικά κι επενδυτικά κεφάλαια με εστιασμένα προγράμματα παροχής εγγυήσεων, επιδοτούμενων δανείων και κεφαλαίων κίνησης στις επιχειρήσεις και προς τις κατευθύνσεις που θα υποδείκνυε κάθε φορά ο συνδυασμός των εθνικών αναπτυξιακών προτεραιοτήτων με τις ειδικές ανάγκες των ΜμΕ, στις οποίες όπως έχει αναλυθεί προηγουμένως βασίζεται η παραγωγική ανασυγκρότηση της ελληνικής οικονομίας, η ανάκαμψη και η οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Από πλευράς Ευρωπαϊκής Ένωσης, στα πλαίσια της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ενίσχυση της απασχόλησης και της οικονομικής ανάπτυξης στην Ευρώπη και στην Ελλάδα, αξίζει να αναφερθεί η θεσμοθέτηση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων (ΕΤΣΕ) από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το οποίο αποτελεί κεντρικό πυλώνα του Επενδυτικού Σχεδίου για την Ευρώπη (Σχεδίου Γιουνκέρ). Το ΕΤΣΕ δραστηριοποιείται για τη στήριξη πολλών επιχειρήσεων, υπό τη μορφή της διάνοιξης διαύλων πρόσβασης σε χρηματοδότηση μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων (Ε.ΤΑ.Ε.)³⁰ και των εθνικών τραπεζών.

³⁰ Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ΕΤΑΕ) ανήκει στον Όμιλο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Κύρια αποστολή του είναι να στηρίζει τις ευρωπαϊκές πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις διευκολύνοντας την πρόσβασή τους σε χρηματοδότηση. Το ΕΤΑΕ σχεδιάζει και αναπτύσσει μέσα παροχής επιχειρηματικών κεφαλαίων και κεφαλαίων ανάπτυξης, εγγυήσεων και μικροχρηματοδότησης, τα οποία απευθύνονται ειδικά στον συγκεκριμένο τομέα της αγοράς. Με τη δραστηριότητά του αυτή, το ΕΤΑΕ προάγει τους στόχους της ΕΕ που αφορούν τη στήριξη της καινοτομίας, της έρευνας και ανάπτυξης, της επιχειρηματικότητας, της οικονομικής μεγέθυνσης και της απασχόλησης.

(5) Εκπόνηση δράσεων συλλογικής υποστήριξης και ανάπτυξη υποστηρικτικών και συμβουλευτικών κόμβων που θα συνδράμουν της μικρομεσαίες επιχειρήσεις να μετασχηματιστούν, να λάβουν αναπτυξιακό επιχειρηματικό προσανατολισμό και να ανταπεξέλθουν στο περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης.

Κάτι τέτοιο θα πρέπει να περιλαμβάνει, κατ' ελάχιστο, την παροχή προηγμένων φυσικών και ηλεκτρονικών υπηρεσιών, αξιοποιώντας και την ψηφιακή τεχνολογία, με διαύλους επικοινωνίας και ανατροφοδότηση κέντρου-περιφέρειας, δηλαδή δημοσίων μονάδων-ιδιωτικών επιχειρήσεων, καθώς και την παροχή εξατομικευμένων συμβουλευτικών υπηρεσιών σε θέματα όπως η τεχνολογική τους αναβάθμιση, η αποκατάσταση των ελλειμμάτων πληροφόρησης τοπικού, εθνικού και διεθνούς περιεχομένου, οι δυνατότητες συμμετοχής σε δίκτυα και αλυσίδες αξίας, η διευκόλυνση της διεύρυνσης του επιχειρηματικού τους ορίζοντα μέσω και της διεξόδου σε ξένες αγορές, η προαγωγή της γνωσιακής αναβάθμισης των εργαζομένων σε ΜμΕ κλπ.

Πρόκειται για χρήσιμες υπηρεσίες προς τους μικρούς επιχειρηματίες που μπορούν να προσφέρουν δυνατότητες εντοπισμού και αξιοποίησης αναδυόμενων ευκαιριών, δεδομένου ότι για να καταστεί εφικτή η έγκαιρη και προσοδοφόρα εκμετάλλευσή τους θα πρέπει να ληφθούν προηγουμένως στρατηγικές αποφάσεις για την εξεύρεση χρηματοδότησης, για την υιοθέτηση καινοτομιών και αλλαγών και ακόμα να εκπονηθούν στρατηγικά πλάνα για την επωφελή εκμετάλλευση των διεθνών αγορών και την αναπτυξιακή πορεία των επιχειρήσεων.

Αναφορικά με τα παραπάνω, καταγράφεται μία σχετικά πρόσφατη πρωτοβουλία στα πλαίσια του Επενδυτικού Σχεδίου για την Ευρώπη (Σχέδιο Γιουνκέρ), που εστιάζει στην προαγωγή των επενδύσεων με απώτερο στόχο την ανάπτυξη και την ανάδυση, μέσω ορθολογικότερης κατανομής διάφορων χρηματοδοτικών πόρων, εξάλειψης των εμποδίων για επενδύσεις και παροχής πληροφόρησης και τεχνικής στήριξης σε επενδυτικές ιδέες. Η πρωτοβουλία αυτή έχει ως στόχο την ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης των ΜμΕ, εξασφαλίζοντάς τους εξατομικευμένες συμβουλευτικές υπηρεσίες. Αυτό συνίσταται σε επικούρηση της προσβασιμότητας των επιχειρήσεων σε τοπικούς και διεθνείς συμβούλους, οι οποίοι, προσεγγίζοντας διάφορους τομείς, όπως θέματα λειτουργικά, διαχειριστικά, επιχειρησιακής στρατηγικής και στρατηγικής marketing και εξαγωγών, θα επιχειρήσουν να ενισχύσουν τις προσπάθειές τους για ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξής τους.

Γενικότερα, οι οικονομικές πολιτικές ανάπτυξης οφείλουν να έχουν ως πυξίδα την αναχαίτιση των ανταγωνιστικών αδυναμιών των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (όπως, τον κατατεμαχισμό και το πολυμελές πλήθος των μικρής δυναμικότητας επιχειρηματικών μονάδων, τη μειωμένη παραγωγικότητα, την ελλιπή τεχνολογική εστίαση) και τον μετασχηματισμό τους, προκειμένου να καταστεί εφικτή η σύγκλιση με τους ευρωπαϊκούς μέσους όρους.

Πάγια αναζήτηση θα πρέπει να είναι η ανάταξη των εγχώριων ΜμΕ, κάτι που θα μπορούσε να επιτευχθεί διαμέσου της υποστήριξης και της ενθάρρυνσης των μεταξύ τους συνεργασιών, συγχωνεύσεων και συμπράξεων. Η βαθμιαία και σταδιακή αύξηση των μεγεθών στην οποία μπορούν να οδηγήσουν οι ως άνω συνέργειες θα συνεπικουρήσει την άμβλυνση μιας σειράς αδυναμιών και θα καταστήσει εφικτή την επίτευξη οικονομικών κλίμακας, θέτοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τα θεμέλια επάνω στα οποία θα στηριχθούν οι εγχώριες ΜμΕ, προκειμένου να καταφέρουν να ασκούν τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες με τρόπο εξωστρεφή και ανταγωνιστικό, όχι μόνο σε τοπικό ή εθνικό αλλά και σε επίπεδο ευρωπαϊκό και παγκόσμιο. Συνάγεται επομένως ότι είναι επωφελής η με διάφορα μέσα επίσημων πολιτικών ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και η παρώθησή τους ώστε να μετέρχονται παραγωγικών δικτύων και αλυσίδων αξίας (συμπράξεις κι επιχειρηματικές δικτυώσεις B2B).

Ομοίως, θα πρέπει με κάθε τρόπο να ενθαρρύνονται οι καινοτομίες προϊόντων και διαδικασιών, και επίσης να υπάρξει μέριμνα για εκπαίδευση και εξοικείωση των εργαζομένων με την ψηφιακή τεχνολογία. Η προώθηση της καινοτομίας και η αναβάθμιση της εκπαιδευτικής υποδομής θα πρέπει να είναι άμεσος στόχος, αφού αποτελεί βασική προϋπόθεση για τον υπερκερασμό των ελλειμμάτων ανταγωνιστικότητας και ανάπτυξης που καταγράφονται στη χώρα.

Κοινή είναι εξάλλου και η άποψη ότι, θα πρέπει να αναθεωρηθεί προς τα κάτω η υψηλή φορολόγηση και να ενισχύεται η προσφυγή σε πρακτική και χρήσιμη νέα τεχνολογία, που θα έχει ως αποτέλεσμα την παραγωγή νέων και διαφοροποιημένων αγαθών που θα μπορέσουν να μοχλεύσουν την κορεσμένη ζήτηση, άρα να αυξήσουν την κατανάλωση, και να οδηγήσουν στην ανάκαμψη των ΜμΕ.

Επιπλέον, τα επιτόκια, που συνιστούν κόστος κεφαλαίου, πρέπει να διατηρούνται σε χαμηλά επίπεδα (με επιδοτήσεις επιτοκίων από το Δημόσιο ή με απευθείας συμμετοχή του στη χρηματοδότηση), έτσι ώστε να παρωθούν ή, έστω, να μην αποτρέπουν τους επιχειρηματίες να προβαίνουν σε επενδύσεις. Χρήσιμο θα ήταν να επανεξεταστεί

γενικότερα η πολιτική και οι όροι των επιχειρηματικών χορηγήσεων από τις Τράπεζες, ώστε να διευκολυνθούν οι ιδιωτικές επενδύσεις.

Το εκάστοτε επίσημο κράτος διαθέτει λοιπόν την ευχέρεια σχεδιασμού και εφαρμογής πληθώρας μέτρων δημόσιας πολιτικής προκειμένου να επιτύχει την ικανοποιητική αντιμετώπιση των αναγκών των ΜμΕ. Προς το σκοπό αυτό, απαιτείται βούληση και αποφασιστικότητα, συνδιαλλαγή της Πολιτείας με τον επιχειρηματικό κόσμο και αναβάθμιση του κοινωνικού διαλόγου, ζήτημα το οποίο εξάλλου άπτεται της δημοκρατίας και της κοινωνικής συμμετοχής. Ακόμα, ειλικρινής επικοινωνία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα καταρχήν για ενδελεχή κατανόηση των υπό βελτίωση ή αλλαγή σημείων, και ακολούθως για σωστά σχεδιασμένες και αποτελεσματικές παρεμβάσεις του επίσημου κράτους, εφαρμογή ενδεδειγμένων μέτρων δημόσιας πολιτικής αλλά και συστηματική παρακολούθηση της ακέραρης υλοποίησής τους χωρίς παρεκκλίσεις και χωρίς καταστρατηγήσεις. Πολιτικές, οι οποίες θα έχουν να επιδείξουν συνέπεια και σύζευξη για παρότρυνση της δημιουργίας νεοφυών επιχειρήσεων, αλλά και για την προώθηση της επιδίωξης και υιοθέτησης τεχνολογικών καινοτομιών, καθώς επίσης για την με δραστικά μέτρα καταστολή της αδιαφάνειας και της διαφθοράς, για κατοχύρωση και προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας/κυριότητας, για προστασία της ασφάλειας των δικτύων και για οικονομική ελευθερία, με δίκαιη και ισορροπημένη φορολογία, αλλά και με την απαραίτητη πρόνοια για την προστασία του ανταγωνισμού στην αγορά.

Συναφώς με τα παραπάνω, απαιτούνται Πολιτικές

- καταρχήν για τη διαμόρφωση νοοτροπίας, σύμφωνα με την οποία η οικονομία θα πρέπει να τίθεται στην υπηρεσία της κοινωνίας και όχι το αντίστροφο.
- έπειτα, για την εμπέδωση ενός επιχειρηματικού πνεύματος.
- για το σχηματισμό θετικού για τις επιχειρήσεις και τις επενδύσεις περιβάλλοντος, δηλαδή αναπροσαρμογή του θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου με σκοπό τη δημιουργία κλίματος και συνθηκών -νομικών, οικονομικών, φορολογικών, διαδικαστικών, λειτουργικών κλπ-, οι οποίες, σε κάθε βήμα, να προάγουν, να τονώνουν, να διευκολύνουν και όχι να αποθαρρύνουν την ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας, τοποθετώντας την τελευταία με σοβαρότητα σε περίοπτη θέση στα εκπονούμενα σχέδια βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και ανάκαμψης. Χρειάζεται θέληση και αποφασιστικότητα για απτή και αποτελεσματική στήριξη με συμβουλευτικές υπηρεσίες και παροχή κινήτρων αγοράς και κινήτρων οικονομικών.

- για τον αναπροσανατολισμό και τη βελτίωση κρίσιμων εθνικών συστημάτων, όπως η εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση, δεδομένου ότι ακόμα ένα, μείζον θέμα που χρειάζεται αντιμετώπιση είναι οι ελλείψεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο με επαρκή σύγχρονα επαγγελματικά εφόδια. Πιο συγκεκριμένα, εξαιτίας της αμέλειας για αντιστοίχιση ανάμεσα στα προγράμματα σπουδών των ανώτερων και ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και στις πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας της χώρας, αλλά και εξαιτίας των παραλείψεων επαγγελματικής επιμόρφωσης των εργαζομένων, εκπορεύονται ελλείμματα δεξιοτήτων και ειδικών επαγγελματιών, τα οποία επιβάλλεται να καλυφθούν με υπεύθυνο σχεδιασμό και μεθοδικότητα.
- για την παρακίνηση των επενδύσεων σε Έρευνα & Ανάπτυξη (R&D) και την άρση των κανονιστικών φραγμών που παρεμποδίζουν τους καινοτόμους φορείς να μεταφέρουν τις ιδέες τους στην αγορά και αναχαιτίζουν την υιοθέτηση καινοτομιών και νέων τεχνολογιών.

Όσον αφορά τα κράτη με μεγάλη κατά κεφαλήν παραγωγή, η προώθηση της Έρευνας και Ανάπτυξης (R&D), της καινοτομίας, της τεχνολογίας και της επαγγελματικής κατάρτισης, κατέχει εξέχοντα ρόλο για τη διατήρηση ψηλά της πολυπαραγοντικής παραγωγικότητας. Για τα λιγότερο παραγωγικά κράτη, που επιχειρούν να βελτιωθούν και να μειώσουν την απόσταση από τα πρώτα, έχει επίσης πρωτεύοντα ρόλο, ως αρωγός στην προσπάθεια να περιοριστεί η διαφορά παραγωγικότητας. Τα αναγκαία εργαλεία που πρέπει να χρησιμοποιηθούν προς το σκοπό της αύξησης των επιδόσεων της χώρας από την αποτελεσματική χρησιμοποίηση του μείγματος εργασίας και κεφαλαίου, είναι τα προγράμματα Έρευνας και Καινοτομίας (E&K), τα βελτιωτικά και θεραπευτικά μέτρα επί των κανονιστικών και διοικητικών κανόνων και η μέριμνα για την περιφρούρηση και την απρόσκοπτη λειτουργία της αγοράς.

Τα παραπάνω θα πρέπει να κατευθύνουν σε πολιτικές και μέτρα που θα θέτουν τα θεμέλια για την άνοδο των επιδόσεων του δημόσιου συστήματος έρευνας και θα διαμορφώνουν πρόσφορο έδαφος για την απαραίτητη προαγωγή των υποδομών διασποράς, διακίνησης και ανατροφοδότησης πληροφοριών, επιστημονικών ευρημάτων και γνώσεων, με διευκόλυνση και απλούστευση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ επιστημονικής κοινότητας και επιχειρηματικού κόσμου, πχ., με δημιουργία κέντρων όπως τα επιστημονικά και τεχνολογικά πάρκα.

Οι αλληλεπιδράσεις αυτές στη χώρα μας, όπως επίσης και το ποσοστό χρηματοδότησης των δαπανών Έρευνας και Καινοτομίας των Πανεπιστημίων και των ερευνητικών φορέων

παραμένουν περιορισμένα. Ενδεικτικά, η χρηματοδότηση από επιχειρήσεις ιδιωτικές και του ευρύτερου δημόσιου τομέα (επιχειρηματικός τομέας) ανέρχονται περίπου στο 31% ενώ αντίστοιχα στην Ε.Ε. (28) φθάνει στο 55,5%.

Όμως, για να ευοδώνεται ο σκοπός θα πρέπει να βρεθούν δίοδοι συνεχούς διαβούλευσης μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων στο οικοσύστημα καινοτομίας και επίσης να περιλαμβάνονται απαραίτητως δράσεις αδιάλειπτης διασύνδεσης με τις εκάστοτε ανάγκες της αγοράς εργασίας. Τέλος, δεν θα πρέπει να αμελείται η δημιουργία κόμβων διάδοσης της τεχνογνωσίας, με μέριμνα για κατοχύρωση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, καθώς και “bottom-up approach” από τους ερευνητικούς φορείς για τη βασική και εφαρμοσμένη έρευνα. Περαιτέρω, η διάχυση της τεχνολογίας είναι πολύ σπουδαία, για την εξέλιξή της και για τη δημιουργία της κρίσιμης μάζας που καθιστά ένα προϊόν ανταγωνιστικό και κερδοφόρο για μια επιχείρηση, με άλλα λόγια, πρέπει να επιδιώκεται η διάχυση της τεχνολογίας όχι σαν αυτοσκοπός αλλά ως μέσο προσπορισμού προσόδων.

- για εκπόνηση προγραμμάτων παροχής συμβουλών και καθοδήγησης/mentoring, απτόμενων προβληματισμών περί επιχειρηματικής στρατηγικής, επιχειρησιακών διαδικασιών, οικονομικής διαχείρισης, στρατηγικής marketing και προαγωγής των εξαγωγικών προσπαθειών. Είναι πολύ βασικό να παρέχεται στις ΜμΕ η δυνατότητα πρόσβασης σε έγκυρη και αξιόπιστη πληροφόρηση και σε συμβουλευτικές υπηρεσίες.
- για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε εξωτερική χρηματοδότηση, μέσω ειδικών Ταμείων [διευκόλυνση της πρόσβασης σε πόρους και χρηματοοικονομικά κεφάλαια και εξασφάλιση χρηματοδοτικής στήριξης και χρηματοδότησης με κεφάλαια δανειακά (ρευστότητας) και επενδυτικά, παροχή εγγυήσεων κλπ.], μέσω εθνικών και ευρωπαϊκών προγραμμάτων χρηματοδότησης, με λογικό και εξυπηρετήσιμο κόστος δανεισμού. Έχοντας υπόψη τη σπουδαιότητα των ΜμΕ για την οικονομία και ξεκινώντας με την παραδοχή ότι η πρόσβαση σε χρηματοδότηση είναι θεμελιώδους σημασίας για κάθε επιχείρηση, νεότευκτη ή εν λειτουργία, καθώς και με τη διαπίστωση ότι η προσφυγή στον τραπεζικό δανεισμό είναι η κατ’ εξοχήν πηγή χρηματοδότησης για τις ΜμΕ, είναι επόμενο ότι μείζον μέρος των επίσημων πολιτικών για τη στήριξη αυτών των επιχειρήσεων επικεντρώνεται πάντα στην εξασφάλιση της πρόσβασής τους σε τραπεζικές πιστοδοτήσεις.

Συνεπώς, το ζητούμενο είναι η εκπόνηση πολιτικών και η ανάληψη πρωτοβουλιών που θα στηρίζουν τη **μεγέθυνση** των ελληνικών ΜμΕ όλων των βαθμίδων και κατηγοριών, με βάση

την οργάνωση, την εταιρική διακυβέρνηση, την ενσωμάτωση τεχνολογίας, τον εξαγωγικό προσανατολισμό και την ίδρυση θέσεων απασχόλησης.

Έχοντας υπόψη τα ανωτέρω, όπως επίσης την ιδιαίτερη αξία αλλά και τα εμπόδια των μικρομεσαίων ως προς την πρόσβαση σε χρηματοδότηση, ενισχύεται η άποψη σχετικά με την επιτακτικότητα της υποστήριξης των ΜμΕ κατά τη διαδικασία ανεύρεσης και λήψης χρηματοδότησης, τόσο μέσω των ελληνικών όσο και μέσω των ευρωπαϊκών αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Βεβαίως, είναι επίσης απαραίτητη η απλοποίηση κι ευθυγράμμιση των διαθέσιμων εργαλείων και μέσων για τη διευκόλυνση της χρηματοδότησης. Το γεγονός ότι εμπλέκονται διάφοροι θεσμικοί φορείς (δημόσιοι και ευρωπαϊκοί οργανισμοί, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ιδιώτες και αναπτυξιακές τράπεζες), καθώς και ο βαθμός διαθεσιμότητας των χρηματοδοτικών εργαλείων, υπογραμμίζουν την ανάγκη χάραξης κοινής στρατηγικής για την αντιμετώπιση των θεμάτων που προκύπτουν για τις ΜμΕ, στο πλαίσιο που ορίζεται τόσο από τη δραστηριοποίησή τους εντός της ελληνικής οικονομίας όσο και από τις συνθήκες που διαμορφώνονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τέλος, είναι βασικό να παρέχεται στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και η δυνατότητα για πραγματική αξιοποίηση της χρηματοδότησης τόσο από εθνικά όσο και από ευρωπαϊκά προγράμματα.

4.7 ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Είναι πλέον προφανές ότι οι εξελίξεις και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας συνδέονται άρρηκτα με την πορεία της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας και τη δυνατότητά της να επιτύχει διατηρήσιμη αύξηση του προϊόντος και να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Χρήσιμο μάλιστα θα είναι να επικεντρωθεί το ενδιαφέρον σε πολιτικές που θα προαγάγουν το μετασχηματισμό των παραδοσιακών και οικογενειακών ΜμΕ σε επιχειρήσεις υψηλής προστιθέμενης αξίας, οι οποίες θα ενστερνίζονται την καινοτομία, θα επιδεικνύουν εξωστρέφεια και θα έχουν αναπτυξιακό προσανατολισμό.

Επομένως, ο ενδεδειγμένος αφουγκρασμός των ιδιαίτερων όψεων της μικρομεσαίας οικονομικής μονάδας και του κοπιώδους αγώνα της καταρχήν για επιβίωση και περαιτέρω για ευδοκίμηση, καθώς και η αποκωδικοποίηση των ιδιαιτεροτήτων της εν γένει λειτουργίας των ΜμΕ θα πρέπει να καθοδηγούν τις συναφείς πολιτικές, δεδομένου ότι

χρειάζονται ειδικότερες πολιτικές και μέτρα, προσαρμοσμένα στις ανάγκες των ΜμΕ, διότι τα απευθυνόμενα συνολικά και αδιακρίτως σε επιχειρήσεις, εφόσον δεν εξειδικεύονται στις συγκεκριμένες ανάγκες των ΜμΕ, ενδέχεται να μην ανταποκρίνονται ικανοποιητικά στην αντιμετώπιση των ιδιαίτερων αυτών αναγκών και, άρα, να αντενδείκνυνται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ 4^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- Βλάδος, Χάρης Μιχαήλ, “Παγκόσμια κρίση, καινοτομία και διαχείριση αλλαγής”, (2017), Εκδ. Κριτική
- Deakins, David και Freel, Mark, Επιμέλεια: Πέκκα-Οικονόμου, Βικτώρια, Χατζηδημητρίου, Ιωάννης, “Επιχειρηματικότητα & μικρές επιχειρήσεις-Νεοφυείς επιχειρήσεις: Μία δυναμική απάντηση των νέων στην ανεργία” (2015), Εκδ. Rosili
- Deakins, David και Freel, Mark (2012), Επιμέλεια: Πέκκα-Οικονόμου, Βικτώρια, Χατζηδημητρίου, Ιωάννης, “Επιχειρηματικότητα & μικρές επιχειρήσεις”, (2017), Εκδ. Rosili
- Σκουλάς, Νίκος Ε., “Το εγχειρίδιο του μικρού και μεσαίου επιχειρηματία”, (2002), Εκδ. Ελληνικά Γράμματα

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- [https://www.bankofgreece.gr/BogDocumentEn/Policy_proposals_for_management_of_NPLs_portfolios_150313_Raftopoulou_\(en\).pdf](https://www.bankofgreece.gr/BogDocumentEn/Policy_proposals_for_management_of_NPLs_portfolios_150313_Raftopoulou_(en).pdf) Προσπέλαση 8/4/2019
- <https://www.capital.gr/delphi-economic-forum/3276512/g-probopoulos-i-xora-xreiazetai-ena-ependutiko-sok-80-dis-euro> Προσπέλαση 30/3/2019
- <http://www.earlywarning.eea.gr> Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών, Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Έγκαιρης Προειδοποίησης/Early Warning Europe (Σύμβουλοι και μέντορες), Προσπέλαση 7/4/2019
- <http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/> Προσπέλαση 8/4/2019
- https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/fiche_sme_el.pdf Πολιτική Συνοχής της Ε.Ε. Προσπέλαση 30/3/2019

- https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en
SME Performance Review, 2018, SBA Fact Sheet - Greece, Προσπέλαση 28/3/2019,
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ : <https://imegsevee.gr/δημοσιεύσεις/2018-sba-ενημερωτικό-δελτίο-ελλάδα-2018-sba-fact-sheet-greece/> Προσπέλαση 28/3/2019
- https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_research-innovation_el.pdf, Ενημερωτικό δελτίο με τίτλο “Έρευνα και Καινοτομία”, (16/11/2017), Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Προσπέλαση 24/3/2019
- https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/small-business-act_en
Προσπέλαση 30/3/2019
- https://ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/investment-plan-europe-juncker-plan_el Προσπέλαση 4/4/2019
- https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/fiche_sme_el.pdf
Προσπέλαση 24/3/2019
- <https://www.eea.gr/arthra-eea/kindini-ke-piges-aveveotitas-gia-tin-elliniki-ikonomia/>
Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών, Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το 2018, Προσπέλαση 7/4/2019
- <https://www.e-forologia.gr/> Προσπέλαση 7/4/2019
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2018:081:FULL&from=FR>
Προσπέλαση 21/3/2019
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>
Προσπέλαση 30/3/2019
- http://europa.eu/pol/enter/index_el.htm, “Ευρωπαϊκή Ένωση, Τομείς Πολιτικής, Επιχειρήσεις”, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Προσπέλαση 12/4/2019
- http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/6/17/02/index.tkl?lang=gr&all=1&pos=234&s=1&e=10 Προσπέλαση 30/3/2019
- <http://www.ggb.gr/el/node/52>, Εθνικό Παρατηρητήριο για ΜμΕ, “Βιομηχανική Πολιτική”
Προσπέλαση 13/4/2019
- <https://government.gov.gr/olistiki-anaptixiaki-stratigiki/> Υπ. Οικονομίας & Ανάπτυξης,
Ολιστική Αναπτυξιακή Στρατηγική Προσπέλαση 23/4/2019
- <https://imegsevee.gr/> Προσπέλαση 28/3/2019

- <https://imegsevee.gr/δημοσιεύσεις/πώς-θα-μετατρέψουμε-το-μικρό-μέγεθος-των-ελληνικών-επιχειρήσεων-σε-συγκριτικό-πλεονέκτημα/> Προσπέλαση 29/3/2019
- <http://iobe.gr> Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), Προσπέλαση 13/4/2019
- <http://www.insider.gr/eidiseis/oikonomia/76352/sev-pos-tha-anoixoun-8000-nees-epiheiriseis> Προσπέλαση 01/02/2019
- <http://www.kathimerini.gr/937907/article/oikonomia/epixeirhseis/h-mege8ynsh-twn-mme-aporelei-to-kleidi-gia-thn-anapty3h> Προσπέλαση 24/3/2019
- <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1328019/sumbouleutiki-gia-tis-mme> Προσπέλαση 24/3/2019
- <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1315425/4-stis-10-mme-ependuoun-stin-kainotomia>
- <https://www.naftemporiki.gr/story/1322798/oi-mesaies-kai-mikres-epixeiriseis-pou-theloume>
- <http://www.oecd.org>
- <http://www.oecd.org/industry/smes/>
- <http://www.oecd.org/cfe/smes/financing-smes-and-entrepreneurs-23065265.htm> “Financing SMEs and Entrepreneurs”, (2019) Προσπέλαση 13/4/2019
- <http://www.oecd.org/newsroom/46917384.pdf> “Economic Policy Reforms 2009: Going for Growth”, (2009), OECD Publishing.
- <http://www.oecd.org/economy/elusive-global-growth-outlook-requires-urgent-policy-response.htm>, “Elusive global growth outlook requires urgent policy response” (February, 18), (2016), OECD
- <https://www.poeppp.org/enimerosi/the-blog/i-epomeni-imerag-gia-tis-mikromesees-epichirisis/>
- <http://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691150> Προσπέλαση 8/4/2019
- <http://www.sev.org.gr/vivliothiki-tekmiriosi/erevnes-meletes-2/>
- <http://www.sev.org.gr/tomeis-draseon/tomeas-viomichanias-anaptyxiakon-politikon-diktyon/mesaies-kai-mikres-epicheiriseis/> Προσπέλαση 8/4/2019
- http://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/50656/SME_program_6Feb.pdf

- http://www.sev.org.gr/uploads/Documents/50669/SMEs_partA.PDF Μελέτη ΣΕΒ και ΕΥ με θέμα: “Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα” Προσπέλαση 22/3/2019
- http://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/50656/SMEs_partB_summary.pdf Μελέτη ΣΕΒ & ΕΥ: “Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα” Προσπέλαση 22/3/2019
- <http://www.sev.org.gr/pages/document.aspx?lang=el&iid=50691&path=-1960519302>
- <http://www.skai.gr/news/business/article/385136/-i-4i-viomihaniki-epanastasi-fernei-to-aurio/#ixzz5kPV3C500>
- <http://www.skai.gr/news/business/article/396806/cloud-kai-tehniti-noimosuni-allazoun-ton-pagosmio-epiheirimatiko-harti/#ixzz5kPM6Cbtz> Προσπέλαση 7/4/2019
- <http://www.skai.gr/news/business/article/299111/ready-business-ta-nea-ton-mme/>
- <http://www.skai.gr/news/business/article/399656/oi-etairies-pou-epiheiroun-psifiaka-anaptussodai-epta-fores-tahutera/#ixzz5kPCwAK7H> Προσπέλαση 7/4/2019
- <http://www.skai.gr/news/business/article/398785/espa-13-erotiseis-kai-apadiseis-gia-ti-drasi-epiheiroume-exo/#ixzz5kPGGAt0> Υπουργείο Οικονομίας και Ενδιάμεσος Φορέας Επιχειρησιακών Προγραμμάτων Ανταγωνιστικότητας και Επιχειρηματικότητας (ΕΦΕΠΑΕ), Δράση του ΕΣΠΑ “Επιχειρούμε έξω” Προσπέλαση 7/4/2019
- <http://www.skai.gr/news/business/article/396806/cloud-kai-tehniti-noimosuni-allazoun-ton-pagosmio-epiheirimatiko-harti/#ixzz5kPM6Cbtz> Προσπέλαση 7/4/2019
- <http://www.skai.gr/news/business/article/388324/mikromesaies-epiheiriseis-anaptuxiakos-ta-kritiria-pou-vevaionoun-tin-kainotomia/#ixzz5kPSnEnuJ> Προσπέλαση 7/4/2019

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ

Όλα δείχνουν ότι, όσον αφορά στη μικρή σε μέγεθος επιχειρηματικότητα, η προσοχή και οι προσπάθειες θα πρέπει να εστιάσουν στην οργανωτική και παραγωγική ανασυγκρότηση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων. Το στοίχημα για το ελληνικό επιχειρείν, είναι να αποκτήσουν οι ΜμΕ όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που θα τις καταστήσουν διεθνώς ανταγωνιστικές και ικανές να ενταχθούν σε εγχώρια και διεθνή παραγωγικά δίκτυα συμμετέχοντας σε αλυσίδες αξίας.

Προσανατολισμός δηλαδή στη στήριξη των ΜμΕ, που σημαίνει να ληφθούν όλα εκείνα τα μέτρα, τα οποία θα καταστήσουν το γενικότερο επιχειρηματικό περιβάλλον πιο “φιλικό” γι’ αυτές, κατ’ αρχήν αντιμετωπίζοντας με σοβαρότητα και αποτελεσματικότητα τα κυριότερα προβλήματά τους, που είναι η πρόσβαση σε κεφάλαια (κίνησης, επενδύσεων, εξοπλισμού, εκσυγχρονισμού κλπ.), η υπερφορολόγηση (φόροι άμεσοι και έμμεσοι, ασφαλιστικές εισφορές), η γραφειοκρατία (με προτεραιότητα την απλοποίηση της διαδικασίας για την αδειοδότηση μικρών και μεγάλων επενδύσεων), η δυσκολία διεύρυνσης της πελατειακής τους βάσης και απόκτησης μίας κρίσιμης μάζας σταθερά, μέσω εισόδου στις ξένες αγορές.

Η Ελλάδα διαθέτει καινοτόμες και δυναμικές ΜμΕ, οι οποίες, αν επικουρηθούν με τη διαμόρφωση ενός φιλοεπιχειρηματικού και φιλοεπενδυτικού περιβάλλοντος (νομικά, κανονιστικά, θεσμικά, διοικητικά και δημοσιονομικά) και με κατάλληλη και επαρκή εξωτερική χρηματοδότηση (αποτιμώντας σωστά τις υγιείς επιχειρήσεις), μπορούν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα ρευστότητας και περαιτέρω να αναπτυχθούν και να συνεχίσουν να είναι από τα πιο σημαντικά στηρίγματα της ελληνικής οικονομίας.

Συνεχίζοντας τη σκέψη αυτή, πρέπει να σημειωθεί ότι η επίλυση του προβλήματος των NPLs ενέχει τη διαδικασία της ορθής αποτίμησης των επιχειρήσεων και του διαχωρισμού τους σε εν δυνάμει υγιείς, δηλαδή σε αυτές όπου διαφαίνεται δυνατότητα εξυγίανσης και διάσωσης, και σε αυτές που δεν είναι εφικτό να αποφευχθεί μία πτώχευση. Επαγωγικά, γίνεται κατανοητό ότι τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και η αντιμετώπισή τους, πέραν της προφανούς σχέσης τους με τα προβλήματα ρευστότητας και βιωσιμότητας των ΜμΕ, βρίσκονται επιπλέον σε συνάφεια με τη ρευστότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων, με τη δυνατότητά τους για διοχέτευση πόρων στην πραγματική οικονομία και περαιτέρω με τη στήριξη και τη μεγέθυνση των ΜμΕ αλλά και με την ανάταξη της επιχειρηματικότητας συνολικά.

Αυτό όμως που χρειάζεται πάνω απ' όλα, είναι ένα οικονομικό περιβάλλον σταθερότητας, που θα αυξήσει την εμπιστοσύνη και τις αναμενόμενες αποδόσεις των επενδύσεων κι ένα ισχυρό, έντιμο και αποτελεσματικό κράτος, που θα επιμείνει με αποφασιστικότητα στις πραγματικά αναγκαίες και κοινωνικά ωφέλιμες μεταρρυθμίσεις παρακολουθώντας την υλοποίησή τους και αποστέλλοντας στις διεθνείς αγορές το μήνυμα ότι η χώρα προσπαθεί με όλες τις δυνάμεις της να μπει σε τροχιά δυναμικής ανάπτυξης, διότι η οικονομία δε θα επιστρέψει ποτέ στην κανονικότητα αν δεν αντιμετωπιστούν οι δομικές δυσκαμψίες και δεν επιβληθεί ένας εφ' όλης της ύλης στρατηγικός σχεδιασμός, ο οποίος να αντικρύζει κατάματα τα σημαντικότερα θέματα που αποβαίνουν βαρίδια για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, όπως αυτά παρουσιάζονται παραπάνω.

Επομένως, η βιώσιμη ανάπτυξη των ΜμΕ θα πρέπει να στηριχθεί τόσο στο επιχειρηματικό όραμα και τη βούληση, όσο και στην κρατική και θεσμική υποστήριξη, μέσω ενός κατάλληλα διαμορφωμένου μηχανισμού αξιολόγησης, που θα διακρίνει και θα προάγει τις επιχειρηματικές περιπτώσεις οι οποίες διαφαίνεται ότι μπορούν να προσδίδουν προστιθέμενη αξία στην εθνική οικονομία, αξιοποιώντας την έως τώρα αποκτηθείσα γνώση και τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία, απομακρύνοντας τις περιττές αγκυλώσεις και εξασφαλίζοντας κατάλληλη καθοδήγηση και απτές, χειροπιαστές διεξόδους στα αδιέξοδα των συγκεκριμένων επιχειρηματικών μονάδων.

Αυτό που θα πρέπει ενδεχομένως να στηλιτευτεί είναι η διαπίστωση ότι, ενώ σε επίπεδο προθέσεων, πρωτοβουλιών και διακηρύξεων οι ΜμΕ μαγνητίζουν το ενδιαφέρον και την προσοχή ως βάση και δυναμική ανάπτυξης της οικονομίας και συνοχής των κοινωνιών, εντούτοις, σε πρακτικό επίπεδο, οι πολιτικές που ακολουθούνται, ειδικά σε χώρες με δημοσιονομικά προβλήματα, μοιάζουν να αμελούν τον κομβικό ρόλο που διαδραματίζει το μικρομεσαίο επιχειρείν στο έργο της ανάπτυξης των τοπικών οικονομιών και της απασχόλησης και συνολικά της εθνικής οικονομίας.

Απαιτείται με άλλα λόγια συνέπεια και αντιστοιχία μεταξύ προθέσεων, λόγων, εξαγγελιών και έργων, με μεταστροφή των παγιωμένων αντιλήψεων και των αναποτελεσματικών πρακτικών, οι οποίες διέπονται και αντικατοπτρίζουν παρωχημένες οικονομικές δομές, θέτοντας τροχοπέδη στην επιχειρηματική δραστηριότητα, κάνοντας παραδεκτό ότι η αξία της μικρομεσαίας επιχειρηματικότητας ως προς την οικονομική ανάπτυξη, κυρίως μέσω της αύξησης της απασχόλησης και της παραγωγικότητας αλλά και ως πηγή καινοτομίας και επιχειρηματικών δεξιοτήτων, δεν μπορεί και δεν πρέπει να παραβλέπεται.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΙ ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

<https://www.bankofgreece.gr/Pages/en/Statistics/loans.aspx> 8/4/2019

[https://www.bankofgreece.gr/BogDocumentEn/Policy_proposals_for_management_of_NPLs_portfolios_150313_Raftoroulou_\(en\).pdf](https://www.bankofgreece.gr/BogDocumentEn/Policy_proposals_for_management_of_NPLs_portfolios_150313_Raftoroulou_(en).pdf) 8/4/2019

<https://www.banksnews.gr/index.php/top-stories/item/140137-npls-2018>

<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1328019/sumbouleutiki-gia-tis-mme>

Προσπέλαση 24/3/2019

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βλάδος, Χάρης Μιχαήλ, “Παγκόσμια κρίση, καινοτομία και διαχείριση αλλαγής”, (2017), Εκδ. Κριτική
- Deakins, David και Freel, Mark, Επιμέλεια: Πέκκα-Οικονόμου, Βικτώρια, Χατζηδημητρίου, Ιωάννης, “Επιχειρηματικότητα & μικρές επιχειρήσεις-Νεοφυείς επιχειρήσεις: Μία δυναμική απάντηση των νέων στην ανεργία” (2015), Εκδ. Rosili
- Deakins, David και Freel, Mark (2012), Επιμέλεια: Πέκκα-Οικονόμου, Βικτώρια, Χατζηδημητρίου, Ιωάννης, “Επιχειρηματικότητα & μικρές επιχειρήσεις”, (2017), Εκδ. Rosili
- Κέφης, Βασίλης Ν., Παπαζαχαρίου, Πέτρος, “Το επιχειρηματικό όραμα σε business plan” (2009), Εκδ. Κριτική
- Σινανιώτη-Μαρούδη, Αριστέα, “Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες: προσωπικές εταιρίες, κεφαλαιουχικές εταιρίες, συνδεδεμένες επιχειρήσεις, κοινοτικό δίκαιο”, (2012), 3^η έκδ., Νομική Βιβλιοθήκη
- Σινανιώτη-Μαρούδη, Αριστέα, “Εμπορικό δίκαιο : προσωπικές εταιρίες, κεφαλαιουχικές εταιρίες, συνδεδεμένες επιχειρήσεις, κοινοτικό δίκαιο”, (2010), 2^η έκδ., Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα
- Σκουλάς, Νίκος Ε., “Το εγχειρίδιο του μικρού και μεσαίου επιχειρηματία”, (2002), Εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- Storey, David J., Greene, Francis J., Επιμέλεια: Χασσίδ, Ιωσήφ, Φαφαλιού, Ειρήνη, “Επιχειρηματικότητα για μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις”, (2011), Εκδ. Κριτική
- Σωτηρόπουλος Γ., Αθανασίου Λ., “Εταιρικό Δίκαιο”, (2019), 8^η έκδ., Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη
- Χατζηκωνσταντίνου Θ. Γιώργος, Γωνιάδης Ι. Ηρακλής, “Επιχειρηματικότητα και καινοτομία: από την ίδρυση στη διοίκηση και την επιβίωση της νέας επιχείρησης”, (2009), Εκδ. Gutenberg
- Αστικός Κώδικας, Αρ. 741-784
- Ν.3190/1955 περί Εταιριών Περιορισμένης Ευθύνης
- Ν.4072/2012 περί Προσωπικών Εμπορικών Εταιριών και Ιδιωτικών Κεφαλαιουχικών Εταιριών
- Ν.4441/2016 Απλοποίηση διαδικασιών σύστασης επιχειρήσεων, άρση κανονιστικών εμποδίων στον ανταγωνισμό και λοιπές διατάξεις
- Ν.4548/2018 περί Ανωνύμων Εταιριών και ΚΝ 2190/1920

- Ν.4601/2019 Εταιρικοί μετασχηματισμοί και εναρμόνιση του νομοθετικού πλαισίου με τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/55/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
- Ν. 4446/2016 Πτωχευτικός Κώδικας, Διοικητική Δικαιοσύνη, Τέλη-Παράβολα, Οικειοθελής αποκάλυψη φορολογητέας ύλης παρελθόντων ετών, Ηλεκτρονικές συναλλαγές, Τροποποιήσεις του Ν. 4270/2014 και λοιπές διατάξεις.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΑΡΘΡΑ

- Anastasiou, Dimitrios, Louri, Helen, and Tsionas, Mike, “Determinants of non-performing loans: Evidence from Euro-area countries” (2016), Finance Research Letters, Vol.18 (C), 116-119,
https://econpapers.repec.org/article/eeefinlet/v_3a18_3ay_3a2016_3ai_3ac_3ap_3a116-119.htm Προσπέλαση 16/4/2019
- Bergthaler, Wolfgang, Kang, Kenneth, Liu, Yan, and Monaghan, Dermot, “Tackling Small and Medium Sized Enterprise Problem Loans in Europe”, (2015), International Monetary Fund-IMF Staff discussion note, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1504.pdf> Προσπέλαση 15/4/2019
- Cappiello, Lorenzo, Kadareja, Arhan, Kok, Christoffer and Protopapa, Marco, “Do Bank Loans and Credit Standards Have an Effect on Output? A Panel Approach for the Euro Area”, (2010) European Central Bank, Social Science Research Network-SSRN, Working Paper 1150, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1535995 or <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1150.pdf> Προσπέλαση 15/4/2019
- Georgiou, Miltiades, N. (2012b) “Consumption-Led Growth: A Worldwide Panel Data Analysis (2006–2011)”, (2012), Social Science Research Network-SSRN, <http://ssrn.com/abstract=2179569> Προσπέλαση 2/4/2019
- Georgiou, Miltiades, N. “Economic Growth, Economic Freedom, Globalization and Entrepreneurship”, (2015), Social Science Research Network-SSRN, <http://ssrn.com/abstract=2593403> Προσπέλαση 2/4/2019
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2593403
- Ghosh, Amit, “Banking-industry specific and regional economic determinants of non-performing loans: Evidence from US states”, (2015), Journal of Financial Stability, Vol.20, 93–104,

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1572308915000881?via%3Dihub>

Προσπέλαση 18/4/2019

- Jarmuzek, Mariusz and Rozenov, Rossen, “Excessive Private Sector Leverage and Its Drivers: Evidence from Advanced Economies”, (2017), International Monetary Fund-IMF, Working Paper 17/72, <http://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2017/03/28/Excessive-Private-Sector-Leverage-and-Its-Drivers-Evidence-from-Advanced-Economies-44770> Προσπέλαση 15/4/2019
- Kerry, Wili, Portier, Jean, Ruggerone, Luigi and Verkoren, Constant, “What a Drag: The Burden International Journal of the Economics of Business, of Non-Performing Loans in the Euro Area”, (2014), International Monetary Fund-IMF, Vol.16 (2), 189-203, <https://blog-imfdirect.imf.org/2014/06/23/what-a-drag-the-burden-of-nonperforming-loans-on-credit-in-the-euro-area> Προσπέλαση 15/4/2019
- Lee, Jim, “Does size matter in firm performance? Evidence from US public firms”, (2009), International Journal of the Economics of Business, Vol.16 (2), 189-203, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13571510902917400> Προσπέλαση 14/4/2019
- Louzis, Dimitrios, Vouldis, Aggelos and Metaxas, Vasilios “Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans in Greece: a comparative study of mortgage, business and consumer loan portfolios”, (2010), Bank of Greece, Working Paper, Vol.118, <https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Paper2010118.pdf> Προσπέλαση 12/4/2019

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

- <https://www.anko-eunet.gr/articles/el/News/readabout/to-topio-ton-mesaion-kai-mikron-epixeiriseon-mme-stin-ellada-to-epixeirimatiko-profil-pou-antexei-stin-krisi> Προσπέλαση 14/4/2019
- [https://www.bankofgreece.gr/BogDocumentEn/Policy_proposals_for_management_of_NPLs_portfolios_150313_Raftopoulou_\(en\).pdf](https://www.bankofgreece.gr/BogDocumentEn/Policy_proposals_for_management_of_NPLs_portfolios_150313_Raftopoulou_(en).pdf) Προσπέλαση 8/4/2019
- <https://www.bankofgreece.gr/Pages/en/Statistics/loans.aspx> Προσπέλαση 8/4/2019
- <https://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/loans.aspx> Προσπέλαση 14/4/2019
- <https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/oikodelt201712.pdf> Προσπέλαση 29/3/2019

- https://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Publications/EcoBulletin.aspx?Filter_By=1, Οικονομικό Δελτίο ΤτΕ, Προσπέλαση 29/3/2019
- <https://www.bankofireland.com/>
- <https://www.banksnews.gr/index.php/top-stories/item/140137-npls-2018> Προσπέλαση 9/4/2019
- <https://blogs.imf.org>
- <https://blog-imfdirect.imf.org/2014/06/23/what-a-drag-the-burden-of-nonperforming-loans-on-credit-in-the-euro-area>
- <https://www.capital.gr/delphi-economic-forum/3276512/g-probopoulos-i-xora-xreiazetai-ena-ependutiko-sok-80-dis-euro> Προσπέλαση 30/3/2019
- <http://www.csringreece.gr/files/research/CSR-1470652471.pdf> Έρευνα συγκυρίας, ΜμΕ: Απασχόληση, (2016), ΕΤΕ. Προσπέλαση 01/02/2019
- <http://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2017> 8/4/2019
- <https://www.douleutaras.gr/ereuna-gia-mikromesaies-epixeiriseis/> ELTRUN Προσπέλαση 12/4/2019
- <http://www.earlywarning.eea.gr> Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών, Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Έγκαιρης Προειδοποίησης/Early Warning Europe (Σύμβουλοι και μέντορες), Προσπέλαση 7/4/2019
- <https://www.eba.europa.eu/documents/10180/449824/EBA-ITS-2013-03+Final+draft+ITS+on+Forbearance+and+Non-performing+exposures.pdf>
- <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1150.pdf><http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1150.pdf>
- <http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/> Προσπέλαση 8/4/2019
- https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises#SME_definition Statistics on small and medium-sized enterprises, Eurostat, (May 2018), Προσπέλαση 30/3/2019
- http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises Προσπέλαση 30/3/2019

- [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics on small and medium-sized enterprises#Country by country analysis](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises#Country_by_country_analysis) Προσπέλαση 30/3/2019
- [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics on small and medium-sized enterprises#Why is the .27SME vs large enterprise.27 discussion relevant.3F](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_small_and_medium-sized_enterprises#Why_is_the_.27SME_vs_large_enterprise.27_discussion_relevant.3F) Προσπέλαση 30/3/2019
- https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/fiche_sme_el.pdf
- https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en
SME Performance Review, 2018, SBA Fact Sheet - Greece, Προσπέλαση 28/3/2019,
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ : <https://imegsevee.gr/δημοσιεύσεις/2018-sba-ενημερωτικό-δελτίο-ελλάδα-2018-sba-fact-sheet-greece/> Προσπέλαση 28/3/2019
- <http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/sme-definition/>
Προσπέλαση 14/4/2019
- https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/taxation_el "SME taxation in Europe. An empirical study of applied corporate income taxation for SMEs compared to large enterprises", (2015), Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Luxembourg. Προσπέλαση 29/3/2019
- <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/11373/attachments/1/translations/en/renditions/pdf> Προσπέλαση 8/4/2019
- https://ec.europa.eu/growth/content/sme-taxation-europe—empirical-study-applied-corporate-income-taxation-smes-compared-0_en Προσπέλαση 13/4/2019
- https://ec.europa.eu/growth/access-to-finance_el
- https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_research-innovation_el.pdf, Ενημερωτικό δελτίο με τίτλο “Έρευνα και Καινοτομία”, (16/11/2017), Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Προσπέλαση 24/3/2019
- <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/EL/COM-2018-133-F1-EL-MAIN-PART-1.PDF>
- https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/small-business-act_en
Προσπέλαση 30/3/2019

- https://ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/investment-plan-europe-juncker-plan_el Προσπέλαση 4/4/2019
- https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/fiche_sme_el.pdf
Προσπέλαση 24/3/2019
- <http://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691150> Προσπέλαση 8/4/2019
- <https://www.eea.gr/arthra-eea/kindini-ke-piges-aveveotitas-gia-tin-elliniki-ikonomia/>
Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών, Έκθεση του Διοικητή της ΤτΕ για το 2018, Προσπέλαση 7/4/2019
- <https://www.e-forologia.gr/> Προσπέλαση 7/4/2019
- https://eiopa.europa.eu/Publications/Reports/Financial_Stability_Report_May_2015.pdf
“Financial Stability Report”, (2015), ΕΙΟΠΑ
- <https://el.wikipedia.org/wiki/Πύλη:Κύρια> Προσπέλαση 25/3/2019
- https://el.wikipedia.org/wiki/Χρηματοοικονομική_μόγλευση
- https://el.wikipedia.org/wiki/Βιομηχανία_4.0 Προσπέλαση 10/4//2019
- <https://el.wikipedia.org/wiki/Επιχείρηση> Προσπέλαση 25/3/2019
- <https://www.ependyseis.gr> Προσπέλαση 10/4/2019
- <http://www.epixeiro.gr/article/48191> Προσπέλαση 10/4//2019
- <http://www.epixeiro.gr/article/99061> Προσπέλαση 8/4/2019
- <https://www.etean.gr/PublicPages/HomePage.aspx> Προσπέλαση 1/4/2019
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32003H0361> Προσπέλαση 11/4/2019
- <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:el:PDF>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2018:081:FULL&from=FR>
Προσπέλαση 21/3/2019
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>
Προσπέλαση 30/3/2019
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3An26026> Οδηγός Χρήσης του Ορισμού των ΜμΕ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Προσπέλαση 14/4/2019

- https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjh2tHK1s_gAhVwzoUKHaufBgIQfjACegQICBAC&url=https%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fdocsroom%2Fdocuments%2F15582%2Fattachments%2F1%2Ftranslations%2Fel%2Frendition%2Fpdf&usq=AOvVaw0yB4rbon94zl_QH3mQ_hnE Οδηγός Χρήσης του Ορισμού των ΜμΕ, Προσπέλαση 25/3/2019
- http://europa.eu/pol/enter/index_el.htm, “Ευρωπαϊκή Ένωση, Τομείς Πολιτικής, Επιχειρήσεις”, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Προσπέλαση 12/4/2019
- <http://www.europarl.europa.eu/highlights/el/1001.html>
- http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/6/17/02/index.tkl?lang=gr&all=1&pos=234&s=1&e=10 Προσπέλαση 30/3/2019
- <https://www.euro2day.gr/news/economy/article/1590879/rd-h-ellhnikh-proodos-den-ekleise-to-hasma-me-thn.html> Προσπέλαση 8/4/2019
- <http://www.ggb.gr/el/node/52>, Εθνικό Παρατηρητήριο για ΜμΕ, “Βιομηχανική Πολιτική” Προσπέλαση 13/4/2019
- Υπ. Οικονομίας & Ανάπτυξης, Ολιστική Αναπτυξιακή Στρατηγική <https://government.gov.gr/olistiki-anaptixiaki-stratigiki/>
- <https://imegseev.gr/> Προσπέλαση 28/3/2019
- <https://imegseev.gr/δημοσιεύσεις/πώς-θα-μετατρέψουμε-το-μικρό-μέγεθος-των-ελληνικών-επιχειρήσεων-σε-συγκριτικό-πλεονέκτημα/> Προσπέλαση 29/3/2019
- https://imegseev.gr/wp-content/uploads/2018/09/deltio_SEPTEMBER_2018.pdf ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, Το υπ’ αρ. 20, 2/2018 βμηνιαίο Δελτίο Οικονομικού Κλίματος για τις ΜμΕ, Προσπέλαση 29/3/2019
- <https://imegseev.gr/δημοσιεύσεις/εξαμηνιαία-αποτύπωση-κλίματος-στις-μικρές-επιχειρήσεις-ιούλιος-2018-ιμε-γσεβее/> Προσπέλαση 29/3/2019
- <https://imegseev.gr/δημοσιεύσεις/2018-sba-ενημερωτικό-δελτίο-ελλάδα-2018-sba-fact-sheet-greece/> Προσπέλαση 28/3/2019
- <http://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2017/03/28/Excessive-Private-Sector-Leverage-and-Its-Drivers-Evidence-from-Advanced-Economies-44770> Προσπέλαση 13/4/2019
- <https://www.imf.org/external/index.htm> Προσπέλαση 12/4/2019
- <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2005/05-29.pdf> Προσπέλαση 12/4/2019

- <http://iobe.gr> Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), Προσπέλαση 13/4/2019
- <http://www.insider.gr/eidiseis/oikonomia/76352/sev-pos-tha-anoixoun-8000-nees-epiheiriseis> Προσπέλαση 01/02/2019
- <http://www.kathimerini.gr/937907/article/oikonomia/epixeirhseis/h-mege8ynsh-twn-mme-apotelei-to-kleidi-gia-thn-anapty3h> Προσπέλαση 24/3/2019
- <http://www.kathimerini.gr/1017382/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/tte-h-meiwsh-twn-kokkinwn-daneiwn-apo-tis-trapezes-prepei-na-epitaxyn8ei> Προσπέλαση 12/4/2019
- <http://www.kathimerini.gr/948821/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/ta-kokkina-daneia-twn-kratwn-melwn-ths-eyrwzwnhs-ef8asan-ta-944-dis-eyrw> 2018 02 19 Προσπέλαση 12/2/2019
- <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1328019/sumbouleutiki-gia-tis-mme> Προσπέλαση 24/3/2019
- <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1326486/ceo-papastratos-monodromos-biosimotita-epixeiriseon-metamorfofi> Προσπέλαση 1/4/2019
- <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1315425/4-stis-10-mme-ependuoun-stin-kainotomia>
- <http://www.naftemporiki.gr/story/1327535/mme-i-elleipsi-reustotitas-epideinonei-ta-problimata>.
- <https://www.naftemporiki.gr/story/1322798/oi-mesaies-kai-mikres-epixeiriseis-pou-theloume>
- <https://www.nbg.gr/el/the-group/press-office/e-spot/reports?cat=B0FBEX7Nxxnr2PbnUdXQvFGjJA%3d>, Έρευνες Συγκυρίας, ΕΤΕ
- https://www.nbg.gr/greek/the-group/press-office/e-spot/reports/Documents/SMEs_exports_April2018.pdf, Έρευνα Συγκυρίας, ΜμΕ: Εξωστρέφεια, (2018), ΕΤΕ
- <http://newpost.gr/oikonomia/655897/korkidhs-anakampsh-mesa-apo-th-sthriksh-twn-mme>
- <https://www.newsbeast.gr/financial/arthro/3352703/mikromesees-epichirisis-ke-danismos>
- <http://www.oecd.org>
- <http://www.oecd.org/industry/smes/>

- <http://www.oecd.org/cfe/smes/financing-smes-and-entrepreneurs-23065265.htm> “Financing SMEs and Entrepreneurs”, (2019) Προσπέλαση 13/4/2019
- <http://www.oecd.org/newsroom/46917384.pdf> “Economic Policy Reforms 2009: Going for Growth”, (2009), OECD Publishing.
- <http://www.oecd.org/economy/elusive-global-growth-outlook-requires-urgent-policy-response.htm>, “Elusive global growth outlook requires urgent policy response” (February, 18), (2016), OECD
- <https://www.omicsonline.org/open-access/the-effect-of-consumption-on-economic-growth-in-asia-2375-4389-1000259-94084.html> Προσπέλαση 5/4/2019
- <http://www.sev.org.gr/vivliothiki-tekmiriosi/erevnes-meletes-2/>
- <https://www.patrasevents.gr/article/329809-oesna-oi-mikromesaies-epixeiriseis-apoloun-simantiko-pilona-tis-oikonomias> Προσπέλαση 25/3/2019
- <https://www.poeppp.org/enimerosi/the-blog/i-epomeni-imeragia-tis-mikromesees-epichirisis/>
- <http://www.sev.org.gr/tomeis-draseon/tomeas-viomichanias-anaptyxiakon-politikon-diktyon/mesaies-kai-mikres-epicheiriseis/>
- http://www.sev.org.gr/uploads/Documents/50669/SMEs_partA.PDF Μελέτη ΣΕΒ και ΕΥ με θέμα: “Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα” Προσπέλαση 22/3/2019
- http://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/50656/SMEs_partB_summary.pdf Μελέτη ΣΕΒ & ΕΥ: “Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα” Προσπέλαση 22/3/2019
- <http://www.sev.org.gr/pages/document.aspx?lang=el&iid=50691&path=-1960519302>
- <http://www.skai.gr/news/business/article/385136/i-4i-viomihaniki-epanastasi-fernei-to-aurio/#ixzz5kPV3C500>
- <http://www.skai.gr/news/business/article/396806/cloud-kai-tehniti-noimosuni-allazoun-ton-pagosmio-epiheirimatiko-harti/#ixzz5kPM6Cbtz> Προσπέλαση 7/4/2019
- <http://www.skai.gr/news/business/article/382990/apo-to-2019-se-ishu-oi-allages-sto-nomiko-plaisio-ton-anonumon-etaireion/#ixzz5kPWV6lvU> Προσπέλαση 7/4/2019
- <http://www.skai.gr/news/business/article/299111/ready-business-ta-nea-ton-mme/>
- <http://www.skai.gr/news/business/article/399656/oi-etaireies-pou-epiheiroun-psifiaka-anaptussodai-epta-fores-tahutera/#ixzz5kPCwAK7H> Προσπέλαση 7/4/2019

- <http://www.skai.gr/news/business/article/398785/espa-13-erotiseis-kai-apadiseis-gia-ti-drasi-epiheiroume-exo/#ixzz5kPGGAte0> Υπουργείο Οικονομίας και Ενδιάμεσος Φορέας Επιχειρησιακών Προγραμμάτων Ανταγωνιστικότητας και Επιχειρηματικότητας (ΕΦΕΠΑΕ), Δράση του ΕΣΠΑ “Επιχειρούμε έξω” Προσπέλαση 7/4/2019
- <http://www.skai.gr/news/business/article/396806/cloud-kai-tehniti-noimosuni-allazoun-ton-pagosmio-epiheirimatiko-harti/#ixzz5kPM6Cbtz> Προσπέλαση 7/4/2019
- <http://www.skai.gr/news/business/article/388324/mikromesaies-epiheiriseis-anaptuxiakos-ta-kritiria-pou-vevaionoun-tin-kainotomia/#ixzz5kPSnEnuJ> Προσπέλαση 7/4/2019
- <http://socialpolicy.gr/2017/04/η-κεϋνσιανή-προσέγγιση-της-αγοράς-εργ.html> Προσπέλαση 25/3/2019
- <file:///C:/Users/Karma/Downloads/Greece%20-%202016%20SBA%20Fact%20Sheet.pdf> SBA Fact Sheet Greece, (2016), European Commission
- [file:///C:/Users/Karma/Downloads/EU-28%20SBA%20Fact%20Sheet%202018%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Karma/Downloads/EU-28%20SBA%20Fact%20Sheet%202018%20(2).pdf)
- <http://voria.gr/article/papadimitriou-metra-gia-ti-stirixi-ton-mikromeseon>
- <https://www.worldbank.org/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 3.1 Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (2018) Σελ. 79

NPLS_TIMESERIES_BoG_GR [Προστατευμένη προβολή] - Microsoft Excel (Η ενεργοποίηση προϊόντος απέτυχε)

Αυτό το αρχείο προήλθε από μια θέση Internet και ενδέχεται να μην είναι ασφαλές. Κάντε κλικ για περισσότερες λεπτομέρειες. Ενεργοποίηση επεξεργασίας

B23 fx 1. Τα στοιχεία είναι σε ατομική βάση και αφορούν σε εντός ισολογισμού δάνεια (προ προβλέψεων) των Ελληνικών εμπορικών και συνεταιριστικών τραπεζών που

	BL	BM	BN
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ & ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ			
ΕΞΕΛΙΞΗ ΔΑΝΕΙΩΝ & ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΕΩΝ			
Στοιχεία σε Ατομική Βάση-Εντός Ισολογισμού			
(ευρώ χιλ.)			
Υπόλοιπα δανείων (προ προβλέψεων)	190.385.561	185.860.078	181.268.592
Καταναλωτικά	19.157.004	18.367.199	16.718.819
Στεγαστικά	62.542.134	62.118.976	61.689.806
Επιχειρηματικά	108.686.423	105.373.902	102.859.967
Σύνολο Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (προ προβλέψεων)	92.454.522	88.881.228	84.718.805
Καταναλωτικά	10.967.893	10.464.838	8.865.979
Στεγαστικά	27.488.797	27.525.107	27.585.529
Επιχειρηματικά	53.997.832	50.891.283	48.267.297
% Μη εξυπηρετούμενα δάνεια ανά κατηγορία	48,6	47,8	46,7
Καταναλωτικά	57,3	57,0	53,0
Στεγαστικά	44,0	44,3	44,7
Επιχειρηματικά	49,7	48,3	46,9

Παρατηρήσεις

1. Τα στοιχεία είναι σε ατομική βάση και αφορούν σε εντός ισολογισμού δάνεια (προ προβλέψεων) των Ελληνικών εμπορικών και συνεταιριστικών τραπεζών που λειτουργούσαν την εκάστοτε περίοδο.
2. Για την περίοδο 2014 και εφεξής χρησιμοποιούνται τα υποβαλλόμενα στοιχεία από τα Π.Ι. σύμφωνα με την Π.Ε.Ε 42/2014 όπως ισχύει και ακολουθούνται οι ορισμοί της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών (ΕΒΑ).
3. Για την περίοδο 2002 - 9Μ 2014 χρησιμοποιήθηκαν τα υποβαλλόμενα στοιχεία από τα Π.Ι. σύμφωνα με την Π.Δ.Τ.Ε 2442/1999 και έχει γίνει η παρακάτω παραδοχή:
- Τα δάνεια σε καθυστέρηση περιλαμβάνουν και τις απαιτήσεις από ρυθμιστικές οφειλές για τις οποίες δεν έχει συμπληρωθεί 12 μήνο από την έναρξη εξυπηρέτησης (ως δάνεια αβέβαιης είσπραξης).
4. Μεταβολές σε υπόλοιπα μεταξύ ορισμένων τριμήνων μπορεί να οφείλονται και στην αναδιάρθρωση του Ελληνικού τραπεζικού συστήματος (εκκαθαρίσεις τραπεζών, πωλήσεις υποκαταστημάτων στο εξωτερικό)
5. Τα στοιχεία αφορούν σε εντός ισολογισμού δάνεια ώστε να υπάρχει συνέπεια με τους επιχειρησιακούς στόχους μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Για το λόγο αυτό, τα υπόλοιπα και οι δείκτες ενδέχεται να διαφοροποιούνται από προηγούμενα δημοσιευμένα μεγέθη, όπου στην περίμετρο συμπεριλαμβάνονταν και στοιχεία εκτός ισολογισμού.

NPL 2002_2018 GR

Ετοιμο 75%

8:06 μμ
14/4/2019

Πηγή: <https://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Statistics/loans.aspx> 14/4/2019

